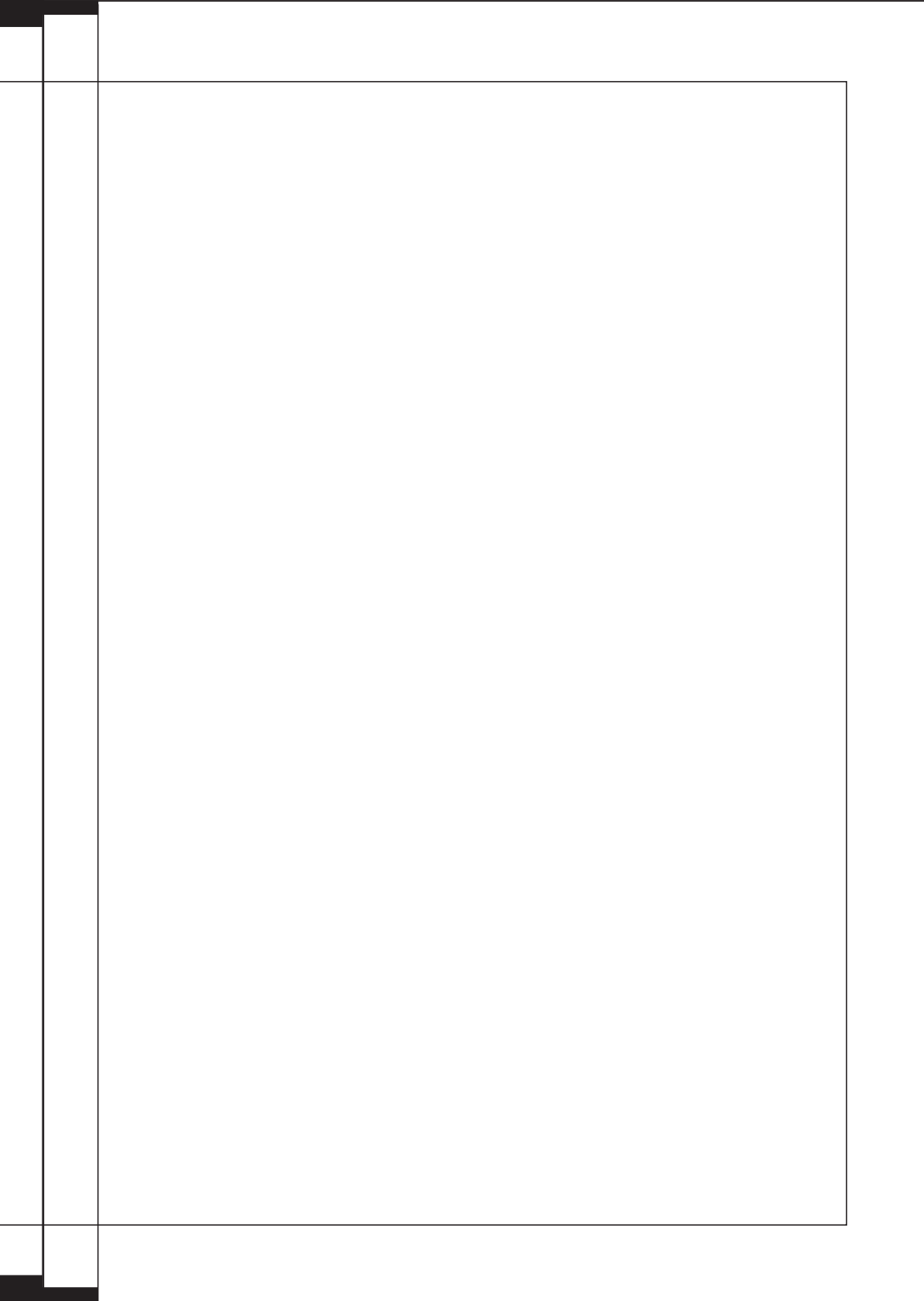

B.K. XAYRIDINOV

**BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA
KASBIY MADANIYAT**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

B.K. XAYRIDINOV

**BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA
KASBIY MADANIYAT**

Darslik

Toshkent
«ZEBO PRINT»
2025

UO‘K 373.3;37.013;17.02
KBK 74.2;87.77
X-43

B.K. Xayriddinov /Boshlang‘ich ta‘limda kasbiy madaniyat/ darslik. – Toshkent.: “ZEBO PRINT”, 2025. 180 b.

"Boshlang‘ich ta‘limda kasbiy madaniyat" fani pedagogik ta‘lim yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun muhim o‘quv fanlaridan biridir. Mazkur fan orqali talabalar o‘qituvchilik kasbining mohiyati, uning ijtimoiy ahamiyati, kasbiy etikasi, shaxsiy madaniyati, pedagogik odob-axloqi, muloqot madaniyati, tashqi ko‘rinish, nutq va harakatlarda namoyon bo‘ladigan madaniyat bilan tanishtiriladilar. Shuningdek, kasbiy faoliyatda madaniy mezonlarga rioya qilish, professional munosabatlar, jamoada ishlash ko‘nikmalari, kasbiy kommunikatsiya madaniyati ham fan doirasida muhim o‘rinni egallaydi.

Fanning asosiy maqsadi — talabalarni boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi sifatida o‘z kasbining madaniy mezonlariga, axloqiy normalariga va kommunikativ talablariga javob beradigan yetuk mutaxassis sifatida shakllantirishdir. Bu fan o‘qituvchi shaxsida pedagogik odob, kasbiy mas‘uliyat, halollik, bag‘rikenglik, sabr-toqat, xolislik, intizom, ijobiy psixologik muhit yaratish kabi fazilatlarini rivojlantirishni ko‘zlaydi.

Fan tarkibida quyidagi asosiy mavzular yoritiladi: o‘qituvchilik kasbining tarixiy shakllanishi va ijtimoiy o‘rni; kasbiy madaniyat tushunchasi va uning tarkibiy qismlari; pedagogik etika va uning me‘yorlari; o‘qituvchining tashqi ko‘rinishi, nutq madaniyati, psixologik madaniyati; o‘quvchi, ota-ona va hamkasblar bilan muomala qilishda madaniyat va etikaga amal qilish; kasbiy muammolarni hal qilishda madaniy yondashuv.

Taqrizchilar:

- B.S.Axmadaliyev - CHDPU Maktabgacha ta‘lim fakulteti o‘quv ishlari bo‘yicha dekan o‘rinbosari: p.f.f.d (PhD)
K.R.Mamadaliyev - CHDPU Boshlang‘ich ta‘limda matematika va tabiiy fanlar kafedrasida o‘qituvchisi p.f.f.d. (PhD)

Mazkur darslik O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2025-yil 14-apreldagi 136-sonli buyrug‘i bilan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-646-26-3

© Xayriddinov B.K., 2025

©“Zebo Prints”, 2025

KIRISH

Bugungi globallashuv va tezkor o'zgarishlar davrida ta'lim tizimiga bo'lgan talablar kundan-kunga ortib bormoqda. Ayniqsa, inson salohiyatini shakllantirish, uni har tomonlama rivojlantirishda muhim o'rin tutuvchi boshlang'ich ta'lim bosqichi ta'lim tizimining tayanch poydevori sifatida e'tirof etilmoqda. Shu boisdan ham boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalar shaxsining shakllanishiga, ularning axloqiy, estetik, ijtimoiy va madaniy kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi yetakchi shaxs sifatida ko'riladi. Mazkur jarayonda o'qituvchining kasbiy madaniyati muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

“Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat” fani aynan shu ehtiyojlardan kelib chiqib, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy fazilatlarini shakllantirish, ularni jamiyatda o'z kasbining madaniyatli, mas'uliyatli va namunali vakillari sifatida tarbiyalashga qaratilgan. Zero, o'qituvchi nafaqat bilim manbai, balki shaxsiy fazilatlarini, odob-ahloqi, yurish-turishi, muomala madaniyati bilan ham o'quvchilarga ta'sir etadi. Shuning uchun pedagogik faoliyatni amalga oshirishda kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lish bilan birga, yuksak darajadagi kasbiy madaniyatga ega bo'lish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy madaniyat — bu o'qituvchining kasbiga nisbatan bo'lgan ongli munosabati, mehnat faoliyatidagi axloqiy mezonlarga amal qilishi, muloqotdagi madaniyati, tashqi ko'rinish va muomala odobining uyg'unligidir. U pedagog shaxsining ichki va tashqi madaniy ko'rinishlarini o'z ichiga oladi. Xususan, bu madaniyat o'qituvchining kasbiy etikasi, ijtimoiy mas'uliyati, o'zini tutishi, psixologik barqarorligi, muomala va nutq madaniyati orqali namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun bu jihatlar yanada muhimdir, chunki u yosh avlodning ilk ijtimoiylashtiruvchisi, tarbiyachisi va hayotga ilk yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi shaxs hisoblanadi.

Fanning dolzarbligi shundaki, hozirgi davrda ta'lim sifatiga bo'lgan talablar ortib borayotgani, o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlari, ularning erkin fikrlashi, ijodiy yondashuvi va mustaqil qaror qabul qilish

qobiliyatining shakllanishi o'qituvchidan faqat an'anaviy bilim emas, balki o'z shaxsiy namunasi bilan tarbiyaviy rolni to'laqonli ado etishni ham talab qiladi. Bu esa o'z navbatida o'qituvchining kasbiy madaniyat darajasi bilan bevosita bog'liqdir.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyati uning kommunikativ ko'nikmalari, muomala uslubi, ijtimoiy muhitda o'zini tuta bilish qobiliyati, shaxsiy brendi, tashqi ko'rinishi va hatto raqamli madaniyat darajasi orqali ham baholanadi. Bo'lajak pedagoglar ana shu omillarni chuqur anglamog'i, ularga amal qila olish madaniyatiga ega bo'lmog'i zarur.

"Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat" fani talabalarda kasbiy etikani anglash, pedagogik odob qoidalariga rioya qilish, o'z kasbini qadrlash, ta'lim muhitida madaniy, odobli va axloqiy jihatdan namunali bo'lish, professional muloqotni to'g'ri yo'lga qo'yish, bolalar va ularning ota-onalari bilan to'g'ri aloqada bo'lish, shuningdek, zamonaviy jamiyat talablariga mos tarzda o'zini tuta olish fazilatlarini shakllantirishni ko'zda tutadi.

Fanni o'qitish jarayonida talabalar nazariy bilimlar bilan birga turli amaliy mashg'ulotlar, keys-stadiylar, rolli o'yinlar, muloqot treninglari orqali real pedagogik vaziyatlarni modellashtiradi. Bu esa ularning kasbiy muhitga tez moslashuvchanligini ta'minlab, kelgusidagi faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni madaniy yondashuv bilan hal eta olish qobiliyatini rivojlantiradi.

Mazkur fan orqali bo'lajak o'qituvchilar:

- ❖ pedagogik faoliyatning kasbiy va axloqiy asoslarini;
- ❖ o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan madaniy va ijtimoiy talablarni;
- ❖ muloqot, muomala, tashqi ko'rinish va nutq madaniyatining asoslarini;
- ❖ professional muhitda o'zini tutish, stress holatlariga bardosh bera olish ko'nikmalarini;
- ❖ kasbiy o'z-o'zini baholash, refleksiya va doimiy rivojlanish tamoyillarini;

- ❖ ijtimoiy tarmoqlarda o‘qituvchi sifatida madaniy faoliyat yuritish qoidalarini egallab boradilar.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, bugungi kunda ta’limda insoniylik, axloqiylik va madaniylik eng ustuvor qadriyatlar qatoriga kiradi. O‘qituvchining kasbiy madaniyati bu qadriyatlarning targ‘ibotchisi, ularni bolalar ongiga singdiruvchi asosiy manbadir. Shuning uchun ham ushbu fan orqali talabalarda bu qadriyatlarni anglash va hayotiy faoliyatida namoyon etish ko‘nikmasi shakllantiriladi.

Xulosa qilib aytganda, “Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat” fani pedagogik faoliyatga tayyorlanayotgan talabalar uchun nafaqat kasbiy tayyorgarlikning muhim bo‘lagi, balki ularning shaxsiy kamoloti, madaniy dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi va kasbiy etikasini shakllantirishda g‘oyat zarur o‘quv fanidir. Bu fan o‘z navbatida bo‘lajak o‘qituvchining jamiyat oldidagi mas’uliyatini anglashiga, shaxsiy namunasida yuksak odob va madaniyatni namoyon eta olishiga, shuningdek, o‘z kasbini faxr bilan bajarishiga zamin yaratadi. Fan doirasida shakllantirilgan kasbiy madaniyat esa o‘qituvchining pedagogik faoliyatidagi barqarorlik, muvaffaqiyat va ijtimoiy e’tiborning asosiy omiliga aylanadi.

1-mavzu: O‘qituvchilik kasbi, uning tarixi va zamonaviy jamiyatdagi o‘rni

Reja:

1. O‘qituvchilik kasbining tarixi
2. O‘qituvchilik kasbining zamonaviy jamiyatdagi o‘rni
3. O‘qituvchilik kasbining kelajagi

O‘qituvchilik kasbi insoniyatning rivojlanishida markaziy o‘rin tutgan kasblardan biridir. Bu kasbning rivojlanishi nafaqat ta'lim sohasining, balki butun jamiyatning tarixiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko‘rsatdi. O‘qituvchilik kasbining tarixi qisqacha ko‘rib chiqilganda, insoniyatning ilmiy, madaniy va diniy o‘zgarishlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lganini ko‘ramiz.

O‘qituvchilik kasbi har doim biror jamiyatning ta'lim tizimining asosiy ustuni bo‘lib kelgan. Ayniqsa, tarixiy jarayonlarda bu kasbning o‘zgarishi va rivojlanishi, ta'limning mazmuni va shaklida qayd etilgan islohotlar bilan chambarchas bog‘liq. O‘qituvchilik kasbining shakllanishi va rivojlanishi jarayonida uning o‘rnini tahlil qilish, jamiyatning tarixi va o‘quvchilarni tarbiyalashdagi yondashuvlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Qadimgi jamiyatlarda o‘qituvchilik kasbi hozirgi zamon ta'limi bilan solishtirganda oddiyroq va ko‘proq o‘zaro o‘rgatish va ko‘nikmalarni uzatish shaklida mavjud edi. Qadimgi Misr, Mesopotamiya, Xitoy va Hindiston kabi qadimgi sivilizatsiyalarda ta'lim tizimi ko‘pincha diniy yoki ijtimoiy ehtiyojlarga asoslangan edi. O‘qituvchilik kasbi asosan diniy rahbarlar, donishmandlar yoki ilm-fan va falsafada malakali shaxslar tomonidan amalga oshirilgan.

Qadimgi Yunonistonda, ayniqsa, faylasuflar o‘qituvchilik kasbining rivojlanishiga katta hissa qo‘shganlar. Misol uchun, Sokrat, Platon va Aristotel kabi buyuk shaxslar nafaqat falsafa va ilmni o‘rgatgan, balki yosh avlodni axloqiy va ma'naviy jihatdan rivojlantirishga ham katta e'tibor berishgan. Ularning pedagogik faoliyati nafaqat ilmiy ta'lim, balki axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish va shaxsiy

erkinlikni rivojlantirishga qaratilgan edi. Bu davrda o'qituvchilik kasbi ko'proq jamiyatning yuqori tabaqasidagi, boy va ijtimoiy kuchli oilalarning o'quvchilari uchun mo'ljallangan edi.

O'rta asrlarda o'qituvchilik kasbi asosan diniy tashkilotlar tomonidan amalga oshirilgan. Monastirlar va cherkovlar o'quv joylari sifatida faoliyat ko'rsatgan. Ushbu davrda, o'qituvchilik kasbi asosan diniy ta'lim va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish bilan bog'liq edi. O'qituvchilar ruhoniylar bo'lib, ilmiy bilimlar asosan diniy ta'limotlarga qaratilgan edi. Masalan, Xristian cherkovi o'qituvchilikning asosiy tashkilotchisi bo'lib, uning faoliyati o'rta asrlarda Evropa va boshqa hududlarda tarqalgan.

O'rta asrlarda diniy ta'lim o'qituvchining asosiy faoliyati bo'lib, jamiyatni diniy qoidalar va e'tiqodlar asosida boshqarishning vositasi sifatida xizmat qilgan. Bu davrda o'qituvchilik kasbi hamjamiyatni birlashtirish va ularni bir xil diniy ko'rsatkichlarga asoslangan axloqiy qadriyatlar bilan tarbiyalashga yo'naltirilgan edi. Shuningdek, o'qituvchilar axloqiy, ruhiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishda o'z rolini bajarishgan.

Renessans davrida ilm-fan va ta'lim tizimi yangicha yondashuvlarga ega bo'ldi. Ilmiy tadqiqotlar va kashfiyotlar tez sur'atlar bilan rivojlanib borar ekan, ta'lim tizimi ham o'zgarishlarga yuz tutdi. O'qituvchilik kasbi endi faqat diniy qadriyatlarni o'rgatish bilan cheklanmay, balki ilmiy, falsafiy va madaniy sohalarni ham qamrab olgan. Bu davrda o'qituvchilik ko'proq ilm-fan va dunyoqarashni o'rgatish orqali jamiyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan edi.

Renessans davri o'qituvchilari, xususan, Italiya va Fransiyada faoliyat yuritgan o'qituvchilar, o'zlarining pedagogik metodlari bilan ta'limni yanada interaktiv va ilmiy shaklda olib borishga intilishgan. Bu davrda kitoblar va ilmiy materiallar yanada ommalashib, ta'lim jarayonida o'qituvchining roli yanada kengaydi. O'qituvchilar faqat bilim uzatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga, ularni mustaqil bilim olishga o'rgatishga harakat qilishgan.

Sanoat inqilobi davrida o'qituvchilik kasbi yanada ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga duch keldi. Jamiyatning sanoatlashuvi, ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi va yangi iqtisodiy tizimlarning shakllanishi ta'lim tizimining yangilanishini talab qildi. Ta'lim yanada kengayib, maktablar va o'quv muassasalari ijtimoiy hayotning ajralmas qismiga aylandi. O'qituvchilarning roli nafaqat bilim berishda, balki ijtimoiy va axloqiy me'yorlarni shakllantirishda ham kuchaydi.

Sanoat inqilobi ta'limni keng ommaga taqdim etish zaruratini yuzaga keltirdi. O'qituvchilik kasbi endi faqat yuqori tabaqalar uchun emas, balki keng jamiyat qatlamlari uchun ham ochiq bo'ldi. Bu davrda maktablar va o'quv muassasalari kengayib, o'qituvchilarning ijtimoiy mas'uliyati ham oshdi. O'qituvchilik kasbi nafaqat ilm-fan sohasidagi bilimlarni o'rgatish, balki yoshlarni axloqiy, ijtimoiy va madaniy jihatdan tarbiyalashga ham xizmat qildi.

Zamonaviy davrda o'qituvchilik kasbi yanada rivojlandi. O'qituvchilik faqat bilim uzatish bilan cheklanib qolmay, balki o'quvchilarning individual rivojlanishiga, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashga, ularning axloqiy va madaniy qadriyatlarni tushunishlariga katta e'tibor qaratildi. O'qituvchining roli nafaqat bilimlarni uzatishda, balki shaxsiy namuna ko'rsatishda ham muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy o'qituvchining asosiy vazifalari faqat o'quvchilarga bilim berishdan iborat emas, balki o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga yordam berishdir. Pedagoglar o'quvchilarni nafaqat bilimlarni o'zlashtirishga, balki ular o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga, ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga o'rgatishadi. O'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan munosabati va professional ma'naviyati jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiradi.

O'qituvchilik kasbi tarixan jamiyatlarning ilmiy, diniy va ijtimoiy ehtiyojlariga mos ravishda shakllangan. Har bir tarixiy davrda o'qituvchilik kasbi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan. Bugungi kunda o'qituvchilik kasbi faqat bilim uzatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarni jamiyatga tayyorlash, axloqiy va madaniy qadriyatlarni

o'rgatish va yoshlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda ajralmas o'ringa ega. O'qituvchilik kasbining o'zgarishi va rivojlanishi, ta'lim tizimi bilan bog'liq bo'lib, jamiyatning ehtiyojlari va o'zgarishlariga javob beradi.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbi o'zining zamonaviy ahamiyatini yanada oshirgan va jamiyatning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishga davom etmoqda. Ta'lim tizimi, ta'lim metodlari va o'qituvchining roli o'zgarib borgan sari, o'qituvchilik kasbi nafaqat bilim uzatish, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy tarbiya berishning muhim vositasiga aylangan. Shuningdek, o'qituvchilar jamiyatdagi ma'naviy va madaniy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi, yangi bilimlar va g'oyalarni jamoaga etkazuvchi shaxslar sifatida muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Bu ma'ruzada o'qituvchilik kasbining zamonaviy jamiyatdagi o'rnini tahlil qilinadi va uning ijtimoiy ahamiyati, o'zgaruvchan pedagogik yondashuvlar, yangi texnologiyalarning ta'lim tizimidagi roli va o'qituvchining kasbiy madaniyati haqida muhokama qilinadi.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbi jamiyatdagi har bir shaxsning shakllanishiga, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'qituvchilarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga, shuningdek, axloqiy va madaniy qadriyatlarni tushunishga o'rgatadigan shaxsdir. Ularning faoliyati ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, yoshlarni mehnat bozoriga tayyorlash, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilarning o'zgarishlarga moslashish zarurati oshmoqda. Ta'lim tizimi har doim yangi talablarni qondirishga harakat qiladi. Yangi texnologiyalar, globalizatsiya, demografik o'zgarishlar va iqtisodiy inqirozlar ta'lim tizimiga o'zgarishlar kiritadi. O'qituvchilik kasbi zamonaviy jamiyatda nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy mas'uliyatni targ'ib qilish, yoshlarni axloqiy va ma'naviy jihatdan tarbiyalash, shuningdek, yangi g'oyalar va tushunchalarni o'rgatish orqali jamiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbi faqat bilim uzatish bilan cheklanmaydi, balki pedagogik yondashuvlar, metodik ko'nikmalar va

psixologik bilimlar orqali o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar nafaqat o'quvchilarga ilm-fan va texnologiyalarni o'rgatishda, balki ularning emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ham e'tibor qaratishadi. O'qituvchi har bir o'quvchining ehtiyojlarini tushunishi, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi, ularga ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni tushuntirishi zarur.

Zamonaviy o'qituvchining kompetensiyasi o'zgarib bormoqda. Bugungi kunda o'qituvchi nafaqat ilmiy bilimlarni o'rgatadi, balki yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashda, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishda, shuningdek, ta'lim jarayonini zamonaviy sharoitlarga moslashtirishda katta malakaga ega bo'lishi kerak. O'qituvchilar o'z o'quvchilari bilan doimiy ravishda interaktiv muloqot olib borishlari, yangi texnologiyalarni ta'limda samarali qo'llashlari kerak. Shu sababli, o'qituvchining pedagogik kompetensiyalarini doimiy ravishda yangilash va ularni zamonaviy talablar bilan moslashtirish ta'lim sifatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi.

Zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, yangi texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali va interaktiv qilishda katta rol o'ynaydi. Internet, kompyuter texnologiyalari, smartfonlar va boshqa mobil qurilmalar yordamida o'quvchilarni o'qitish usullari o'zgargan. O'qituvchilar uchun bu yangi imkoniyatlarni yaratadi, lekin shu bilan birga yangi muammolarni ham keltirib chiqaradi.

O'qituvchilar yangi texnologiyalarni ta'limda samarali qo'llashda o'quvchilarga shaxsiylashtirilgan ta'limni taqdim etish, masofaviy o'qitish metodlarini rivojlantirish, o'quvchilarning yaratijonlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishda yordam berishadi. Shu bilan birga, yangi texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish o'qituvchidan yuqori darajada texnik bilim va kompetensiyalarni talab qiladi. O'qituvchilar yangi texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarga yanada keng imkoniyatlar yaratishlari mumkin, lekin bu jarayon o'z navbatida o'qituvchining doimiy ravishda malakasini oshirishni talab qiladi.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbi nafaqat ilm-fan va ta'lim berish, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar yoshlarni faqat bilimlar bilan emas, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy qadriyatlar bilan ham tarbiyalaydilar. Ularning ishining natijasi, jamiyatdagi ijtimoiy tenglik, shuningdek, ma'naviy rivojlanish va axloqiy mas'uliyatni oshirishga olib keladi.

O'qituvchilar o'z o'quvchilariga ijtimoiy mas'uliyatni o'rgatish, ijtimoiy adolat va tenglikni targ'ib qilish, shuningdek, inson huquqlariga hurmatni oshirishda muhim rol o'ynashadi. O'qituvchilik kasbi jamiyatdagi muammolarni, masalan, qashshoqlik, notenglik va ijtimoiy ajralishni bartaraf etishda o'zining ijtimoiy rolini bajaradi. O'qituvchilar ta'lim orqali ijtimoiy barqarorlikni saqlash va yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishga tayyorlashda katta hissa qo'shadilar.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbining kelajagi, albatta, yangi texnologiyalar va pedagogik yondashuvlarga asoslanadi. O'qituvchilar nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarga zamonaviy dunyoda yashash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatishda davom etadilar. Bu esa o'qituvchining ijtimoiy rolini yanada oshiradi. O'qituvchilik kasbining kelajagi yoshlarni nafaqat ilmiy bilimlar bilan ta'minlash, balki ular uchun axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishni, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashni o'z ichiga oladi.

O'qituvchilik kasbi zamonaviy jamiyatda o'zining ahamiyatini yanada oshirmoqda. O'qituvchilik kasbining zamonaviy jamiyatdagi o'rnini nafaqat bilim berish, balki yoshlarni ijtimoiy, axloqiy va madaniy jihatdan tarbiyalash, shuningdek, jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlashda ham muhimdir. O'qituvchining pedagogik kompetensiyalari va yangi texnologiyalarni qo'llashdagi yondashuvlari o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini yanada samarali va interaktiv qiladi. O'qituvchilar o'z ishlarini davom ettirayotgan va o'zgarayotgan jamiyatga mos ravishda doimiy ravishda yangilanishga, o'z malakalarini oshirishga va yangi talablar bilan moslashishga tayyor bo'lishlari zarur.

Zamonaviy jamiyatda o'qituvchilik kasbi har doim o'zgarib borayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik sharoitlarga moslashishga

intilmoqda. O'qituvchilik kasbining kelajagi nafaqat ta'lim tizimining yangilanishi bilan, balki jamiyatdagi yangi ehtiyojlar, globalizatsiya va texnologiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siri bilan ham chambarchas bog'liq. Bugungi kunda o'qituvchilik kasbining kelajagi, ayniqsa, yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va o'quvchilarning ehtiyojlariga javob berishga qaratilgan yangi metodlar asosida shakllanmoqda. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilik kasbining kelajagi haqida muhokama qilishda bir nechta asosiy omillarni ko'rib chiqish zarur.

Bugungi kunda yangi texnologiyalar ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylangan. O'qituvchilik kasbining kelajagi texnologiyalarning ta'limga qo'llanilishiga, ta'limning onlayn va raqamli shakllarining rivojlanishiga bog'liq bo'ladi. Kompyuterlar, internet va mobil qurilmalar yordamida o'qitish, ta'limning interaktiv va masofaviy usullari kengaymoqda. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarni texnik bilimlarga ega bo'lishga va ta'lim jarayonida yangi vositalardan samarali foydalanishga majbur qilmoqda.

O'qituvchilarning yangi texnologiyalarni qo'llashdagi roli nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularga texnologiyalardan to'g'ri foydalanishni, ma'lumotni tahlil qilishni, hamda raqamli dunyoda samarali ishlashni o'rgatishda ham muhimdir. Masalan, virtual sinflar, masofaviy o'qitish platformalari va ta'lim ilovalari o'qituvchilarga o'quvchilarni yanada individual tarzda o'qitish imkoniyatini beradi. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarning pedagogik metodlarini yanada rivojlantirishga, shaxsiylashtirilgan ta'limni taqdim etishga va o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish kabi yangi texnologiyalar o'qituvchiga o'quvchilarning o'quv jarayonini kuzatish, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va ta'limni yanada samarali qilish imkoniyatini taqdim etadi. O'qituvchilar uchun yangi texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash, ularga vaqtni tejash va o'quvchilarni yaxshiroq boshqarish imkonini beradi.

O'qituvchilik kasbining kelajagi pedagogik metodlarning diversifikatsiyasiga, ya'ni turli xil pedagogik yondashuvlar va metodlarning qo'llanilishiga bog'liq. Hozirgi kunda ta'limda yangi metodlarni, jumladan, interaktiv o'qitish, problemali o'qitish, guruhli ishlash va boshqalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'qituvchilik kasbi kelajakda faqat an'anaviy darslarni o'tkazish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarni muloqotga, mustaqil fikrlashga va ijodkorlikka o'rgatish uchun turli metodlardan foydalanishni talab qiladi.

Masalan, o'qituvchilar o'quvchilarning ilgari suriladigan savollarini tanqidiy tahlil qilishga, masalalarni jamoaviy tarzda hal qilishga va boshqalar bilan o'z fikrlarini baham ko'rishga o'rgatishlari kerak. Bundan tashqari, shaxsiylashtirilgan ta'lim ham kelajakda o'qituvchilik kasbining ajralmas qismiga aylanishi mumkin. Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish, ta'limni yanada samarali qilishda katta rol o'ynaydi. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarni pedagogik metodlarni moslashuvchan va o'zgaruvchan sharoitga moslashtirishga undaydi.

Kelajakda o'qituvchilik kasbining yana bir muhim jihati bu o'qituvchining ijtimoiy va emosional roli bo'ladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida o'qituvchilar o'quvchilarga faqat ilmiy bilimlar berib qolmasdan, balki ularning ijtimoiy va emosional rivojlanishiga ham katta e'tibor berishadi. O'qituvchilik kasbining kelajagida o'qituvchilar, o'quvchilarning stressni boshqarish, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va shaxsiy ehtiyojlariga javob berish kabi ijtimoiy va emosional yordamlarga e'tibor qaratishlari zarur bo'ladi.

O'qituvchining ijtimoiy va emosional roli nafaqat o'quvchilarga bilim berishda, balki ularning umumiy rivojlanishiga yordam berish, ijtimoiy adolat va tenglikni targ'ib qilishda ham muhim o'rin tutadi. Jamiyatda, ayniqsa, o'smirlar o'rtasida muammolar ko'payib borayotgan bir paytda, o'qituvchilarning bu boradagi roli nafaqat ta'lim tizimining muvaffaqiyatiga, balki jamiyatning ijtimoiy farovonligiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Kelajakda o'qituvchilik kasbining ijtimoiy hurmati yanada oshishi kutilmoqda. Jamiyatda o'qituvchilik kasbining ahamiyatiga bo'lgan munosabat o'zgarib boradi. O'qituvchilar faqat bilim beruvchilar emas, balki jamiyatni rivojlantiradigan, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantiradigan shaxslar sifatida ko'riladi. O'qituvchilik kasbi, ayniqsa, kelajakda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda, yoshlarni jamiyatga tayyorlashda va shaxsiy rivojlanishga yordam berishda muhim o'rin tutadi.

O'qituvchilarning jamiyatdagi obro'si va hurmati faqat ularning pedagogik faoliyatlari bilan emas, balki shaxsiy xulq-atvori, axloqiy qadriyatlar va kasbiy madaniyati bilan ham bog'liq bo'ladi. O'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan hurmati, o'qituvchilarga bo'lgan munosabati va professional mas'uliyatga bo'lgan e'tibori jamiyatda o'qituvchilik kasbiga nisbatan ijtimoiy hurmatni oshiradi.

Kelajakda o'qituvchilik kasbining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun o'qituvchilarning malakasini doimiy ravishda oshirish va ularni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega bo'ladi. O'qituvchilar o'z faoliyatlarini yangilash va zamonaviy pedagogik texnikalarni o'rganish uchun doimiy ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashishlari kerak. Ta'lim tizimida o'qituvchilarga nisbatan qo'llab-quvvatlash tizimining kuchayishi, o'qituvchilarning ish sharoitlari yaxshilanishi va ularning ijtimoiy ahamiyatining oshishi jamiyatning ta'limga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi.

Bundan tashqari, o'qituvchilarning ilmiy va pedagogik faoliyatlariga bo'lgan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, o'qituvchilarning o'z ishlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning o'qituvchilik kasbiga bo'lgan muhabbatini yanada mustahkamlaydi. O'qituvchilik kasbining kelajagi uchun malaka oshirish va zamonaviy pedagogik texnikalar bilan tanishish muhim shartlardan biridir.

O'qituvchilik kasbining kelajagi ta'lim tizimidagi o'zgarishlarga, yangi texnologiyalarga va o'qituvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanmoqda. O'qituvchilik kasbi faqat bilim uzatish bilan cheklanmaydi, balki o'qituvchilarni ijtimoiy, axloqiy va emosional

jiyatdan tarbiyalashda ham muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, o‘qituvchilarning pedagogik kompetensiyalarini oshirish, yangi texnologiyalardan foydalanish va malaka oshirish o‘qituvchilik kasbining kelajagi uchun zaruriy omillardir. Kelajakda o‘qituvchilik kasbi jamiyatdagi ijtimoiy va iqtisodiy o‘zgarishlarga moslashishda, yangi avlodni tarbiyalashda va ta'limni yanada samarali qilishda muhim o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. **Hodjaeva, M.** (2010). *Pedagogika asoslari: Nazariy va amaliy masalalar*. Tashkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. **Azizov, R.** (2015). *O‘qituvchilik kasbi va uning jamiyatdagi roli*. Tashkent: Fan va texnologiya.
3. **Tursunov, A.** (2013). *O‘qituvchilik kasbi va pedagogik yondashuvlar*. Tashkent: Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti nashriyoti.
4. **Abdukarimova, G.** (2018). *Zamonaviy ta'limda o‘qituvchining o‘rni va roli*. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta'lim vazirligi.
5. **Sagdullaev, F.** (2017). *Ta'lim tizimi va o‘qituvchilik kasbining rivojlanishi*. Tashkent: Sharq.
6. **Bekmurodov, N.** (2019). *Pedagogik ta'lim: Teoriya va amaliyot*. Tashkent: O‘zbekiston Davlat Noshirligi.
7. **Pirova, Sh.** (2020). *O‘qituvchilik kasbining ma'naviy-axloqiy asoslari*. Tashkent: Ta'lim.
8. **Maqsudov, J.** (2014). *O‘qituvchilik kasbining rivojlanish tarixi va pedagogik yondashuvlar*. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.
9. **Yusupov, I.** (2016). *O‘qituvchilik kasbi va uning jamiyatdagi ahamiyati*. Tashkent: O‘zbekiston Ta'lim Akademiyasi.
10. **G‘aniyev, A.** (2012). *O‘qituvchilik kasbi va uning zamonaviy sharoitdagi muammolari*. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta'lim vazirligi.

2- mavzu: Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyati

Reja:

1. Boshlang‘ich ta‘limdagi kasbiy madaniyatning mazmuni
2. O‘qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirish jarayoni
3. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi kasbiy madaniyatining o‘quvchilarga ta‘siri
4. Zamonaviy sharoitda boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyatini rivojlantirish yo‘llari

Boshlang‘ich ta‘lim tizimi jamiyatning ta‘lim va tarbiya sohasidagi eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu bosqichda bolalar nafaqat ilmiy bilimlar olishadi, balki shaxs sifatida rivojlanib, hayotga va jamiyatga tayyorlanishadi. Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich ta‘limda o‘qituvchining kasbiy madaniyati juda muhim o‘rin tutadi. O‘qituvchining kasbiy madaniyati, o‘z navbatida, ta‘lim jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Kasbiy madaniyatning mazmuni, uning tarkibiy qismlari va o‘qituvchining professional yondashuvlari boshlang‘ich ta‘limda samarali ta‘limni ta‘minlashga yordam beradi.

Kasbiy madaniyat – bu o‘qituvchining ta‘lim jarayonida o‘zining kasbiy malakalari, me‘yorlari, qadriyatlari, axloqiy tamoyillari, muloqot madaniyati va o‘z ishiga bo‘lgan munosabati orqali o‘zini ifodalashidir. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyati uning faqat bilim berish qobiliyatini emas, balki o‘quvchilarga ta‘lim-tarbiya berishda axloqiy mas‘uliyat, ehtiyotkorlik, diqqat va hurmat kabi xususiyatlarining jamlanmasidir.

Kasbiy madaniyat o‘qituvchining nafaqat professional, balki shaxsiy sifatlarini ham o‘z ichiga oladi. Bu, o‘z navbatida, o‘qituvchining o‘z ishini qanchalik sevishi, unga nisbatan qanchalik mas‘uliyatli bo‘lishi, o‘quvchilar bilan qanday aloqada bo‘lishi va pedagogik yondashuvlaridagi ma‘naviy jihatlarni qamrab oladi. Boshlang‘ich ta‘limda o‘qituvchining kasbiy madaniyati bolaning shaxs sifatida

shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'qituvchining kasbiy madaniyati juda muhim omil hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'limdagi o'qituvchining kasbiy madaniyati bir nechta muhim elementlardan tashkil topgan. Ushbu elementlar o'qituvchining nafaqat pedagogik bilimlarini, balki o'quvchilarga bo'lgan munosabatini ham ifodalaydi. Boshlang'ich ta'limdagi kasbiy madaniyatning asosiy tarkibiy qismlarini quyidagicha ko'rsatish mumkin:

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining axloqiy madaniyati muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z ishida doimo o'quvchilarga nisbatan hurmat, adolat va xushmuomalalikni namoyon etishi kerak. Axloqiy me'yorlar o'qituvchining o'quvchilarga bo'lgan yondashuvini, ularga nisbatan qarashlarini, shuningdek, ta'lim jarayonida adolatli bo'lishini ta'minlaydi. Axloqiy madaniyatni o'quvchilarni tarbiyalashda, ular bilan aloqada bo'lishda va ta'lim tizimini rivojlantirishda yuqori darajada ushlab turish zarur.

O'qituvchining kasbiy madaniyati tarkibida uning pedagogik bilimlari, malakasi va tajribasi alohida o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z sohasida yetarlicha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, ta'lim metodlarini o'zlashtirgan bo'lishi, o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olib, o'z faoliyatini rejalashtira olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Pedagogik malaka – bu o'qituvchining kasbiy madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, u ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

O'qituvchining muloqot madaniyati boshlang'ich ta'limda alohida e'tibor talab qiladi. O'qituvchi o'quvchilarga nisbatan mehribon, o'yin va dars jarayonlarini samarali tashkil qiladigan, ularning savollariga diqqat bilan javob beradigan va muloqotda ehtiyotkor bo'lishi kerak. Muloqot madaniyati o'quvchilarni nafaqat ilm olishga, balki shaxs sifatida rivojlanishga rag'batlantiradi. O'qituvchining yaxshi muloqot madaniyati o'quvchilarga ta'limning barcha bosqichlarida yordam beradi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati uning shaxsiy sifatlari bilan chambarchas bog'liq. O'qituvchi o'zini doimiy ravishda

takomillashtirishi, yangiliklarni o'zlashtirishi va o'z ustida ishlashga tayyor bo'lishi kerak. O'quvchilarga yaxshi o'qituvchi bo'lish uchun, u o'zining emotsional intellekti, e'tiborli va mas'uliyatli bo'lishi, qiyin vaziyatlarda ham xotirjamlikni saqlay olishiga ega bo'lishi zarur.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyati uning o'z ishini mas'uliyat bilan bajarishiga bog'liq. Kasbiy intizom, vaqtni samarali boshqarish, o'quvchilarga doimo yangi bilimlarni etkazish va o'quv jarayonini tashkil etishda puxta tayyor bo'lish — bularning barchasi o'qituvchining kasbiy madaniyatini tashkil etadi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati o'quvchilarning rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. O'quvchilar o'qituvchining qanday munosabatda bo'lishini va uning kasbiy madaniyatini kuzatishadi. Agar o'qituvchi kasbiy madaniyatga ega bo'lsa, o'quvchilar ham o'zi uchun tegishli axloqiy qoidalarga amal qilishni, o'zini hurmat qilishni va boshqalarni hurmat qilishni o'rganishadi. Bu nafaqat bilim olishda, balki shaxs sifatida to'g'ri yo'ldan borishda ham muhimdir.

O'qituvchining kasbiy madaniyati, ayniqsa, bolalar bilan ishlashda muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining ta'lim uslubi, uning o'quvchilarga bo'lgan munosabati, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchlarini oshiradi, bilim olishda rag'batlantiradi va umumiy rivojlanishlariga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'limdagi o'qituvchining kasbiy madaniyati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishida katta ahamiyatga ega. O'qituvchining pedagogik malakasi, axloqiy qoidalari, shaxsiy sifatlari, muloqot madaniyati va kasbiy intizomi ta'limning sifatini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, o'quvchilarga ta'lim berishda o'qituvchining kasbiy madaniyati, ularning tarbiyasi va shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirish va takomillashtirish, ta'lim tizimining samarali ishlashiga olib keladi va jamiyatning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda, o'quvchilarning tarbiya va bilim olish

jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiyatlarining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi, jamiyatga va dunyoga bo'lgan munosabatni shakllantiruvchi muhim shaxs hisoblanadi. Shuning uchun, o'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirish jarayoni ham murakkab, ko'p jihatdan faoliyatning turli sohalarini o'z ichiga olgan va vaqt o'tishi bilan takomillashib boradigan jarayon sifatida qaraladi. Ushbu jarayonning ahamiyati shundaki, o'qituvchining kasbiy madaniyati o'quvchilar bilan samarali muloqotda bo'lish, o'qitish metodlarini to'g'ri tanlash, pedagogik bilimlarni ishlab chiqish, shuningdek, jamiyatda o'qituvchi sifatida uning o'rnini belgilashda katta ahamiyatga ega.

O'qituvchining kasbiy madaniyati – bu o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan munosabati, ishining professional sifatlarini namoyon etadigan axloqiy va estetik tamoyillar majmuasidir. Kasbiy madaniyat o'qituvchining faqat ilmiy bilimlariga emas, balki uning shaxsiy, axloqiy, emotsional va intellektual jihatlariga ham bog'liqdir. Bu, shuningdek, o'qituvchining pedagogik ehtirosi, o'quvchilarga bo'lgan yuksak hurmati, ularning shaxsiy rivojlanishiga bo'lgan mas'uliyati, o'z ishiga bo'lgan ishtiyoqi va professional o'zini o'zi takomillashtirishga bo'lgan intilishidir.

Kasbiy madaniyat o'qituvchining ta'lim berish jarayonida o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ular bilan to'g'ri munosabatlarni o'rnatish, ularni ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, axloqiy qadriyatlarni singdirish va ularga bo'lgan hurmatni namoyon qilishda ko'rinadi. Shuning uchun o'qituvchining kasbiy madaniyati, uning shaxsiy va professional yondashuvlarining uyg'unligi, ta'lim tizimining muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari ta'lim jarayonida o'qituvchining shaxsiy va kasbiy sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan turli metod va yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'qituvchining malakasini oshirish, bilimlarini yangilash va pedagogik yondashuvlarini to'g'ri tanlashni talab qiladi. Shuningdek,

o'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirishda quyidagi pedagogik asoslar muhim ahamiyatga ega:

O'qituvchining kasbiy madaniyati uning pedagogik bilimlariga bog'liq. Ta'lim metodlari, ta'lim dasturlari, pedagogik texnologiyalar va o'qitish metodologiyasi o'qituvchining professional yuksalishida muhim o'rin tutadi. O'qituvchi o'z kasbiy madaniyatini rivojlantirish uchun o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam ravishda yangilab borishi kerak. Bu jarayon o'qituvchining shaxsiy o'sishi va pedagogik faoliyatdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati uning axloqiy qadriyatlari bilan bog'liqdir. Ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga axloqiy qoidalar, me'yorlar va odob-axloqni o'rgatish orqali ularning shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'qituvchining shaxsiy madaniyati, uning axloqiy yondashuvi, sabr-toqat va hurmat o'quvchilarga o'rgatiladigan eng muhim qadriyatlar hisoblanadi.

Zamonaviy ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyati o'zgarib borayotgan texnologik sharoitlarga ham moslashishni talab qiladi. O'qituvchi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish orqali o'z kasbiy madaniyatini rivojlantirishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish va ta'limni interaktiv qilish imkonini beradi. O'qituvchining kasbiy madaniyati nafaqat an'anaviy ta'lim metodlarini o'z ichiga oladi, balki innovatsion texnologiyalarni qo'llashni ham talab qiladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati va professional yuksalishi o'zini o'zi boshqarish va intizomga bog'liq. O'qituvchi doimo o'z faoliyatini tahlil qilib borishi, kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etishga harakat qilish kerak. Shuningdek, o'qituvchi o'z vaqtini samarali boshqarish, darslarni puxta tayyorlash va ta'lim jarayonini mukammal tashkil qilishga intilish kerak. Kasbiy intizom o'qituvchining sifatli ish faoliyatini ta'minlaydi va o'quvchilarga namuna bo'ladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirish jarayoni faqat o'qituvchining shaxsiy ishtiyoqi va mahoratiga bog'liq emas, balki ta'lim muassasalari, davlat siyosati va ijtimoiy muhit ham muhim omillarni

tashkil etadi. O'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirishda ta'lim muassasalarining roli beqiyosdir. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish va ta'lim jarayonini yangilashga xizmat qiladi.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kasbiy rivojlanish dasturlari, ta'lim tizimining xalqaro tajribasini o'rganish va ta'limdagi yangi metodikalarni joriy etish o'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirishda muhim omillardir. O'qituvchilarning professional o'sishi va takomillashuvi, shuningdek, ularning kasbiy madaniyatini shakllantirishda ta'lim muassasalarining yordami va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni talab qiladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini shakllantirish jarayoni – bu murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, o'qituvchining shaxsiy va professional rivojlanishini, uning pedagogik ko'nikmalarini takomillashtirishni o'z ichiga oladi. Kasbiy madaniyatni shakllantirishda pedagogik bilimlar, axloqiy qadriyatlar, innovatsion texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, o'qituvchining o'zini o'zi takomillashtirishga intilishi katta rol o'ynaydi. Ta'lim muassasalari va ijtimoiy muhitning roli ham ushbu jarayonning samaradorligini ta'minlashda muhimdir. O'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirish nafaqat o'qituvchi, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'zining kasbiy madaniyati orqali nafaqat o'quvchilarga bilim beradi, balki ularning tarbiyasiga, psixologik holatiga, shaxsiy rivojlanishiga va ijtimoiy munosabatlariga ham katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining kasbiy madaniyati, uning professional va axloqiy me'yorlari, o'quvchilarga nisbatan hurmat va diqqat bilan bo'lgan munosabati, muloqot madaniyati va ta'limdagi yondashuvi bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini, dunyoqarashini va jamiyatda o'z o'rnini qanday topishini shakllantiradi. Shuning uchun boshlang'ich ta'limdagi o'qituvchining kasbiy madaniyatini o'rganish, uning o'quvchilarga bo'lgan ta'sirini tahlil qilish va rivojlantirish zarur.

Boshlang'ich sinfda o'qituvchining kasbiy madaniyati, o'quvchilarning nafaqat akademik muvaffaqiyatlariga, balki ularning

shaxsiy sifatlarining shakllanishiga ham ta'sir qiladi. O'qituvchi o'zining kasbiy madaniyati orqali o'quvchilarni nafaqat bilimlar bilan ta'minlaydi, balki ularga axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni ham o'rgatadi. O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ularning axloqiy me'yorlarga rioya etishi, boshqalar bilan munosabatda bo'lishi, o'zini tutishi kabi jihatlar o'qituvchining kasbiy madaniyatiga bevosita bog'liqdir. O'qituvchining muloqot madaniyati, o'quvchilarga nisbatan sabr-toqati, hurmat ko'rsatishi va ularni tushunishi, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularga ijtimoiy moslashuvni o'rgatadi.

Kasbiy madaniyatga ega bo'lgan o'qituvchi o'zini doimiy ravishda takomillashtirib boradi. Bu o'zgarishlar bolalar uchun juda muhimdir, chunki o'qituvchining yuqori axloqiy qadriyatlari va intellektual salohiyati bolalarga yaxshi namuna bo'ladi. O'quvchilar o'qituvchini faqat bilim beruvchi sifatida emas, balki ularga hayotiy qadriyatlarni o'rgatadigan inson sifatida qabul qilishadi. O'qituvchining yuqori kasbiy madaniyati o'quvchilarni axloqiy xulq-atvor, ishga mas'uliyatli yondashish, do'stlik, jamoaviy ish va mehnatni qadrlash kabi muhim qadriyatlarni o'rgatishga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyati, ayniqsa, o'quvchilarning bilim olish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Kasbiy madaniyatga ega o'qituvchi ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil qilish, o'quvchilarni faollashtirish, ularni har tomonlama rivojlantirish va bilimlarni samarali tarzda o'zlashtirishga yordam beradi. O'qituvchi o'zining kasbiy madaniyati orqali o'quvchilarga ilm olishning nafaqat zarurligini, balki uni qiziqarli va foydali qilishning ham ahamiyatini o'rgatadi.

Kasbiy madaniyatga ega bo'lgan o'qituvchi o'quvchilarga darsni o'zlashtirish uchun qulay sharoit yaratadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi va ular o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rganadilar. O'qituvchining darsdagi ehtiyotkorligi, ilmiy yondashuvi va individual yondashuvlar o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini yaxshilaydi. O'quvchilarning qiyin savollarga javob berishdagi qobiliyati, o'qituvchining to'g'ri

pedagogik yondashuvi va bilimlarni aniq tushuntirishga qodir bo'lishiga bog'liqdir. Bu jarayonda o'qituvchining kasbiy madaniyati va pedagogik qobiliyatlari ta'lim sifatini belgilaydi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati o'quvchilarning ijtimoiy madaniyatini rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi o'zining muloqot madaniyati, o'quvchilarga nisbatan samimiy va hurmatli munosabati orqali, bolalar orasida ijtimoiy aloqalarni shakllantiradi. O'quvchilar o'qituvchining qanday qilib bir-birlariga hurmat ko'rsatish, o'z fikrini erkin ifoda etish va boshqalarni tinglashni o'rganadilar. O'qituvchining kasbiy madaniyati, o'quvchilarga jamoaviy ishda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan axloqiy va psixologik ko'nikmalarni o'rgatadi.

O'quvchilar, ayniqsa boshlang'ich sinfda, o'qituvchilarini o'zlarining ijtimoiy namunalari sifatida ko'rishadi. O'qituvchining muloqotdagi hurmati, samimiyligi va do'stona munosabati o'quvchilarning o'zaro aloqalarini yaxshilaydi. Shuning uchun o'qituvchining kasbiy madaniyati, faqat akademik yutuqlarni emas, balki o'quvchilarning ijtimoiy muvaffaqiyatlarini ham ta'minlashga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning emotsional rivojlanishi va psixologik barqarorligi ham o'qituvchining kasbiy madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. O'qituvchining emotsional barqarorligi, uning stressga chidamliligi, o'quvchilarga bo'lgan iliq va do'stona munosabati, bolalarning o'zlarini xavfsiz va qiziqarli muhitda his qilishlariga yordam beradi. O'qituvchining sabr-toqati, diqqatli va ehtiyotkorligi, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni yanada yaxshi natijalarga erishishga undaydi.

Shu bilan birga, o'qituvchining kasbiy madaniyati o'quvchilarning stressli vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishlarini, qiyinchiliklarni qanday yengishlarini va o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rganishlariga yordam beradi. O'qituvchi o'quvchilarni emotsional rivojlanish uchun zarur bo'lgan psixologik yondashuvlarni o'rgatib, ularning psixologik barqarorligini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyati nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayoniga, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining kasbiy madaniyati, uning ta'lim jarayonida o'quvchilarga nisbatan hurmat, samimiyat va axloqiy me'yorlarni namoyon etishi, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuning uchun o'qituvchining kasbiy madaniyati, ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi va jamiyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Zamonaviy ta'lim tizimi va jamiyatda o'qituvchining kasbiy madaniyati juda muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi kasbiy madaniyatini rivojlantirish, nafaqat uning shaxsiy sifatlarini oshirish, balki ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Shuning uchun boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyatini rivojlantirish yo'llari hozirgi kunda doimiy ravishda takomillashib borayotgan ta'lim tizimining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ushbu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun o'qituvchining bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda yangilab borish, ta'lim metodologiyasiga yangiliklar kiritish, shuningdek, o'qituvchining kasbiy va axloqiy qadriyatlarini mustahkamlash kerak.

Zamonaviy ta'limda boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyatini rivojlantirishning asosiy yo'llaridan biri uning pedagogik bilimlarini doimiy ravishda oshirishdir. O'qituvchining kasbiy madaniyati faqat uning ilmiy bilimlari bilan cheklanmaydi, balki o'qituvchining o'zining pedagogik yondashuvlarini takomillashtirish va yangi metod va texnologiyalarni qo'llash orqali shakllanadi.

Boshqacha aytganda, o'qituvchi doimiy ravishda o'z bilimlarini yangilab borishi, zamonaviy pedagogik innovatsiyalarni o'rganishi va o'z faoliyatida qo'llashi kerak. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Pedagogik bilimlarni oshirish uchun o'qituvchi o'quv kurslari, seminarlar, treninglar va ilmiy konferensiyalarda ishtirok etishi zarur. O'qituvchining yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion

texnologiyalar va zamonaviy o'qitish metodlarini bilishi, o'quvchilarga ilg'or bilimlarni samarali yetkazish imkonini beradi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirish jarayonida uning ilmiy va pedagogik bilimlarini doimiy ravishda takomillashtirishga e'tibor qaratish, o'quvchilarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

O'qituvchining kasbiy madaniyati faqat bilimlar bilan cheklanmaydi, balki uning axloqiy va ma'naviy qadriyatlari ham uning kasbiy madaniyati tarkibiga kiradi. Axloqiy va ma'naviy qadriyatlar o'qituvchining o'zining shaxsiy ehtirolari, ishga bo'lgan yondashuvi va o'quvchilarga bo'lgan munosabatida o'z ifodasini topadi. O'qituvchi nafaqat ilmiy bilimlarni, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham o'rgatadi.

Zamonaviy ta'limda boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun axloqiy va ma'naviy qadriyatlar juda muhimdir. O'qituvchi o'z faoliyatida shaxsiy namuna bo'lishi, o'quvchilarga hurmat ko'rsatishi, adolatli va mas'uliyatli bo'lishi kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ular orasida axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchining o'quvchilarga bo'lgan hurmati va e'tibori, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ular o'qish jarayoniga yanada qiziqish bilan yondashishadi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirishda axloqiy qadriyatlar, sabr-toqat, o'zaro hurmat va do'stona munosabatlar o'quvchilarga to'g'ri yondashuvlarni o'rgatadi va ularning ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim tizimi texnologik o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi kasbiy madaniyatini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati katta. O'qituvchining zamonaviy pedagogik texnologiyalarni bilishi, ularni ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli tatbiq etishi o'quvchilarning bilim olish sifatini yaxshilaydi. Elektron darsliklar, multimediya vositalari, interaktiv ta'lim resurslari va internet manbalaridan foydalanish

o'quvchilarga o'qishni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali o'qituvchi o'zining kasbiy madaniyatini oshirishi mumkin. O'qituvchining yangiliklarga ochiq bo'lishi va texnologik o'zgarishlarga tezda moslashishi uning professional salohiyatini yanada oshiradi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash o'qituvchiga o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ta'lim usullarini ishlab chiqish, ularni faol ishtirok etishga undash va ularning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'zining kasbiy madaniyatini rivojlantirish uchun o'zini o'zi rivojlantirishga intilishi kerak. O'qituvchining shaxsiy o'sishi va professional rivojlanishi uning kasbiy madaniyatining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. O'qituvchi o'zini doimiy ravishda takomillashtirishga harakat qilishi, yangi bilimlarni egallashga intilishi, pedagogik faoliyatni qayta tahlil qilish va o'z ishlanmasini boshqalar bilan taqqoslash orqali o'z faoliyatining samaradorligini oshirishi kerak.

O'qituvchining shaxsiy rivojlanishi va o'zini o'zi takomillashtirishi uning ta'limda muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi. O'qituvchining yuqori kasbiy madaniyati o'quvchilarga yaxshi ta'lim berish va ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyatini rivojlantirish jarayonida ta'lim muassasalarining roli beqiyosdir. Ta'lim muassasalari o'qituvchining malakasini oshirish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, kasbiy va shaxsiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish kabi masalalarda katta yordam beradi.

Ta'lim muassasalarida o'qituvchilarga doimiy ravishda kasbiy o'sish imkoniyatlari yaratish, seminarlar, treninglar va ilmiy-amaliy anjumanlar o'tkazish, pedagogik yondashuvlarni tahlil qilish va yangi metodlarni joriy etish o'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoitda boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyatini rivojlantirish nafaqat o'qituvchining shaxsiy rivojlanishiga, balki ta'lim tizimining umumiy samaradorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik bilimlarni oshirish, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, innovatsion texnologiyalarni qo'llash, o'qituvchining shaxsiy o'zini o'zi rivojlantirishi va ta'lim muassasalarining qo'llab-quvvatlashi kasbiy madaniyatni rivojlantirish yo'llarining asosiy elementlaridir. Bu jarayonlar o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirib, o'quvchilarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva, N. (2017). Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyati. Tashkent: O'qituvchi.
2. Akhmedova, D. (2018). Kasbiy madaniyat va ta'limda uning ro'li. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Mamatov, O. (2015). Pedagogik kasbiy madaniyat: nazariy asoslar va amaliyot. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
4. Raxmonov, B. (2016). Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining kasbiy mahorati. Tashkent: Fan va texnologiya.
5. Maqsumov, I. (2019). O'qituvchining kasbiy madaniyati va ta'lim tizimidagi ahamiyati. Bukhara: Bukhara universiteti.
6. G'ulomova, N. (2020). O'qituvchining kasbiy madaniyati va uning ta'lim jarayonidagi ro'li. Tashkent: O'qituvchi.
7. Sharipov, U. (2017). Pedagogik madaniyat va uning o'quvchilarga ta'siri. Fergana: Fergana davlat universiteti.

3- mavzu: Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat

Reja:

1. Kasbiy madaniyatning tarkibiy qismlari
2. Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning shakllanishi
3. Zamonaviy talablar va kasbiy madaniyatning rivojlanishi

Kasbiy madaniyatning tarkibiy qismlari - bu jamiyatda, ayniqsa, mehnat muhitida ishlayotgan shaxslar va guruhlar o'rtasida paydo bo'ladigan, kasbga oid qadriyatlar, normativlar, odatlar va xulq-atvorlarni tashkil etadigan omillarning yig'indisi sifatida ta'riflanadi. Kasbiy madaniyat bir nechta asosiy tarkibiy qismlardan iborat bo'lib, ularning har biri ish joyida xulq-atvor, samaradorlik va insonlar o'rtasidagi munosabatlarga ta'sir ko'rsatadi.

Kasbiy etik – bu kasbni bajarishda amaldagi qadriyatlar, axloqiy tamoyillar va standartlardir. Kasbiy etik o'z ichiga ish joyida shaxsiy va jamoaviy mas'uliyatni, halollikni, ishni bajarishdagi sadoqatni, xavfsizlikni ta'minlashni va ekologik mas'uliyatni qamrab oladi. Kasbiy etik, odatda, har bir kasbning o'ziga xos talablariga mos ravishda shakllanadi. Masalan, tibbiyotda etik qadriyatlar bemor huquqlarini hurmat qilishni, yuristlikda esa haqiqatni topish va adolatni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Kasbiy etikka rioya qilish, ish joyida ishonchni kuchaytiradi va tashkilotning umumiy muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Bunday etika ko'pincha yozilmagan, ammo har bir xodimning kundalik faoliyatida ifodalangan va e'tiborli bo'lishi kerak bo'lgan qoidalardan iboratdir.

Kasbiy madaniyatning yana bir muhim tarkibiy qismi kasbiy xulq-atvordir. Bu xulq-atvorlarni, odatda, ish joyidagi kommunikatsiya, hamkorlik, vazifalarni bajarishdagi mas'uliyat va mehnat muhitidagi umumiy yo'nalishlar tashkil etadi. Kasbiy xulq-atvorlar jamoada to'plangan tajriba, an'ana va o'zaro hurmatga asoslanadi.

Kasbiy xulq-atvorlar shaxsning ishdagi muhitga moslashishini, muammolarni hal qilish usullarini, ishdagi o'zaro hurmatni va jamoaviy ishni namoyon qiladi. Bunday xulq-atvorga misollar sifatida shaxsiy mas'uliyatni olish, vaqtni samarali boshqarish, ochiq muloqot va samarali

muammolarni hal qilish ko‘rsatilishi mumkin. Kasbiy xulq-atvor har bir ish joyida muvaffaqiyatli va ishlab chiqarishning samarali bo‘lishi uchun asosiy omil hisoblanadi.

Kasbiy qadrlar, asosan, ish joyida shaxsiy va jamoaviy qadriyatlarni belgilaydi. Ular odamlarning ishlash uslubi, muloqot qilish tarzlari va ishga bo‘lgan munosabatlarini belgilaydi. Masalan, ba'zi kasblarda vaqtning samarali boshqarilishi, o‘z vaqtida bajarilgan ishlarni taqdim etish yoki kreativlik va innovatsiyalarga urg‘u berish kerak bo‘lishi mumkin. Kasbiy qadrlar har bir tashkilotda o‘ziga xos bo‘lishi mumkin, biroq ular umuman olganda ish joyidagi motivatsiya, samaradorlik va mehnat munosabatlarida katta ta'sir ko‘rsatadi.

Kasbiy qadrlarning shakllanishi va rivojlanishi, ayniqsa, ularning davomiyligini ta'minlashda, tashkilotning missiyasi va maqsadlari bilan bog‘liq. Agar tashkilotda yuqori darajada o‘ziga xos kasbiy qadrlar bo‘lsa, bu ishchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi, ularning motivatsiyasini oshiradi va umumiy ish samaradorligini yaxshilaydi.

Kasbiy madaniyat tarkibida bilim va ko‘nikmalar, ayniqsa, kasbga oid zarur bilimlar va malakalar, hamda bu bilimlar asosida shakllangan amaliy ko‘nikmalar muhim o‘rin tutadi. Kasbiy bilimlar shaxsga o‘z ishini samarali bajarish imkonini beradi. Masalan, muhandislik sohasida texnik bilimlar va muhandislik metodologiyasiga bo‘lgan bilimlar, yoki iqtisodiyot sohasida bozorni tahlil qilish va moliyaviy rejalar tuzish ko‘nikmalari.

Kasbiy ko‘nikmalar esa, o‘rgangan bilimlarni amaliyotda ishlatish qobiliyatidir. Kasbiy bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirish, shuningdek, o‘z ishini mukammal bajarishga yordam beradigan tajriba va amaliy mashqlarni o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, har bir kasbning o‘ziga xos bilim va ko‘nikmalari mavjud bo‘lib, ular kasbiy madaniyatning shakllanishiga bevosita ta'sir ko‘rsatadi.

Kasbiy madaniyat tarkibida xavfsizlik va sog‘liqni saqlash masalalari ham muhim o‘rin tutadi. Ish joyida xavfsizlik qoidalariga rioya qilish, ishchilarni xavf-xatarlar va jarohatlardan himoya qilish kasbiy madaniyatning ajralmas qismlaridan biridir. Har bir kasbda, masalan,

qurilish sohasida, kimyo sanoatida yoki tibbiyotda, ishchilarni himoya qilish uchun belgilangan xavfsizlik qoidalari mavjud. Bu qoidalar, kasbiy madaniyatni shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Xavfsizlikka bo'lgan e'tibor faqat kasbga xos emas, balki umumiy madaniyatning muhim qismi hisoblanadi. Ish joyida sog'liqni saqlashni ta'minlash va xavfsizlikni qo'llab-quvvatlash, jamoaning farovonligi va samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday amallar tashkilotda yuqori kasbiy madaniyatni shakllantirishga yordam beradi.

Kasbiy madaniyat tarkibining yana bir muhim qismi - bu ishchilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlardir. Kasbiy ijtimoiy munosabatlar o'zaro hurmat, hamkorlik va ijtimoiy tarmoqni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Bunday munosabatlar ish muhitida ijobiy atmosferaning shakllanishiga yordam beradi. Ishchilar o'rtasida do'stona va professional munosabatlar o'rnatish, jamoaviy ishning samarali bo'lishiga yordam beradi.

Ijtimoiy munosabatlar o'zaro ishonch, yordam va qo'llab-quvvatlashni ta'minlashga imkon yaratadi. Shuningdek, ijtimoiy munosabatlar kasbiy rivojlanishga, yangi imkoniyatlarni yaratishga va ishda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Kasbiy madaniyat tarkibiy qismlari bir-birini to'ldiradi va bir-biriga bog'liqdir. Har bir qism ish muhitining ijobiy va samarali bo'lishiga ta'sir ko'rsatadi. Kasbiy madaniyat, o'z navbatida, tashkilotning muvaffaqiyatiga, uning ichki va tashqi obro'siga, shuningdek, ishchilar o'rtasidagi munosabatlarga katta ta'sir qiladi. Kasbiy etik, xulq-atvor, qadrlar, bilim va ko'nikmalar, xavfsizlik va ijtimoiy munosabatlar kabi tarkibiy qismlar kasbiy madaniyatni yaratishda muhim o'rin tutadi va ular birgalikda ish joyining sog'lom va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Boshlang'ich ta'lim tizimi – har bir davlatda ta'limning eng muhim poydevori sifatida qaraladi. O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishi, ayniqsa, bu ta'lim bosqichida ko'p jihatdan kelajakdagi kasbiy madaniyatning shakllanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning shakllanishi nafaqat o'qituvchining kasbiy faoliyatiga nisbatan, balki o'quvchilarning

kelajakdagi kasbiy va shaxsiy hayotida muvaffaqiyatli bo'lishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu mavzu doirasida boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning shakllanishi, uning tarkibiy qismlari, o'qituvchining o'rni va ta'siri, shuningdek, ta'lim muassasalarining bu jarayondagi roli haqida so'z yuritiladi.

Kasbiy madaniyat boshlang'ich ta'lim jarayonida o'qituvchining shaxsiy va professional rivojlanishi uchun muhim o'rin tutadi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilar uchun ijtimoiy, axloqiy va kasbiy qiyofaning namunasi hisoblanadi. Shu sababli, o'qituvchi kasbiy madaniyatni shakllantirishda o'zining professional xulq-atvorini namoyish qilish orqali ta'limda muvaffaqiyatli natijalar olish imkoniyatini yaratadi. O'qituvchining kasbiy madaniyati o'zining mehnat faoliyatida halollik, axloqiy mas'uliyat, o'quvchilarga nisbatan hurmat, va professional bilimlarni o'zlashtirish bilan bog'liq bo'ladi.

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining kasbiy madaniyatining shakllanishi, asosan, o'quvchilarga nafaqat ta'lim berishni, balki ularni turli vaziyatlarda muloqot qilishga, jamoada ishlashga, o'z fikrlarini ifodalashga, mehnatga bo'lgan munosabatni shakllantirishga o'rgatadi. Bu esa kelajakda o'quvchilarning kasbiy madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Kasbiy madaniyat boshlang'ich ta'lim jarayonida bir qator tarkibiy qismlar orqali shakllanadi. Ularning har biri o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Kasbiy madaniyatning muhim tarkibiy qismi – bu kasbiy etik va axloqiy qadriyatlar. O'qituvchilar o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularga axloqiy me'yorlar, mehnatga munosabat, halollik, va hurmatni ham o'rgatishlari kerak. Boshlang'ich ta'limda bu qadriyatlarning shakllanishi o'quvchilarning kelajakda o'z kasblarini muvaffaqiyatli bajarishlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, o'quvchilarga o'z vaqtida ishni bajarish, boshqalarga yordam berish, birgalikda ishlash va mas'uliyatni olish kabi qadriyatlar o'rgatilishi kerak. O'qituvchilar o'z xulq-atvori orqali bu axloqiy tamoyillarni namoyish etadilar. O'quvchilar, o'z navbatida, bu xulq-

atvorlarni o'zlariga o'zlashtirib, kelajakda o'z kasbiy faoliyatlarida ham shu prinsiplarni qo'llashlari mumkin.

Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning yana bir muhim tarkibiy qismi kasbiy bilimlar va ko'nikmalarning shakllanishidir. O'qituvchilar o'z bilimlarini o'quvchilarga taqdim etish bilan birga, o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga, masalalarni hal qilishga, o'ziga ishongan va jamoada ishlay oladigan shaxslar bo'lishga o'rgatishlari lozim.

O'quvchilarni kasbiy madaniyatga oid ko'nikmalarga ega bo'lishga o'rgatish, nafaqat o'z kasbini yaxshi bajarish, balki boshqa sohalarda ham muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi. Masalan, boshlang'ich sinf o'quvchilariga mustaqil ishni bajarish, maqsadga erishish uchun reja tuzish, vaqtni samarali boshqarish kabi ko'nikmalarni o'rgatish kerak. Bu kasbiy ko'nikmalar o'quvchilarga kelajakda nafaqat o'z kasbiy faoliyatlarida, balki kundalik hayotlarida ham yordam beradi.

Kasbiy madaniyatning yana bir muhim tarkibiy qismi kasbiy xulq-atvor va muloqotning shakllanishidir. O'quvchilarni ish joyida o'zaro muloqot qilishga, bir-birini hurmat qilishga, jamoada ishlashga o'rgatish, ularning kasbiy madaniyatini shakllantirishning muhim bosqichlaridan biridir. O'qituvchilar o'z xulq-atvorlari orqali o'quvchilarga to'g'ri muloqot qilish, muammolarni birgalikda hal qilish, fikrlarni aniq va tushunarli tarzda ifodalashni o'rgatishlari kerak.

O'quvchilarga boshqalarga nisbatan hurmat, ehtiyotkorlik, samimiylilik va ochiqlik kabi kasbiy munosabatlar o'rgatish, kelajakda ularning jamoaviy ishda muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi. Bu omil o'z navbatida, kasbiy madaniyatning shakllanishiga va o'quvchilarning shaxsiy hayotida ham ijobiy o'zgarishlarga olib keladi.

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchi o'zining professional madaniyati va axloqiy qadriyatlarini orqali o'quvchilarni kasbiy madaniyatga o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi o'z faoliyatida namunali bo'lishi, o'quvchilarga yuqori darajadagi kasbiy madaniyatni namoyish etishi kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga ta'sir ko'rsatib, ularning kelajakdagi ish faoliyatlariga katta ta'sir qiladi.

O'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirish, uning o'z sohasidagi bilimlarini yangilab borish, axloqiy me'yorlarga rioya qilish, o'quvchilarga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi holatlar o'quvchilarni yuqori kasbiy madaniyatga ega bo'lishga o'rgatadi.

Ta'lim muassasasi kasbiy madaniyatning shakllanishida asosiy o'rin tutadi. Ta'lim muassasalari o'qituvchilarni kasbiy rivojlanishga, yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga, kasbiy etik va axloqiy me'yorlarni saqlashga targ'ib qiladi. Bularning barchasi boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning shakllanishiga xizmat qiladi.

Ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan kurslar, seminarlar va treninglar orqali o'qituvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini oshirishlari, shuningdek, kasbiy madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan metodikalarga ega bo'lishlari mumkin.

Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatning shakllanishi ta'limning umumiy sifatini yaxshilash, o'quvchilarni yuksak axloqiy va kasbiy qadriyatlar bilan tarbiyalash, kelajakdagi kasbiy faoliyatlarida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam berish uchun zarurdir. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari bu jarayonda asosiy rol o'ynaydi. Kasbiy etik, axloqiy qadriyatlar, xulq-atvor va muloqot, bilim va ko'nikmalarni o'rgatish orqali boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatni shakllantirish o'quvchilarning kelajakdagi shaxsiy va professional hayotiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy jamiyatning tez sur'atlarda o'zgarishi, texnologik yangilanishlar va globalizatsiya kabi jarayonlar kasbiy madaniyatning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Kasbiy madaniyat – bu nafaqat kasbga oid bilimlar va ko'nikmalarni o'z ichiga olgan tizim, balki bu tizimning shakllanishi, o'zgarishi va rivojlanishi mehnat muhitida insonlar o'rtasidagi munosabatlarni, axloqiy qadriyatlarni, kommunikatsiya va ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni ham belgilaydi. Zamonaviy talablar esa, kasbiy madaniyatni shakllantirishda yangi usullar va yondashuvlarni izlashni taqozo qiladi. Bu jarayonda yangi texnologiyalar, ish joyidagi ijtimoiy o'zgarishlar, global raqobat, va ekologik va etnik muammolarni inobatga olish zarur.

Zamonaviy talablar, avvalo, ish faoliyatini bajarishning yangilangan usullarini, texnologik yangiliklarni va global raqobatni o'z ichiga oladi. Ish joylarida ko'plab yangi qoidalarga va metodologiyalarga e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda kasbiy madaniyatning yangilanishi va rivojlanishi ham zarurdir.

Zamonaviy jamiyatda texnologiyaning roli har zamondan ko'ra sezilarli darajada oshgan. Avvalgi davrlarda ishchilarning kasbiy madaniyati ko'proq ish joyidagi an'analarga, axloqiy qadriyatlarga va muloqotga asoslangan bo'lsa, hozirgi kunda texnologik yangiliklar kasbiy madaniyatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yangi texnologiyalar, masalan, avtomatlashtirish, sun'iy intellekt, raqamli platformalar va onlayn kommunikatsiya vositalari ish jarayonlarini tezlashtirgan, biroq bular kasbiy madaniyatni yangi shaklga keltirishni talab qilmoqda.

Texnologik yangiliklar kasbiy madaniyatni rivojlantirishga yordam beradi, lekin ularni muvaffaqiyatli joriy etish uchun mehnat muhitidagi xodimlarning bilimlari va ko'nikmalarini yangilash kerak. O'quvchilarga, talabalariga va ishchilarga zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish va bu texnologiyalarni ish joyida qanday moslashish zarurligini o'rgatish, kasbiy madaniyatni rivojlantirishning asosiy jihatlaridan biridir.

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar ham kasbiy madaniyatning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Globalizatsiya jarayoni odamlarni turli madaniyatlar va millatlarga ega bo'lgan kishilar bilan ishlashga majbur qiladi. Bu, o'z navbatida, kasbiy madaniyatning qamrovini kengaytiradi va ish muhitida samarali muloqot qilish, etnik va madaniy xilma-xillikka hurmat bilan qarash kabi yangi qadriyatlarni yaratadi.

Bundan tashqari, hozirgi kunda odamlar ish joylarida o'zaro hurmat, tenglik va ko'p madaniyatli muhitni yaratishga intiladilar. Bu, o'z navbatida, kasbiy madaniyatning yangi talablari sifatida shakllanadi. Masalan, o'quvchilar va ishchilarga teng huquqlilik, har qanday ijtimoiy guruhga qarshi diskriminatsiya va kamsitishlarni yo'q qilish, boshqalarga

hurmat bilan munosabatda bo'lishni o'rgatish zaruriyati kundalik kasbiy madaniyatga kiritilmoqda.

Zamonaviy talablar, kasbiy madaniyatni faqat an'anaviy tushunchalar bilan cheklab qolmay, balki uning rivojlanishini yangi yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo qiladi. Kasbiy madaniyatning rivojlanishiga yangi ta'lim yondashuvlari, professional o'sish va ijtimoiy o'zgarishlarga moslashuv kiritilmoqda.

Zamonaviy ish muhitida kasbiy madaniyatning rivojlanishi, shuningdek, xodimlarning professional o'sishi bilan bevosita bog'liqdir. Xodimlarning o'z sohalarida rivojlanishi va yangiliklarga moslashishi kasbiy madaniyatning ajralmas qismiga aylanmoqda. Kasbiy o'sishni rag'batlantirish, o'zgarishlarga moslashishga yordam berish va xodimlarga yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun tashkilotlar tomonidan turli treninglar, kurslar va seminarlar tashkil etilmoqda.

Kasbiy madaniyatning rivojlanishi uchun xodimlar doimiy ravishda o'z kasbiy bilimlarini oshirib borishlari, yangi texnologiyalarni o'rganishlari, o'z faoliyatlarida yangicha yondashuvlarni qo'llashlari zarur. Bu o'z navbatida, ish joyida yuqori darajadagi samaradorlikni va sifatni ta'minlaydi.

Zamonaviy ish muhitida rahbarlik va liderlik madaniyati ham kasbiy madaniyatning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim jihatlardan biridir. Yaxshi rahbarlik, xodimlarni to'g'ri boshqarish, motivatsiya berish va jamoaviy ishni rivojlantirish kasbiy madaniyatning samarali rivojlanishiga imkon yaratadi. Rahbarlar o'z xulq-atvori, qarorlar qabul qilish usullari, o'zaro muloqotdagi ochiqlik va samimiylilik bilan kasbiy madaniyatni shakllantirishda namuna bo'lishlari zarur.

Zamonaviy talablar rahbarlarning faqat tashkilotni boshqarish va natijalarga erishishdagi ko'nikmalarini emas, balki jamoani birlashtirish, ishchilarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmlariga olishni talab qiladi. Bu jarayonda rahbarlik madaniyati va liderlik qobiliyatlari kasbiy madaniyatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Zamonaviy dunyoda kasbiy madaniyatning rivojlanishi ekologik mas'uliyat va barqarorlikni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Ish joyida

ekologik mas'uliyatni amalga oshirish, resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va yashil texnologiyalarni qo'llash kasbiy madaniyatning yangi komponentlariga aylanmoqda. Bugungi kunda ko'plab tashkilotlar ekologik mas'uliyatni o'zlarining asosiy qadriyatlari sifatida qabul qilmoqda va bu, o'z navbatida, ularning kasbiy madaniyatini yangilashga olib kelmoqda.

Kasbiy madaniyatni shakllantirishda ekologik mas'uliyatni o'rgatish, xodimlarni tabiatni asrashga va barqarorlikni ta'minlashga undash, yangi mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan yondashuvlardan biridir. O'quvchilarga va ishchilarga ekologik mas'uliyatni o'rgatish, zamonaviy kasbiy madaniyatning ajralmas qismlaridan biridir.

Zamonaviy talablar va kasbiy madaniyatning rivojlanishi bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Yangi texnologiyalar, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar, ekologik mas'uliyat, va global raqobat kabi omillar kasbiy madaniyatni shakllantirishda yangi yondashuvlar va o'zgarishlarni taqozo qilmoqda. Kasbiy madaniyatning rivojlanishi faqat an'anaviy etika va axloqiy qadriyatlar bilan chegaralanmaydi, balki texnologik yangiliklar, ijtimoiy o'zgarishlar va barqarorlikni ta'minlash kabi muhim sohalarni ham o'z ichiga oladi. Zamonaviy ish muhitida muvaffaqiyatli bo'lish uchun kasbiy madaniyatni yangilash va rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Boshqarov, M. (2020). Kasbiy madaniyat va uning ta'limdagi o'rni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
2. Xolmuhammadova, Z. (2018). Boshlang'ich ta'limda axloqiy madaniyatning shakllanishi. Tashkent: O'zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
3. Rahmonov, R. (2019). Ta'lim tizimida kasbiy madaniyat va axloqiy qadriyatlar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
4. Ismoilova, D. (2021). O'qituvchining kasbiy madaniyati va uning ta'lim sifatiga ta'siri. Toshkent: «Fan va texnologiya» nashriyoti.
5. Maxmudova, S. (2020). Kasbiy madaniyatning boshlang'ich ta'limda shakllanishi. Tashkent: "Fan" nashriyoti

4-Mavzu: Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat turlari

Reja:

1. Kasbiy madaniyatning turlari
2. Kasbiy madaniyatning boshlang'ich ta'lim jarayoniga ta'siri
3. Kasbiy madaniyatni rivojlantirishda pedagoglarning o'rni
4. Kasbiy madaniyatning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati

Kasbiy madaniyat insonning ish faoliyatida, ayniqsa ta'lim sohasida, muhim o'rin tutadi. O'qituvchi va boshqa mutaxassislar o'z faoliyatlarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali nafaqat o'zlarining professional ko'nikmalarini oshiradilar, balki ular tomonidan ta'lim olayotgan shaxslar — o'quvchilarni ham shakllantiradilar. Kasbiy madaniyatning turlari to'g'risidagi muhokama o'z ichiga axloqiy qadriyatlar, muloqot va kommunikatsiya usullari, bilim va tajriba hamda jamoaviy ishni o'zlashtirishni oladi. Har bir tur o'ziga xos ahamiyatga ega va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Quyida kasbiy madaniyatning turli jihatlarini tahlil qilishga harakat qilamiz.

Kasbiy etik madaniyatning ta'rifini berishda birinchi navbatda o'qituvchining kasbiy axloqiy qadriyatlariga e'tibor qaratish zarur. O'qituvchi o'z faoliyatida to'g'ri axloqiy me'yorlarga amal qilishi, o'quvchilar bilan professional munosabatda bo'lishi va ularni axloqiy jihatdan tarbiyalashga katta e'tibor qaratishi kerak. Etik madaniyat, ayniqsa, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarga to'g'ri xulq-atvorni o'rgatishda muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchining ishga bo'lgan mas'uliyatli yondashuvi, o'quvchilarga hurmat va e'tibor bilan muomala qilishi kasbiy etik madaniyatning asosiy unsurlaridir. O'quvchilarga adolatli, halol, va xolis yondashuv, shuningdek, ularga doimo yordam berishga tayyor bo'lish — bular ham kasbiy etik madaniyatning tarkibiy qismlari hisoblanadi. Kasbiy etik madaniyat o'qituvchining o'z ishini sevishiga, ta'lim jarayonida ijobiy natijalarga erishishiga olib keladi. Shuning uchun ham o'qituvchining etik madaniyati o'quvchilarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi,

chunki ular o'zining etika qoidalariga amal qilayotgan o'qituvchidan o'rnak olishadi.

Kasbiy kommunikatsiya madaniyati — bu o'qituvchining o'quvchilar bilan samarali, ochiq va hurmatga asoslangan muloqot o'rnatish ko'nikmalarini anglatadi. O'qituvchi ta'lim jarayonida kommunikatsiya orqali o'quvchilarga ma'lumotlarni aniq, ravshan va tushunarli tarzda etkazishi kerak. Samarali muloqot, o'quvchilarni tinglash, ularning fikrlarini hurmat qilish va masalalar yuzasidan maslahatlar berish — bularning barchasi kasbiy kommunikatsiya madaniyatining asosiy tarkibiy qismlari hisoblanadi.

Pedagogik kommunikatsiya jarayonida o'qituvchi nafaqat o'z fikrlarini aniq ifodalashga, balki o'quvchilarning fikrlarini tinglashga va ular bilan muvaffaqiyatli muloqot o'rnatishga ham katta e'tibor qaratishi lozim. Bunday yondashuv o'quvchilarda o'z fikrlarini erkin va aniq ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bundan tashqari, samarali kommunikatsiya o'quvchilarning o'zaro hurmatini va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'qituvchining kommunikatsiya madaniyati, shuningdek, ta'lim sifatining yuqori darajada bo'lishiga yordam beradi, chunki o'quvchilar o'zlari uchun zarur bo'lgan bilimlarni o'qituvchidan yaxshi tushunib olishlari mumkin.

Kasbiy bilim madaniyati — o'qituvchining o'z sohasidagi bilimlarini va ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ulardan samarali foydalanish qobiliyatidir. Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining pedagogik va ilmiy bilimlarining yuqori darajada bo'lishi juda muhimdir. Chunki o'qituvchi o'zining bilimini o'quvchilarga yetkazish va ularga to'g'ri metodik yordam ko'rsatishda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun o'zi ham o'rganishga intilishi kerak.

Pedagogik bilimlar va metodik yondashuvlar o'qituvchining ta'lim jarayonini samarali tashkil etishiga yordam beradi. Bunda o'qituvchining kasbiy bilim madaniyati uning pedagogik yondashuvlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirishni, o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olishni va ularning turli darajadagi qobiliyatlariga

moslashishni o'z ichiga oladi. O'qituvchining bilim madaniyati yuqori bo'lishi ta'lim sifatining oshishiga, o'quvchilarning muvaffaqiyatlariga ijobiy ta'sir qiladi. Shuning uchun, o'qituvchilar doimiy ravishda kasbiy bilimlarni yangilab borishlari, ilmiy va metodik faoliyatda yangiliklarni joriy etishlari kerak.

Kasbiy jamoa madaniyati o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro hurmat, hamkorlik va samarali ishlashning asosiy omillarini tashkil etadi. O'qituvchilar jamoasining birlashgan ish faoliyati, o'zaro yordam va maslahatlar almashinuvi orqali ta'lim jarayonini yaxshilash mumkin. Jamoa madaniyatining rivojlanishi, o'qituvchilarni bir-birini qo'llab-quvvatlash, yangi metodlarni o'rganish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etish imkonini beradi.

O'qituvchilar o'rtasida samarali jamoaviy ish tashkil qilish orqali, ta'lim muassasasida ijtimoiy muhitni yaxshilash va o'quvchilarga to'g'ri ta'lim berish uchun yaxshi sharoit yaratish mumkin. Kasbiy jamoa madaniyati o'qituvchilarni bir-birining tajribasidan foydalanishga, o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga va o'zlarini kasbiy ravishda yaxshilashga undaydi. Bundan tashqari, jamoaviy ishning kuchayishi ta'lim muassasasining umumiy ish faoliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kasbiy madaniyatning har bir turi o'qituvchining faolligi, kasbiy yondashuvlari va pedagogik kompetensiyalarining shakllanishiga yordam beradi. Kasbiy etik madaniyat, kommunikatsiya madaniyati, bilim madaniyati va jamoa madaniyati o'qituvchining professional rivojlanishi va ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarur. Bu turlar o'zaro bog'liq bo'lib, ular o'quvchilarga yuqori sifatli ta'lim berish, shuningdek, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda o'qituvchining muhim rolini ta'minlaydi. Kasbiy madaniyatning barcha turlarini rivojlantirish, ta'lim tizimida yanada yuqori natijalarga erishishga olib keladi.

Boshlang'ich ta'lim — bu o'quvchilarning ijtimoiy, axloqiy va akademik rivojlanishining poydevori. O'qituvchining kasbiy madaniyati ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarni tarbiyalash, ularga kerakli bilimlarni berish va ularning ijtimoiy

ko'nikmalarini rivojlantirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining kasbiy madaniyatining yuqori darajada bo'lishi boshlang'ich ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga, o'quvchilarning yaxshi natijalarga erishishiga yordam beradi. Bu muhokamamizda kasbiy madaniyatning boshlang'ich ta'lim jarayoniga ta'sirini tahlil qilamiz.

Kasbiy madaniyatning boshlang'ich ta'lim jarayoniga ta'sirini o'rganishda birinchi o'rinda o'qituvchining o'z kasbi bo'yicha axloqiy, ilmiy va kommunikatsion ko'nikmalariga e'tibor qaratish lozim. O'qituvchining kasbiy madaniyati faqatgina uning ishga bo'lgan munosabatini ifodalamay, balki o'quvchilarga tarbiya berish, bilimlarni samarali o'rgatish va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ta'sir etishda asosiy omil hisoblanadi. O'qituvchi kasbiy madaniyatni namoyish etish orqali o'quvchilarga ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni singdiradi, shuningdek, o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabatini ham shakllantiradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida kasbiy madaniyatning ahamiyati o'qituvchining ta'lim metodlarini tanlashda, o'quvchilarga individual yondashuvni amalga oshirishda va ta'lim muhitini yaratishda o'z aksini topadi. O'qituvchilarning kasbiy madaniyati ta'limni sifatli va samarali o'tkazishning muhim shartidir, chunki o'qituvchining ta'limga bo'lgan munosabati va kasbiy mahorati o'quvchilarni o'zaro aloqada bo'lishga va ta'limda faol ishtirok etishga undaydi.

Kasbiy etik madaniyat boshlang'ich ta'lim jarayoniga ta'sir etuvchi muhim omillardan biridir. O'qituvchining axloqiy tamoyillarga, me'yorlarga va professionallikka amal qilishi o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. O'qituvchining o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashishi, o'quvchilarga adolatli, ehtiyotkor va xolis bo'lishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv o'quvchilarga o'z xulq-atvorini shakllantirishda yordam beradi, ular to'g'ri xulq-atvor, mas'uliyat, mehnatga bo'lgan yondashuv va hurmat kabi asosiy axloqiy qadriyatlarni o'rganadilar.

O'qituvchi o'z axloqiy qoidalariga rioya qilgan holda, o'quvchilarga ham to'g'ri axloqiy me'yorlar va qadriyatlarni o'rgatadi. Shuningdek,

boshlang'ich ta'limda o'quvchilarga kasbiy etik madaniyatni o'rgatish jarayoni, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashda katta rol o'ynaydi. O'qituvchining etik yondashuvi o'quvchilarda nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy madaniyatni rivojlantirishga ham ta'sir qiladi.

Kasbiy kommunikatsiya madaniyati o'qituvchining o'quvchilar bilan samarali va ochiq muloqotda bo'lishini anglatadi. O'qituvchi o'z fikrlarini aniq, tushunarli va samarali tarzda ifodalashi kerak, shu bilan birga o'quvchilarning fikrlarini tinglash va ularga hurmat ko'rsatish ham juda muhimdir. Kommunikatsiya madaniyati o'quvchilarga ishonch bag'ishlaydi, ularning o'zaro muloqotini rivojlantiradi va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

O'quvchilar o'qituvchining kommunikatsiya madaniyatiga qarab o'zlari uchun to'g'ri nutq madaniyatini va muloqot qoidalarini o'rganadilar. O'qituvchining kasbiy kommunikatsiya madaniyati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishi uchun juda muhim, chunki o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, ularga ma'lumotni tushunarli va samarali tarzda etkazish o'qituvchining yondashuviga bog'liq. Shuningdek, o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalashga va bir-biri bilan o'zaro hamkorlikda ishlashga yordam beradi. O'qituvchining yaxshi kommunikatsiya ko'nikmalari o'quvchilarni faollikka va o'zlarini to'g'ri ifodalashga undaydi.

O'qituvchining kasbiy bilim madaniyati boshlang'ich ta'lim jarayonida ham muhim o'rin tutadi. O'qituvchi o'zining pedagogik bilimlarini va kasbiy mahoratini oshirish orqali o'quvchilarga eng yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etadi. Ta'lim jarayonida bilimning dolzarbligi va yangiligi o'quvchilarga yanada qiziqarli va samarali ta'lim olish imkoniyatini beradi. O'qituvchining kasbiy bilim madaniyati uning ta'lim metodlarini diversifikatsiya qilish, yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llash va o'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos keladigan o'quv jarayonini tashkil etishga yordam beradi.

O'qituvchining bilim madaniyati yuqori bo'lishi o'quvchilarda mukammal bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. O'quvchilarga sifatli bilimlarni yetkazish o'qituvchining o'zining kasbiy

bilimlaridan bog‘liqdir. Shuning uchun o‘qituvchilarning o‘z bilimlarini doimiy ravishda yangilab borishlari, yangi pedagogik metod va yondashuvlarni o‘rganishlari zarur. Kasbiy bilim madaniyatining rivojlanishi o‘quvchilarning ta‘limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularda ilmga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi.

Kasbiy jamoa madaniyati boshlang‘ich ta‘limda o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zaro yordam va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘qituvchilar jamoasining samarali ishlashi, o‘zaro tajriba almashish va bir-birini qo‘llab-quvvatlash ta‘lim jarayonining muvaffaqiyatli bo‘lishiga katta hissa qo‘shadi. O‘qituvchilar o‘rtasida ijtimoiy va kasbiy aloqalarni rivojlantirish, ta‘lim muassasasida umumiy maqsadga erishish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy jamoa madaniyati o‘qituvchilarning bir-biriga hurmat, yordam va hamkorlik asosida ishlashlarini ta‘minlaydi. Bu, o‘z navbatida, ta‘lim jarayonining sifatini oshiradi, chunki o‘qituvchilar bir-biriga yordam berish orqali o‘quvchilarga eng yaxshi ta‘limni taqdim etishadi. Kasbiy jamoa madaniyatining rivojlanishi boshlang‘ich ta‘lim jarayonida ijobiy o‘zgarishlarni keltirib chiqaradi, o‘qituvchilar o‘rtasida samarali hamkorlik, yangiliklarni tezda o‘zlashtirish va o‘quvchilarga yuqori sifatli ta‘lim berishda qo‘llaniladi.

Kasbiy madaniyatning boshlang‘ich ta‘lim jarayoniga ta‘siri katta va bevosita. O‘qituvchining kasbiy madaniyati, uning etik me‘yorlaridan tortib, kommunikatsiya va bilim madaniyatiga qadar, ta‘lim jarayonining muvaffaqiyatini ta‘minlaydi. O‘qituvchilarning yuqori kasbiy madaniyati o‘quvchilarni nafaqat bilim bilan ta‘minlaydi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ta‘sir ko‘rsatadi. Bu o‘zgarishlar ta‘lim sifatining oshishiga va o‘quvchilarning ijtimoiy hayotga tayyorlanishiga yordam beradi.

Kasbiy madaniyatni rivojlantirishda pedagoglarning o‘rni beqiyosdir. Pedagoglar nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarni tarbiyalovchi, ularning shaxsiy va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi hamda kasbiy axloq va madaniyatni o‘rgatuvchi shaxslar sifatida katta ro‘l o‘ynaydilar. Kasbiy madaniyatni shakllantirish va

rivojlantirishda pedagoglarning mas'uliyati juda yuqori, chunki ular o'quvchilarning kasbiy va shaxsiy qobiliyatlarini faqat o'qitish emas, balki ularda to'g'ri axloqiy, estetik, ilmiy va ijtimoiy madaniyatlarni ham shakllantiradilar. Bu muhokamada kasbiy madaniyatning rivojlanishidagi pedagoglarning o'rni, ularning kasbiy madaniyatga bo'lgan ta'siri va uni shakllantirishdagi yondashuvlarini tahlil qilamiz.

Pedagoglar o'quvchilarni bilimlar bilan ta'minlashdan tashqari, ularni kasbiy va shaxsiy rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Kasbiy madaniyat faqat pedagogik bilimlar yoki metodikalarga asoslanmaydi, balki pedagogning o'z axloqiy va estetik qadriyatlariga, hamda ijtimoiy munosabatlariga ham bog'liq. O'qituvchi pedagogik faoliyatini amalga oshirishda o'zining kasbiy madaniyatini yuqori darajada saqlab qolishi kerak. O'qituvchining kasbiy madaniyati uning o'quvchilarga qanday munosabatda bo'lishini, ularga qanday bilim va ko'nikmalarni o'rgatishini belgilaydi.

Kasbiy madaniyat pedagogning o'z ishi bilan bog'liq barcha jihatlarida o'z aksini topadi: o'qitish jarayonida o'quvchilar bilan qanday muloqot o'rnatish, ularni qanday tarbiyalash, ta'lim jarayonida qanday metodlardan foydalanish. O'qituvchi o'z faoliyatida kasbiy madaniyatni rivojlantirishga harakat qilganda, uning asosiy maqsadi o'quvchilarga faqat bilim berish emas, balki ularning axloqiy va estetik qarashlarini shakllantirish, ijtimoiy javobgarlikni va mehnat madaniyatini rivojlantirishdir. Pedagoglar o'z kasbiy madaniyatini har tomonlama rivojlantirgan holda, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga erishadilar.

Kasbiy etik madaniyat pedagogning eng asosiy jihatlaridan biridir. Pedagogning axloqiy qadriyatlari va etik yondashuvi ta'lim jarayoniga, o'quvchilarga nisbatan munosabatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. O'qituvchilar o'zlarining ishlarini axloqiy mas'uliyat bilan bajargan holda, o'quvchilarga to'g'ri xulq-atvorni o'rgatadilar. Pedagogning axloqiy me'yorlarga amal qilishi o'quvchilarga nafaqat kasbiy madaniyatni, balki ijtimoiy madaniyatni ham shakllantirishga yordam beradi.

Kasbiy etik madaniyatning asosiy tarkibiy qismlari — bu halollik, adolat, hurmat va sabr. O‘qituvchilar bu qadriyatlarni o‘z faoliyatlarida namoyon etish orqali o‘quvchilarga nafaqat bilim, balki to‘g‘ri xulq-atvorni ham o‘rgatadilar. Etik madaniyat o‘quvchilarni faqat bilim olishda emas, balki ijtimoiy munosabatlar, jamoada ishlash va ularda mas’uliyatni rivojlantirishda ham o‘rgatadi. O‘qituvchilar o‘zlarining axloqiy qadriyatlariga qat’iy rioya qilgan holda, o‘quvchilarga yaxshi namunalar bo‘lishadi.

Pedagogning kommunikatsiya madaniyati uning kasbiy madaniyatini rivojlantirishdagi yana bir muhim jihatdir. Kasbiy madaniyat o‘zaro samarali muloqot, hurmatli va ijobiy aloqalar orqali shakllanadi. O‘qituvchining kommunikatsiya madaniyati o‘quvchilar bilan ijobiy va ochiq muloqot o‘rnatishiga yordam beradi. Kommunikatsiya madaniyati nafaqat o‘quvchilarga bilim berishda, balki ularning shaxsiy rivojlanishida, ijtimoiy qobiliyatlarini oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Pedagog o‘zini tushunarli, ochiq va samarali tarzda ifodalashni o‘rganishi kerak. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarga o‘z fikrlarini erkin, aniq va ishonch bilan ifodalashga yordam beradi. O‘qituvchining kommunikatsiya madaniyati o‘quvchilarni o‘zaro muloqotda faol ishtirok etishga va bir-birlarini tushunishga undaydi. Bunday yondashuv o‘quvchilarni jamoaviy ishga, o‘zaro yordam va hurmatga o‘rgatadi. Shuning uchun pedagoglarning kommunikatsiya madaniyati kasbiy madaniyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy bilim madaniyati ham pedagoglarning ta’lim jarayonida muhim o‘rin tutadi. O‘qituvchining bilim darajasi uning kasbiy madaniyatiga bevosita ta’sir qiladi. Pedagogning ilmiy bilimlari, o‘qitish metodlari va pedagogik ko‘nikmalari uning kasbiy madaniyatini shakllantiradi. O‘qituvchi o‘zining bilimlarini doimiy ravishda yangilab borish, yangi pedagogik yondashuvlarni o‘rganish va o‘z kasbiga bo‘lgan ishtiyoqni saqlashga harakat qilishi lozim.

O‘qituvchining kasbiy bilim madaniyati uning ta’lim jarayonida foydalanadigan metodlaridan va yondashuvlaridan iborat. Yaxshi

o'qituvchi nafaqat o'qitish metodikasini, balki o'quvchilarning ehtiyojlarini va qobiliyatlarini hisobga olgan holda pedagogik yondashuvni tanlashi kerak. Bunday pedagoglar ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladilar, shuningdek, o'quvchilarga mukammal bilim berish imkoniyatini yaratadilar.

Pedagoglarning jamoaviy madaniyati, ya'ni o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va yordam, kasbiy madaniyatning yana bir muhim tarkibiy qismidir. Jamoa madaniyati o'qituvchilarga bir-birlaridan o'rganish, tajriba almashish va birgalikda ta'lim jarayonini yaxshilash imkoniyatini beradi. O'qituvchilar o'rtasida hamkorlik va jamoaviy ishlash pedagogik faoliyatning samarali bo'lishiga yordam beradi, chunki tajriba almashish orqali yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarni o'rganish mumkin.

Jamoa madaniyati pedagoglarni bir-birini qo'llab-quvvatlashga undaydi va ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi. O'qituvchilarning jamoaviy ishlashi, o'quvchilarni o'rganishda ham o'zaro yordam berishga undaydi. Bu o'quvchilarda hamkorlik, jamoaviy ishga tayyorlik, muammolarni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kasbiy madaniyatni rivojlantirishda pedagoglarning o'rni nihoyatda muhimdir. Pedagoglar o'z kasbiy madaniyatlarini doimiy ravishda rivojlantirgan holda, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradilar. Kasbiy madaniyat o'qituvchining axloqiy, kommunikatsion, bilim va jamoaviy madaniyatini o'z ichiga olgan kompleks jarayondir. O'qituvchilar o'zlarining kasbiy madaniyatini rivojlantirish orqali o'quvchilarga nafaqat bilim, balki axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni o'rgatadilar. Kasbiy madaniyatning yuqori darajada bo'lishi o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy faolligiga va ta'lim jarayonining muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Kasbiy madaniyat jamiyatda har bir shaxsning shaxsiy, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi. U ijtimoiy munosabatlar, axloqiy normalar va kasbiy faoliyatni amalga oshirishda qabul qilingan me'yorlar tizimi sifatida, faqat har bir

ishchining kasbiy faoliyatiga emas, balki butun jamiyat va uning iqtisodiy tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu boisdan, kasbiy madaniyatning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish, uning samarali rivojlanishini ta'minlash va jamiyatning farovonligini oshirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish muhimdir.

Kasbiy madaniyat jamiyatning umumiy madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. O'qituvchidan tortib, muhandisgacha bo'lgan barcha sohalarda kasbiy madaniyatning yuqori darajaga ko'tarilishi, ijtimoiy tizimda mustahkam qadriyatlar va madaniy me'yorlar shakllanishiga yordam beradi. Kasbiy madaniyat shaxsiy va jamoaviy munosabatlarni, ijtimoiy o'zaro aloqalarni, shuningdek, ijtimoiy integratsiyani rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Kasbiy madaniyat ijtimoiy munosabatlarning shaffofligi, adolatliligi va samimiyligini ta'minlaydi. Kasbiy madaniyatga ega bo'lgan odamlar o'z kasbiy faoliyatlarini amalga oshirishda axloqiy va etik tamoyillarga sodiq bo'ladilar. Bu esa o'z navbatida, o'zaro hurmat va ishonchni oshiradi, turli ijtimoiy guruhlar orasida ijobiy munosabatlar rivojlanadi. Kasbiy madaniyat shuningdek, ijtimoiy me'yorlarni, qonunlarga hurmatni va boshqa axloqiy tamoyillarni keng tarqatadi.

Jamiyatdagi kasbiy madaniyatning yuqori darajasi ijtimoiy barqarorlikka olib keladi. Ijtimoiy adolat va tenglikka asoslangan kasbiy madaniyat shakllanishi jamiyatda fuqarolar o'rtasida tenglik, adolat va muvozanatni ta'minlashga yordam beradi. Odamlar o'z kasbini nafaqat iqtisodiy foyda olish uchun, balki o'zining ijtimoiy mas'uliyatini his qilgan holda bajaradilar. Bunday yondashuv, o'z navbatida, ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlashga va o'qitish, tibbiyot, sanoat, davlat boshqaruvi kabi sohalarda ijtimoiy me'yorlarni qo'llashga xizmat qiladi.

Shuningdek, kasbiy madaniyat ijtimoiy muhofaza qilish tizimlarining samaradorligini oshiradi. Masalan, o'qituvchilar o'z kasbiy madaniyatini to'g'ri yuksaltirib, ta'lim tizimida yangi avlodni shakllantirishga yordam beradi. O'qituvchilar nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda mehnatga bo'lgan munosabatni, ijtimoiy javobgarlikni va

fuqarolik mas'uliyatini rivojlantiradilar. Bu esa jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kasbiy madaniyatning iqtisodiy ahamiyati har bir sohaning samarali ishlashida muhim o'rin tutadi. Kasbiy madaniyat iqtisodiy tizimning samarali ishlashini ta'minlaydi, chunki har bir soha o'zining yuqori sifatli xizmatlarini taqdim etish uchun ilg'or texnologiyalar va yangi bilimlar bilan birgalikda samarali ishlovchi mutaxassislar talab qiladi. Kasbiy madaniyatning yuqori darajasi o'z navbatida iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshiradi, chunki professional va malakali ishchilar yangi g'oyalar, innovatsiyalar va samarali ish usullarini taqdim etadilar.

Kasbiy madaniyatning iqtisodiy tizimdagi ahamiyatini eng yaxshi tarzda korxonalar va tashkilotlarda kuzatish mumkin. O'zgacha kasbiy madaniyatga ega bo'lgan tashkilotlar o'z ishchi kuchlarini samarali ravishda boshqarish va motivatsiya qilish orqali yuqori darajadagi mahsuldorlikni ta'minlaydilar. Ishchilar o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashib, yuqori sifatli mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqarish uchun samarali ishlashadi. Kasbiy madaniyat, shuningdek, ishchilarning o'zaro munosabatlaridagi hurmat, ishonch va jamoaviy ishni rivojlantiradi, bu esa tashkilotning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun kasbiy madaniyatni rivojlantirish muhimdir. Kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ishchi kuchining sifatini yaxshilash va mehnat bozorining moslashuvchanligini ta'minlash mumkin. Bu, o'z navbatida, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali sanoat, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida ishchi kuchining malakasini oshirishga yordam berish mumkin. Bu jarayonning asosiy maqsadi mamlakatning iqtisodiy salohiyatini yanada oshirish va global bozorda muvaffaqiyatli raqobat qilishdir.

Kasbiy madaniyatning iqtisodiy ahamiyatiga doir yana bir muhim jihat — bu mehnat bozorining rivojlanishidir. Kasbiy madaniyatni rivojlangan davlatlarda ishchilarning o'zaro aloqalari yanada samarali va xavfsiz bo'ladi. Mehnat xavfsizligi, ishchilarning huquqlari va ularning

ijtimoiy ta'minoti kabi masalalar kasbiy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida ko'riladi. Kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali ijtimoiy himoya tizimlarini mustahkamlash, mehnat bozorida adolat va tenglikni ta'minlash mumkin.

Kasbiy madaniyatning iqtisodiy ahamiyati barqaror rivojlanishga olib keladi. Barqaror iqtisodiy o'sishning asosi sifatida kasbiy madaniyatni rivojlantirish ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali ishchilar va mutaxassislarining kasbiy bilimlari, ko'nikmalari va axloqiy qadriyatlari yaxshilanadi, bu esa resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. Barqaror rivojlanish uchun zarur bo'lgan omil — bu sifatli ishchi kuchi, innovatsion fikrlash va ekologik barqarorlikni ta'minlashda kasbiy madaniyatning rolini inkor etish mumkin emas.

Shuningdek, kasbiy madaniyatning rivojlanishi orqali turli ijtimoiy guruhlar orasida o'zaro hurmat, ishonch va hamkorlik rivojlanadi, bu esa barqaror iqtisodiy tizimni shakllantirishga yordam beradi. Kasbiy madaniyatning yuqori darajada bo'lishi ijtimoiy, axloqiy va iqtisodiy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlaydi, bu esa rivojlangan, barqaror va adolatli iqtisodiy tizimning poydevori bo'ladi.

Kasbiy madaniyatning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati juda katta. U ijtimoiy barqarorlik, axloqiy qadriyatlarning shakllanishi, va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Kasbiy madaniyatning rivojlanishi jamiyatda adolatli va tenglikka asoslangan me'yorlarni yaratadi, bu esa iqtisodiy tizimning barqaror ishlashiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kasbiy madaniyatni rivojlantirish orqali ishchi kuchining malakasi oshadi, mehnat bozorining barqarorligi ta'minlanadi va jamiyatning farovonligi ortadi. Bunday rivojlanish iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi va jamiyatda yuqori darajadagi ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullaeva, D. (2015). Pedagogik kasbiy madaniyat: nazariya va amaliyot. Toshkent: Akademnashr.
2. Babadjanov, N. (2018). Boshlang'ich ta'lim tizimi va uning rivojlanish istiqbollari. Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Yusupov, M., & Ismailov, S. (2016). Pedagogik mahorat va kasbiy madaniyat. Toshkent: O'qituvchi.
4. Abdullaev, M. (2017). Kasbiy madaniyat va uning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati. Tashkent: UzEducation.
5. O'rtaev, A., & Tursunov, R. (2019). Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyatni rivojlantirish metodlari. Toshkent: Aqliy nashr.
6. Qodirov, R. (2020). Kasbiy madaniyatning pedagogik aspektlari. Toshkent: Yangi nashr.
7. Sul'tonov, D. (2018). O'qituvchining kasbiy madaniyati va uning o'quvchilarga ta'siri. Tashkent: O'qituvchi.
8. Shamsiyev, A. (2016). Boshlang'ich ta'limda pedagogik kasbiy madaniyatni shakllantirish. Tashkent: O'qituvchi.

5- mavzu: Pedagogik madaniyat muammolari

Reja:

1. Pedagogik madaniyatning tarkibiy qismlari
2. Pedagogik madaniyatning rivojlanishidagi asosiy muammolar
3. Pedagogik madaniyatning yuksalishi uchun zarur shart-sharoitlar
4. Pedagogik madaniyatni rivojlantirishning amaliy yo‘llari

Pedagogik madaniyat har bir pedagogning kasbiy faoliyatida va uning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Pedagogik madaniyat — bu faqat o‘qituvchining bilim va ko‘nikmalarini o‘z ichiga olmaydi, balki uning axloqiy, estetik, ma'naviy, kasbiy va shaxsiy qobiliyatlarini ham o‘zida mujassamlashtiradi. Shuning uchun pedagogik madaniyatni tahlil qilishda uning tarkibiy qismlarini aniqlash zarur. Pedagogik madaniyatning tarkibiy qismlari o‘qituvchining kasbiy faoliyatini to‘g‘ri amalga oshirishi, o‘quvchilarga ta'lim berishda samaradorlikni oshirishi va jamiyatdagi ta'lim muhitini yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Bu qismlar o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiradi.

Kasbiy madaniyat pedagogning o‘z kasbini amalga oshirishdagi malaka va bilimlaridan tashqari, uning ishlash tartibi, o‘quvchilar bilan muloqoti va ta'lim jarayonidagi etika normalariga rioya qilishini anglatadi. Kasbiy madaniyat pedagogning ta'lim berish uslubi, o‘quvchilar bilan o‘zaro munosabatlari, o‘quv jarayonida o‘z mas'uliyatini sezishi va maqsadga erishish yo‘lidagi qat'iyiligi bilan bog‘liqdir. Pedagogning kasbiy madaniyati uning o‘z kasbi bilan bog‘liq bo‘lgan barcha huquq va majburiyatlarga hurmatni, malakali ta'lim berishni, o‘quvchilarga haqiqiy bilimlar berishni va kasbiy axloqni saqlashni o‘z ichiga oladi. Kasbiy madaniyatning bu jihatlari pedagogning ish faoliyatini yuqori samarali va ehtiyotkorlik bilan bajarishiga yordam beradi.

Pedagogik kasbiy madaniyatni shakllantirishda eng muhim omil, pedagogning o‘zining kasbiy tayyorgarligi, bilim, ko‘nikma va qobiliyatlarini doimiy ravishda takomillashtirib borishi zaruriyatidir.

Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga o'z vaqtida va sifatli ta'lim berish imkoniyatini yaratadi. Kasbiy madaniyatning yuqori darajasi o'qituvchining o'z ishiga bo'lgan mas'uliyatini, ehtiyotkorligini, diqqatini va ishonchni o'stiradi, shuningdek, o'quvchilarda ham mas'uliyat va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi.

Axloqiy madaniyat pedagogning ish faoliyatida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'rnatilgan munosabatlarga asoslanadi. Pedagogning axloqiy madaniyati, uning ta'lim berish va o'quvchilar bilan ishlashdagi munosabatlariga, o'quvchilarning shaxsiyatiga nisbatan hurmat va ehtiyotkorlikka ta'sir qiladi. Pedagogning axloqiy madaniyati, o'quvchilarga nisbatan adolatli va samimiy bo'lishini, shuningdek, barcha o'quvchilarga teng huquqlilikni ta'minlashni taqozo etadi.

Axloqiy madaniyatning tarkibiga pedagogning o'z ishida to'g'ri qarorlar qabul qilish, o'quvchilarning shaxsiy hayotiga hurmat bilan yondashish va o'zining o'quvchilari oldidagi axloqiy majburiyatlarini bajarish kiradi. Pedagogning axloqiy madaniyati nafaqat o'quvchilarga ta'lim berishda, balki o'quvchilar bilan ijtimoiy va emosional aloqalarni o'rnatishda ham muhim ahamiyatga ega. U pedagogni o'zining mehnatiga va o'quvchilarga ta'lim berish jarayonidagi rolini yaxshi tushunadigan, ahloqiy normalarga amal qiladigan va samimiy bo'ladigan shaxs sifatida shakllantiradi.

Pedagogning estetik madaniyati uning ta'lim jarayonini qanday bezashidan, darslarning tashkil etilishidan va o'quvchilarga ta'lim berish usullaridan namoyon bo'ladi. Estetik madaniyat nafaqat pedagogning o'zi uchun, balki o'quvchilar uchun ham ta'limni yanada qiziqarli va samarali qilish imkoniyatlarini yaratadi. O'qituvchining estetik madaniyati dars jarayonida foydalanadigan materiallar, darsning tashkiliy shakllari va metodikalariga bog'liq. O'quvchilar uchun darslarni qiziqarli, rang-barang va estetik jihatdan to'liq tashkil etish, ularga yaxshi ta'lim berish va axloqiy jihatdan shakllantirish uchun muhim omil hisoblanadi.

O'qituvchining estetik madaniyati uning shaxsiy ko'nikmalarini, ma'naviy me'yorlarini va tashqi ko'rinishini, odob-axloqini, darsni

tashkil etishdagi yondoshuvlarini o'z ichiga oladi. Bu madaniyat darslarda o'quvchilarda estetik ta'sir ko'rsatib, ularni yaxshi ta'lim olishga ilhomlantiradi. O'qituvchining estetik madaniyatini rivojlantirish o'quvchilarda ham estetik qadrlar va estetik tafakkur shakllanishiga yordam beradi.

Pedagogik madaniyatning ma'naviy tarkibiy qismi o'qituvchining shaxsiy va kasbiy hayotidagi ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liqdir. Pedagogning ma'naviy madaniyati uning o'quvchilarga ta'lim berishdagi asosiy prinsiplaridan biridir, chunki u o'quvchilarga nafaqat bilimlar, balki ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni ham yetkazish vazifasini bajaradi. Pedagogning ma'naviy madaniyati jamiyatdagi umumiy ma'naviy qadriyatlar, an'analar va me'yorlarga asoslanadi.

Ma'naviy madaniyat o'qituvchining o'z mehnatiga bo'lgan mas'uliyatini, o'quvchilarga adolatli va insofli munosabatda bo'lishini, ularni hayotda to'g'ri yo'ldan boshqarishni anglatadi. Shuningdek, pedagogning ma'naviy madaniyati o'quvchilarda etika, ahloqiy mas'uliyat va ma'naviy me'yorlarni shakllantirishga yordam beradi. Pedagogning yuqori darajadagi ma'naviy madaniyati jamiyatda barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Pedagogik mahorat — bu pedagogning o'quvchilarga bilim berishdagi professional qobiliyatlari, metodik yondashuvlari va pedagogik faoliyatni samarali tashkil etishdagi tajribasidir. Pedagogning mahorati uning pedagogik madaniyatining ajralmas qismidir, chunki bu qobiliyat o'qituvchining ilmiy va amaliy bilimlarini, ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish va o'quvchilarga samarali ta'lim berish usullarini o'z ichiga oladi.

Pedagogik mahoratning yuqori darajasi o'quvchilarga yuqori sifatli ta'lim berishga imkon yaratadi. Pedagogning malakali yondoshuvi o'quvchilarga nafaqat bilim, balki jamiyatda o'z o'rnini topish, axloqiy qadriyatlarni o'rganish va muvaffaqiyatga erishish uchun zarur ko'nikmalarni ham beradi.

Pedagogik madaniyatning tarkibiy qismlari bir-birini to'ldiradigan va o'zaro bog'liq bo'lgan omillarni o'z ichiga oladi. Kasbiy, axloqiy, estetik, ma'naviy va pedagogik mahorat pedagogning o'z kasbiy faoliyatini to'g'ri bajarishida, o'quvchilarga samarali ta'lim berishda va jamiyatda yuqori sifatli ta'lim tizimini yaratishda asosiy o'rin tutadi. Pedagogik madaniyatning har bir tarkibiy qismi o'quvchilar bilan aloqada samarali ishlashni, ularda to'g'ri axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishni, ta'lim jarayonini yuqori darajaga ko'tarishni ta'minlaydi.

Pedagogik madaniyat — bu nafaqat o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, balki ta'lim tizimining umumiy sifatini belgilaydigan, ijtimoiy, axloqiy, estetik va kasbiy omillardan tashkil topgan murakkab tushuncha. Pedagogik madaniyatni rivojlantirish, ta'lim jarayonida yuqori sifatli natijalarga erishishni ta'minlash uchun juda muhim hisoblanadi. Ammo pedagogik madaniyatning rivojlanishida bir qator asosiy muammolar mavjud bo'lib, ularni hal qilish ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ushbu muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish uchun zaruriy chora-tadbirlarni ko'rish, ta'lim sohasidagi o'zgarishlarni ijobiy tomonga olib keladi.

Pedagogik madaniyatning rivojlanishidagi birinchi va eng katta muammo, ta'lim tizimining o'zida mavjud bo'lgan muammolarga bog'liqdir. O'zbekistonda ta'lim tizimi so'nggi yillarda ko'plab ijobiy o'zgarishlarga duch kelgan bo'lsa-da, hali ham ayrim sohalarda xatoliklar va kamchiliklar mavjud. Misol uchun, o'qituvchilarning kasbiy malakasi va pedagogik madaniyatni shakllantirishda yondashuvlar o'rtasidagi uzilishlar ta'limning sifatiga ta'sir ko'rsatadi. Ko'plab o'qituvchilar o'z kasbiy madaniyatini oshirishga yetarli e'tibor bermaydilar, chunki ular uchun bu jarayon ko'proq ixtiyoriy va individual mas'uliyatga asoslanadi.

Bundan tashqari, ta'lim tizimining bir qismi sifatida o'qituvchilarni tayyorlash tizimi ham o'zgarishlarga muhtoj. Ko'pincha, pedagogik ta'lim yuksak ilmiy darajaga ega bo'lgan, ammo praktika bilan

bog‘lanmagan mutaxassislarni tayyorlashga qaratilgan. Bu o‘qituvchilarning real sinf sharoitlarida samarali ishlash qobiliyatini kamaytiradi va pedagogik madaniyatni rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi.

Pedagogik madaniyatning kasbiy jihatlari muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchining kasbiy madaniyati, uning bilim, ko‘nikma va qobiliyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, bu o‘quvchilarga ta‘lim berish jarayonining samarali bo‘lishini ta‘minlaydi. Ammo ta‘lim tizimida ba‘zi o‘qituvchilar kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirishga e‘tibor bermayapti. Buning sababi, ta‘lim tizimida pedagogik malakalarni oshirish uchun zarur resurslarning yetishmasligi va bu jarayonning moliyaviy jihatlari bo‘lishi mumkin.

O‘qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish dasturlarining tashkil etilishi, ularning kasbiy rivojlanishiga yordam beradi. Aks holda, pedagogik madaniyatning asosiy komponentlaridan biri — kasbiy axloq va metodik yondashuvlar rivojlanmaydi, bu esa ta‘lim sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchining o‘zini kasbiy madaniyatni rivojlantirishga yo‘naltirishiga imkoniyat yaratish uchun ta‘lim tizimida mukammal o‘quv dasturlari, malaka oshirish kurslari va ta‘lim resurslarini kengaytirish zarur.

Pedagogik madaniyatning rivojlanishidagi yana bir muammo — axloqiy va ma‘naviy jihatlarning ahamiyatsizligi. Pedagoglarning o‘z ishiga bo‘lgan axloqiy yondashuvi, o‘quvchilar bilan aloqalar va ta‘lim jarayonidagi ma‘naviy qadriyatlar bevosita ta‘limning sifatiga ta‘sir qiladi. O‘qituvchilarning kasbiy axloqni, adolatni va tenglikni ta‘minlashi zarur, ammo ba‘zi pedagoglar o‘z faoliyatlarida bu jihatlarga yetarlicha e‘tibor bermaydi. O‘quvchilar o‘qituvchilardan nafaqat bilim, balki axloqiy va ma‘naviy qadriyatlar, to‘g‘ri munosabatlar, hurmatni ham o‘rganadilar. Pedagogning axloqiy madaniyati o‘quvchilarning shaxsiyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega, shuning uchun u pedagogik madaniyatning ajralmas qismiga aylanishi lozim.

Shuningdek, o‘qituvchilarning ma‘naviy madaniyatini rivojlantirish uchun universitetlar va pedagogika institutlarida ijtimoiy va axloqiy masalalarga alohida e‘tibor berish zarur. O‘qituvchilarga o‘z kasbiy

faoliyatini to'g'ri va ma'naviy jihatdan to'g'ri amalga oshirishni o'rgatish uchun maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish kerak.

Pedagogik madaniyatning rivojlanishiga ta'sir qiladigan yana bir muammo ta'lim muassasalarining infratuzilmasiga bog'liqdir. Ko'plab ta'lim muassasalarida o'qituvchilar uchun zarur pedagogik resurslar yetishmaydi. O'qituvchilarga o'z kasbiy madaniyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish, zamonaviy metodikalar va ta'lim usullarini qo'llash uchun muhimdir. Ammo ba'zi hududlardagi ta'lim muassasalarida zarur pedagogik resurslar yo'q yoki ulardan samarali foydalanish imkoniyatlari mavjud emas. Bu o'z navbatida pedagogik madaniyatni rivojlantirishda to'siqlarni yaratadi.

Infratuzilma muammolari, jumladan, o'quv xonalarining yetarlicha jihozlanmaganligi, o'qitish jarayonining yangilanishiga ta'sir qiladi. Modernizatsiya qilinmagan o'quv xonalar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanilmasligi pedagogik madaniyatni rivojlantirishda jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi.

Pedagogik madaniyatni rivojlantirishda jamiyatdagi umumiy munosabatlar, o'qituvchilarga nisbatan hurmat, ularning kasbiy mavqeyini e'tirof etish masalalari ham muhim rol o'ynaydi. Jamiyatda pedagoglarning kasbiy hurmati va e'tibori etarli darajada emas. Ba'zi joylarda o'qituvchilarga nisbatan e'tibor, hurmat va rag'batlantirish tizimi yo'lga qo'yilmagan. O'qituvchilarni hurmat qilish va ular tomonidan ta'lim sohasida erishilgan yutuqlarni qadrlash jamiyatda pedagogik madaniyatning rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Agar o'qituvchilarga nisbatan jamiyatda ijobiy qarashlar bo'lsa, pedagogik madaniyatning rivojlanishiga yanada ko'proq imkoniyatlar yaratiladi.

Pedagogik madaniyatning rivojlanishidagi asosiy muammolar pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, ta'lim tizimidagi zaifliklar, jamiyatdagi munosabatlar va o'qituvchilarning axloqiy-ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishga bog'liq. Bularni hal qilish uchun ta'lim tizimida keng ko'lamlı islohotlar, pedagogik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlar va o'qituvchilarga yuksak

malakali tayyorgarlikni taqdim etish zarur. Bu, o'z navbatida, ta'limning umumiy sifatini oshirishga yordam beradi va jamiyatda to'g'ri axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik madaniyat — bu ta'lim jarayonining yuksak darajada tashkil etilishi, o'qituvchining kasbiy mahorati, axloqiy va ma'naviy qadriyatlari, o'quvchilarga yondashuvi, metodik bilimlari, shuningdek, o'z kasbiga bo'lgan yondashuvini o'z ichiga olgan murakkab ijtimoiy-madaniy tushunchadir. Ushbu madaniyatning rivojlanishi bevosita o'qituvchining faoliyati samaradorligiga, ta'lim sifati va jamiyatda pedagog kasbining nufuziga bog'liqdir.

Pedagogik madaniyatni rivojlantirish va yuksaltirish uchun bir qator muhim shart-sharoitlar zarur bo'lib, ular tizimli va maqsadli yondashuv asosida shakllantirilishi lozim. Quyida ushbu shart-sharoitlar chuqur tahlil qilinadi.

Pedagogik madaniyatni yuksaltirishning eng muhim sharti — bu o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va uzluksiz o'qitish tizimidir. Pedagogik bilimlar, zamonaviy metodika, axloqiy qadriyatlar, psixologik yondashuvlar haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lgan pedagoggina o'z kasbida madaniyatli faoliyat yurita oladi. Ta'lim muassasalari, universitetlar va malaka oshirish markazlari pedagogik madaniyatni rivojlantirish bo'yicha aniq dasturlar asosida o'qituvchilarni tayyorlashi zarur.

Hozirgi vaqtda o'z-o'zini rivojlantirishga intilgan pedagoglar uchun ochiq elektron resurslar, onlayn kurslar, tajriba almashish platformalari katta imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan malaka oshirish tizimi ham zamonaviy ehtiyojlar asosida qayta ko'rib chiqilishi, har bir pedagog uchun yiliga kamida bir marotaba yangilangan bilimlarni olish imkoniyati yaratilishi kerak.

Pedagogik madaniyatning yuksalishi uchun sog'lom muhit muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z faoliyatini samarali olib borishi uchun unga doimiy bosim yoki ma'muriy tazyiq emas, balki erkin ijodiy yondashuv, hurmat va qo'llab-quvvatlov zarur. Ta'lim muassasalarida rahbarlar o'qituvchilar bilan do'stona, hamkorlikka asoslangan

munosabatlar o'rnatishi, ularning fikrlarini eshitib, faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi muhit yaratishi lozim.

Psixologik iqlimning sog'lomligi, birinchi navbatda, pedagogni o'z ustida ishlashga, o'z bilim va ko'nikmalarini takomillashtirishga undaydi. Stressli va zo'riqqan holatda faoliyat olib borayotgan o'qituvchidan yuqori pedagogik madaniyatni kutish mushkul. Shu bois, ta'lim tizimida psixologik xizmatlar faoliyatini kuchaytirish va pedagoglar ruhiyatini qo'llab-quvvatlash zarur.

Pedagogik madaniyatni yuksaltirishda o'qituvchining moddiy ta'minoti ham muhim omildir. O'qituvchining ijtimoiy himoyasi kuchli bo'lsa, u o'z kasbiga mehr bilan yondashadi, uzluksiz rivojlanadi va mas'uliyat bilan ishlaydi. Bugungi kunda ayrim o'qituvchilarning ijtimoiy holati ularning kasbiy rivojlanishiga to'siq bo'lmoqda. Ayniqsa, chekka hududlardagi maktablarda ishlayotgan pedagoglar ko'proq yordam va rag'batga muhtoj.

Davlat tomonidan pedagoglarni moddiy rag'batlantirish, xizmat uylari bilan ta'minlash, ijtimoiy imtiyozlar yaratish, kreditlar ajratish kabi choralar ko'rilsa, bu ularning kasbiga bo'lgan mehrini oshiradi, shaxsiy madaniyat va kasbiy saviyani yuksaltirishga zamin yaratadi.

Zamonaviy ta'limda innovatsion texnologiyalar asosida ta'lim berish pedagogik madaniyatning ajralmas qismidir. O'qituvchi interaktiv metodlardan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, kreativ yondashuvlardan foydalanganda, bu uning nafaqat metodik salohiyatini, balki umumiy madaniyatini ham aks ettiradi. Shu sababli pedagoglar zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishi, ularni dars jarayonida to'g'ri qo'llashi zarur.

Shuningdek, metodik yangiliklarga ochiqlik, tajriba almashishga tayyorlik ham pedagogik madaniyat belgilaridandir. Bu borada metodik birlashmalar, o'quv-seminarlar, xalqaro konferensiyalar, onlayn vebinarlar o'tkazish, pedagoglar o'rtasida ilg'or tajribalarni ommalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik madaniyatni yuksaltirishning asosiy shartlaridan biri — bu o'qituvchining kasbiy etika qoidalariga rioya qilishi. O'qituvchi o'z

o'quvchilariga nafaqat bilim, balki axloqiy fazilatlar, madaniyat, odob-axloq me'yorlarini ham singdiradi. Shu bois, pedagoglar har bir so'z va harakati orqali o'rnak bo'lishi, mehnatida yuksak axloqiy mas'uliyatni namoyon qilishi lozim.

Axloqiy jihatdan mas'uliyatli bo'lgan pedagog dars jarayonida ham, kundalik muomalada ham o'quvchilar bilan mehribon, lekin talabchan, adolatli va bag'rikeng bo'ladi. Ustozlik burchini chuqur anglagan o'qituvchining shaxsiy madaniyati, kasbiy saviyasi va axloqiy pozitsiyasi pedagogik madaniyat yuksalishining o'zagidir.

Pedagogik madaniyatni yuksaltirishda ta'lim muassasalarida jamoaviy hamkorlikni kuchaytirish ham muhim hisoblanadi. Jamoa ichida sog'lom ijtimoiy munosabatlar mavjud bo'lsa, pedagoglarning o'zaro tajriba almashish imkoniyati ortadi. Bu esa ularda kasbiy madaniyatni rivojlantirishga zamin yaratadi.

Pedagoglarning birgalikdagi faoliyati, metodik kengashlar, muhokama darslari, ochiq darslar, ustoz-shogird tizimi orqali o'zaro o'rganishlari, kasbiy saviyasini oshirishlari ta'lim sifati bilan birga madaniyat yuksalishiga ham olib keladi. Shu sababli ta'lim muassasalarida jamoaviy ish faoliyatini tashkil etish, pedagoglarni bir maqsad yo'lida birlashtirish, hamkorlik muhitini yaratish talab etiladi.

Pedagogik madaniyatning yuksalishi, shuningdek, o'qituvchilik kasbining jamiyatdagi nufuzi bilan chambarchas bog'liqdir. Agar o'qituvchilik kasbiga jamiyatda hurmat, e'tibor va e'tirof mavjud bo'lsa, o'qituvchilar o'z ustida ko'proq ishlaydi, o'z kasbiga fidoyilik bilan yondashadi. Bu esa pedagogik madaniyatning chuqurlashuviga olib keladi.

Ommaviy axborot vositalarida, ijtimoiy tarmoqlarda o'qituvchilik kasbini targ'ib qilish, o'qituvchilar yutuqlarini e'tirof etish, ularga nisbatan minnatdorlik madaniyatini rivojlantirish, ularning mehnatini qadrlash zarur. Shu bilan birga, yosh avlodni pedagogik kasbga jalb qilishda motivatsion dasturlar, imtiyozli o'qish imkoniyatlari orqali kasbga mehr uyg'otish kerak.

Pedagogik madaniyatning yuksalishi ta'lim sifatining, o'qituvchilik kasbining nufuzi va jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismidir. Yuqorida ko'rib chiqilgan shart-sharoitlar — kasbiy tayyorgarlik, sog'lom muhit, moddiy ta'minot, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, axloqiy me'yorlarga rioya qilish, jamoaviy hamkorlik va kasb nufuzini oshirish — pedagogik madaniyatni yuksaltirishning negizini tashkil etadi. Ushbu omillar bir-biri bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilsa, nafaqat o'qituvchilarning madaniyati, balki butun ta'lim tizimining sifat darajasi oshadi.

Pedagogik madaniyat — bu o'qituvchining kasbiy mahorati, axloqiy fazilatlari, kommunikativ ko'nikmalari, didi, estetik qarashlari, o'z kasbiga bo'lgan mehr-e'tibori va mas'uliyatini o'zida mujassamlashtirgan murakkab tushuncha bo'lib, ta'lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Ushbu madaniyat nafaqat o'qituvchining o'z kasbiga qanday yondashishini, balki jamiyatda ta'lim sohasiga bo'lgan munosabatni ham ifodalaydi. Shu boisdan pedagogik madaniyatni rivojlantirish bugungi kunda nafaqat nazariy, balki amaliy nuqtai nazardan ham ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Mazkur muhokamada pedagogik madaniyatni rivojlantirishning amaliy yo'llari tahlil qilinadi. Bu yo'llar o'z ichiga ta'lim tizimida aniq faoliyatlar, tashkiliy va metodik chora-tadbirlar, muayyan trening va kurslar, innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi, shuningdek, jamiyatda o'qituvchilik kasbining ijtimoiy nufuzini oshirish kabi omillarni qamrab oladi.

Pedagogik madaniyatni rivojlantirishda birinchi va asosiy yo'l — bu o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini uzluksiz takomillashtirib borishdir. Har qanday sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun uzluksiz o'qish va o'z ustida ishlash zarur bo'lgani kabi, ta'lim sohasida ham bu talab dolzarbdir. Pedagogik malaka oshirish kurslari, amaliyot bilan bog'liq o'quv-seminarlar, o'zaro tajriba almashish asosida tashkil etilgan ustoz-shogird tizimi pedagogik madaniyatning shakllanishi va rivojlanishida samarali vosita bo'la oladi.

Amaliy choralar:

Yiliga kamida ikki marta malaka oshirish kurslarini majburiy va interaktiv shaklda o'tkazish;

Xalqaro va mahalliy tajribalarni o'rganish asosida seminarlar tashkil etish;

Onlayn ta'lim platformalaridan foydalanishni rag'batlantirish.

O'qituvchining kasbiy etika va axloqiy normalarga rioya qilishi — pedagogik madaniyatning eng muhim ko'rsatkichlaridan biridir. O'qituvchining o'quvchilar bilan muomalasi, sinfdagi xatti-harakati, hamkasblar bilan munosabati — bularning barchasi axloqiy mezonlar asosida shakllanishi kerak. Shuning uchun ta'lim muassasalarida pedagogik etika bo'yicha alohida treninglar, mashg'ulotlar, muhokamalar olib borish zarur.

Amaliy choralar:

Har chorakda bir marta axloqiy-etik mavzularda davra suhbatlari o'tkazish;

Etika kodeksini ishlab chiqish va har bir pedagogga tanishtirish;

Etik me'yorlarga rioya qilgan pedagoglarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish.

Bugungi raqamli asrda o'qituvchining texnologik savodxonligi, undan foydalanish madaniyati pedagogik madaniyatning ajralmas qismidir. Dars jarayonida zamonaviy vositalardan — interaktiv doska, proyektor, planshetlar, mobil ilovalar va onlayn platformalardan samarali foydalanish o'quvchining ta'limga qiziqishini oshiradi, o'qituvchining madaniy ko'rsatkichini yuksaltiradi.

Amaliy choralar:

Pedagoglar uchun AKT savodxonligi bo'yicha maxsus kurslar tashkil etish;

Darslarda texnologik vositalardan foydalanishni baholash tizimini yaratish;

IT-innovatsiyalar bo'yicha eng faol pedagoglarni tanlab, mukofotlash.

Tajriba — har qanday kasbda yetuklikni ta'minlaydigan asosiy omildir. Ayniqsa, pedagogik faoliyatda tajriba almashinuvi muhim. Katta tajribaga ega bo'lgan ustozlarning yangi ish boshlagan pedagoglar bilan tizimli ish olib borishi pedagogik madaniyatni amaliy shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Amaliy choralar:

Har bir yangi pedagog uchun tajribali ustoz biriktirish;

Ochiq darslar, mahorat darslari, ma'ruza almashuvlarini yo'lga qo'yish;

Hududiy metodik markazlar orqali tarmoq tajriba almashinuvi tashkil etish.

Pedagog o'zining mahoratini va madaniyatini faqatgina qulay sharoitda to'liq namoyon eta oladi. Bu nafaqat moddiy-texnik baza, balki ma'muriy munosabat, jamoaviy muhit va ruhiy barqarorlikni ham o'z ichiga oladi. Har qanday ijobiy tashabbus sog'lom psixologik muhitda kuchli samara beradi.

Amaliy choralar:

O'qituvchilarning taklif va fikrlarini tinglaydigan maxsus "Pedagoglar Kengashi" joriy etish;

Psixologik maslahat markazlarini ta'lim muassasalarida tashkil etish;

Rahbar-xodim o'rtasida ochiq muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Pedagogik madaniyat rivojlanishining muhim ko'rsatkichlaridan biri — bu ta'lim sifati va uning muntazam monitoringidir. Agar o'qituvchi o'z faoliyatining samarasi haqida aniq tahlilga ega bo'lsa, u o'z ustida ishlashni ongli ravishda davom ettiradi. Shu sababli monitoring tizimining adolatli va tizimli bo'lishi juda muhim.

Amaliy choralar:

Har yarim yillikda pedagogik faoliyat samaradorligini baholovchi testlar, baholashlar joriy etish;

O'qituvchilarning fikrini inobatga olgan holda o'qituvchilarni tahlil qilish;

Dars sifatini nazorat qilishda zamonaviy indikatorlar va mezonlardan foydalanish.

O'qituvchi obrazini shakllantirish va kasb nufuzini oshirish orqali jamiyatda pedagogik madaniyatga bo'lgan e'tiborni kuchaytirish mumkin. Bu borada ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, teleko'rsatuvlar katta rol o'ynaydi. Pedagogik madaniyatni namoyish etuvchi muvaffaqiyatli misollar, ilg'or tajribalar jamiyatda ijobiy kayfiyat uyg'otadi.

Amaliy choralar:

“Yilning eng namunali pedagogu” kabi tanlovlarni keng ko'lamda o'tkazish;

Pedagoglar faoliyatini yorituvchi maxsus teleko'rsatuv va bloglarni yo'lga qo'yish;

Ilg'or pedagoglar haqida hujjatli filmlar, maqolalar tayyorlash.

Pedagogik madaniyatni rivojlantirish — bu faqat nazariy tushunchalarni o'rgatish emas, balki har bir pedagog faoliyatiga ta'sir etuvchi real, amaliy choralarni tizimli joriy qilishni talab etadi. Yuqorida keltirilgan yo'llar orqali pedagogik madaniyatni amaliy rivojlantirish mumkin:

doimiy kasbiy o'sish,
etika va madaniyatga asoslangan faoliyat,
zamonaviy texnologiyalarni qo'llash,
ustoz-shogird tajriba almashinuvi,
psixologik va tashkiliy qo'llab-quvvatlash,
ta'lim sifati monitoringi,
ommaviy axborotda ijobiy targ'ibot.

Bularning barchasi o'zaro bog'liq bo'lib, kompleks tarzda qo'llanilgandagina pedagogik madaniyatni yuksak pog'onaga olib chiqish mumkin. Zero, madaniyatli pedagog — bu barkamol avlod tarbiyasining kafolati, ta'lim tizimi sifatining tayanchi va jamiyat taraqqiyotining asosi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Shakirov, D. (2018). Pedagogik madaniyat: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Islomov, A. (2020). Pedagogik axloq va madaniyat. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
3. Hoshimov, M. (2017). Ta’lim jarayonida pedagogik madaniyatning roli. Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
4. Akhmedov, I. (2019). Pedagogik madaniyatni rivojlantirishda metodik yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
5. G‘afforov, B. (2021). Pedagogik madaniyatning shakllanishi va rivojlanishi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
6. Mamatov, S. (2015). Pedagogik madaniyat va uning jamiyatdagi ahamiyati. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti

6- mavzu: Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi va rivojlanishi

Reja:

1. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining jamiyatdagi o'rni va ahamiyati
2. Kasbiy shakllanish tushunchasi va bosqichlari
3. Shaxsiy rivojlanishning ta'lim jarayonidagi o'rni
4. O'qituvchining malaka oshirish va doimiy o'z ustida ishlashi
5. Zamonaviy o'qituvchi uchun zarur ko'nikma va kompetensiyalar

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi har qanday jamiyatning ilmiy-ma'naviy taraqqiyotida hal qiluvchi o'ringa ega bo'lgan kasb egasidir. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida bola ilk bilimlarini egallaydi, ijtimoiy muhitga kirib boradi va shaxsiy kamolot sari ilk qadamini tashlaydi. Bu jarayonda o'qituvchi faqatgina bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi, yo'l ko'rsatuvchi, psixolog va do'st sifatida ham muhim rol o'ynaydi.

Jamiyatning kelajagi, taraqqiyoti va barqarorligi bevosita ta'lim sifati bilan chambarchas bog'liq. Boshlang'ich ta'lim esa ta'lim tizimining poydevori bo'lib, bu bosqichda olingan bilim va ko'nikmalar bolalarning keyingi bosqichlardagi muvaffaqiyatiga zamin yaratadi. Shunday ekan, boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining yuksak mas'uliyatga ega bo'lishi va doimiy ravishda o'z ustida ishlashi zarur.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat o'quvchilarga o'qish, yozish, hisoblash kabi dastlabki ko'nikmalarni o'rgatadi, balki ularda mustaqil fikrlash, o'z fikrini ifoda etish, axloqiy mezonlar asosida yashash, mehnatga, ota-onaga, vatanga hurmat ruhida tarbiyalash kabi jihatlar ham shakllanadi. Bu jihatlar esa o'z navbatida jamiyatda yetuk, intellektual va ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining jamiyatdagi o'rnini baholashda bir necha omillarni alohida ta'kidlash lozim. Avvalo, bu kasb egalari bilan bola kundalik hayotining katta qismini birgalikda o'tkazadi. Ular bolalarning ichki olamini chuqur o'rganadi, har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini aniqlaydi va ularni rivojlantirish

yo‘llarini izlaydi. Bu pedagogning nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalari, balki insoniy fazilatlarini, mehribonligi, sabr-toqati, adolatparvarligi kabi fazilatlarini ham doimiy tarzda talab etadi.

Shuningdek, zamonaviy jamiyatda o‘qituvchining roli yanada kengaymoqda. Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot, axborot oqimining tezligi ta‘lim tizimiga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilari faqat an‘anaviy usullar bilan cheklanib qolmasdan, interaktiv metodlar, axborot texnologiyalaridan foydalanish, innovatsion yondashuvlarni qo‘llash orqali ta‘lim sifatini oshirishga intilishlari zarur.

Ayni paytda, o‘qituvchining jamiyatdagi maqomi va obro‘si ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyatda o‘qituvchiga bo‘lgan hurmat, uning mehnatiga munosib baho berilishi, moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish darajasi o‘qituvchining ishiga bo‘lgan munosabatini belgilaydi. Shu bois, davlat siyosatida o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash, ularning mehnatini qadrlash, malaka oshirish tizimini takomillashtirishga katta e‘tibor qaratilishi ayni muddaodir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi jamiyatning ma‘naviy va ilmiy asoslarini mustahkamlovchi, kelajak avlodni tarbiyalovchi eng muhim kasb egalaridan biridir. Uning faoliyati natijasida nafaqat bilimli, balki tarbiyali, ijtimoiy faol, vatanga sadoqatli shaxslar yetishib chiqadi. Shu sababli bu kasb egasiga bo‘lgan e‘tibor va hurmat doimiy bo‘lishi lozim.

Kasbiy shakllanish — bu insonning ma‘lum bir kasbga yo‘naltirilishi, unga tayyorlanishi, o‘z kasbiy mahoratini egallashi va shu yo‘nalishda rivojlanib borishini ifodalovchi jarayondir. Bu tushuncha nafaqat texnik yoki nazariy bilimlarni o‘zlashtirishni, balki kasbga nisbatan munosabat, motivatsiya, mas‘uliyat, kasbiy qadriyatlar va axloqiy me‘yorlarni shakllantirishni ham o‘z ichiga oladi. Inson hayotida kasbiy shakllanish uzoq davom etadigan, bosqichma-bosqich rivojlanib boradigan jarayondir.

Kasbiy shakllanish ilk bolalik davridan boshlanadi. O‘smirlik davrida bu jarayon yanada aniq shaklga kira boshlaydi. O‘quvchi o‘ziga

qiziqarli bo'lgan kasblarni tanlaydi, ularga qiziqish bildiradi, faol ravishda o'zini o'sha sohaga tayyorlaydi. Aynan shu bosqichda kasb tanlashga yo'naltirilgan maslahatlar, ota-ona va pedagoglarning qo'llab-quvvatlashi muhim rol o'ynaydi. Kasbiy shakllanishni quyidagi bosqichlarga ajratish mumkin:

Bu bosqichda shaxs turli kasblar haqida umumiy tasavvurga ega bo'ladi. Maktab davrida o'quvchilarni kasbga yo'naltirish ishlari olib boriladi. Kasblar haqidagi ma'lumotlar, uchrashuvlar, amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchining qiziqishi aniqlanadi va unga mos yo'nalish tanlanadi.

Bu bosqichda shaxs tanlangan kasbga oid bilim va ko'nikmalarni o'zlashtira boshlaydi. Kasbga ixtisoslashgan kollej, texnikum yoki oliy ta'lim muassasalarida o'qish orqali nazariy va amaliy jihatdan kasb asoslari o'rganiladi. Bu davrda nafaqat kasbga oid bilimlar, balki kasbiy madaniyat, mehnat axloqi va kasbiy motivatsiya ham shakllanadi.

Tayyorlov bosqichi tugagach, shaxs tanlangan kasbi bo'yicha ish boshlaydi. Bu davrda u nazariy bilimlarini amaliyotda sinab ko'radi, kasbiy mahoratini oshiradi. Shu bilan birga, bu bosqichda shaxs ko'plab qiyinchiliklarga duch keladi, ularga moslashadi, muammolarni hal qilishni o'rganadi.

Bu bosqichda shaxs o'z sohasining mutaxassisi bo'lib shakllanadi. U kasbiy faoliyatni mustaqil olib boradi, yangiliklarni o'rganadi, malakasini oshirib boradi. Bu bosqichda kasbiy barqarorlik, ishonch, yuqori darajadagi kasbiy madaniyat shakllanadi.

Uzoq yillik mehnat faoliyatidan so'ng inson kasbiy faoliyatni yakunlaydi. Bu bosqichda u o'z tajribasini boshqalarga o'rgatishi, maslahat berishi, murabbiylik qilishi mumkin. Shuningdek, bu davrda kasbiy faoliyatdan ijtimoiy hayotga o'tish bosqichi ham kuzatiladi.

Kasbiy shakllanishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

Ichki motivatsiya: Shaxsning kasbga bo'lgan qiziqishi, ishtiyoqi, orzulari.

Ijtimoiy muhit: Ota-ona, do'stlar, pedagoglar, jamiyatning kasbga nisbatan munosabati.

Ta'lim tizimi: Sifatli ta'lim, ustozlar, amaliy mashg'ulotlar orqali shakllantiriladigan bilim va ko'nikmalar.

Shaxsiy fazilatlar: Mas'uliyat, mehnatsevarlik, fidoyilik, doimiy o'z ustida ishlash istagi.

Bugungi kunda kasbiy shakllanish uzluksiz jarayonga aylangan. Chunki zamonaviy jamiyat doimiy o'zgarib bormoqda, texnologiyalar, ish uslublari, talablar o'zgarayotgani sababli har bir kasb egasi o'z ustida ishlashi, yangiliklarga moslashishi zarur. Ayniqsa, o'qituvchilik kasbi bu borada dolzarblik kasb etadi. Ular o'quvchilarga nafaqat bilim beruvchi, balki o'z shaxsi bilan namunaviy bo'lishi kerak. Shuning uchun kasbiy shakllanish faqat bir martalik bosqich emas, balki butun umr davom etadigan jarayondir.

Shaxsiy rivojlanish — bu insonning o'z imkoniyatlarini anglab yetishi, ijtimoiy, ruhiy, aqliy va axloqiy jihatdan takomillashuvi jarayonidir. Bu jarayonning asosiy maqsadi — har bir insonni ongli, mas'uliyatli, mustaqil fikrlovchi va jamiyatda faol ishtirok eta oladigan shaxs sifatida shakllantirishdir. Shaxsiy rivojlanishning eng muhim va ta'sirchan muhitlaridan biri bu — ta'lim tizimidir.

Ta'lim jarayoni — bu faqat bilim berish emas, balki shaxsni har tomonlama kamol toptirish, uning dunyoqarashi, qadriyatlarini, fikrlash uslubi va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga qaratilgan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Bu jihatdan olib qaraganda, shaxsiy rivojlanish ta'limning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.

Avvalo, ta'lim jarayonida o'quvchi yoki talabaga faqat darslikdagi bilimlar emas, balki hayotiy tajriba, axloqiy qadriyatlar, muloqot madaniyati, muammolarni hal qilish qobiliyati, o'zini anglashi, o'zini baholashi kabi ko'nikmalar ham beriladi. Aynan mana shu jihatlar shaxsiy rivojlanishning poydevorini tashkil etadi. O'quvchi mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, ijtimoiy mas'uliyat, o'z fikrini erkin ifodalash, o'z qarashini himoya qilish kabi shaxsiy sifatlarni ta'lim orqali o'zlashtiradi.

Shaxsiy rivojlanish har bir bosqichda muayyan darajada kechadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab, oliy ta'limgacha bo'lgan barcha

pogʻonalarda bu rivojlanish tizimli va izchil tarzda tashkil etilishi kerak. Har bir bosqichda oʻquvchining yoshiga, psixologik xususiyatlariga, ehtiyojlariga mos ravishda yondashish talab etiladi. Masalan, boshlangʻich sinf oʻquvchisi uchun oʻziga ishonch, mustaqil harakat qilish, guruhda ishlash qobiliyatini rivojlantirish muhim boʻlsa, oʻrta sinf oʻquvchilari uchun tanqidiy fikrlash, ijtimoiy ong va kasbiy qiziqishlar muhim ahamiyatga ega boʻladi.

Shaxsiy rivojlanishda oʻqituvchining roli nihoyatda katta. Oʻqituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki shaxs tarbiyalovchi, yoʻnaltiruvchi, ilhomlantiruvchi inson sifatida namuna boʻladi. U oʻquvchining qiziqishlarini aniqlaydi, ularni qoʻllab-quvvatlaydi, shaxsiy yutuqlari va xatolarini toʻgʻri baholashga oʻrgatadi. Oʻqituvchi tomonidan bildirilgan eʼtibor, mehr, ragʻbat, ishonch oʻquvchining shaxsiy rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Shaxsiy rivojlanishni taʼminlovchi yana bir muhim omil — bu taʼlim muhitidir. Oʻquv muassasasida yaratilgan ijtimoiy-psixologik muhit, muloqot madaniyati, erkin fikr aytish imkoniyati, ijodiy yondashuvga ochiqlik, tanqidiy fikrga nisbatan ijobiy munosabat — bularning barchasi shaxsiy rivojlanishga xizmat qiladi. Zamonaviy taʼlim tizimi bunday imkoniyatlarni yaratishga harakat qilmoqda: interaktiv darslar, loyihaviy ishlar, guruhli ishlash, mustaqil izlanishlar, ochiq muhokamalar — bular shaxsiy rivojlanishni ragʻbatlantiruvchi muhim metodlardir.

Bugungi kunda taʼlimdagi asosiy vazifalardan biri — inson kapitalini rivojlantirishdir. Inson kapitalining asosi esa aynan shaxsiy rivojlanishda yotadi. Yaxshi oʻqigan, lekin jamiyatda oʻz oʻrnini topa olmagan, muammolarni hal qilishda qiynaladigan, oʻz fikrini ifodalashda sustkashlik qiladigan insonlar toʻliq shakllangan shaxs deb boʻlmaydi. Shuning uchun taʼlimda faqat akademik bilimlar emas, balki ijtimoiy-emotsional koʻnikmalar, hayotiy kompetensiyalar, oʻzini anglash va oʻzini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim sanaladi.

Yana bir muhim jihat — bu o‘quvchining o‘z shaxsiy rivojlanishiga bo‘lgan ongli munosabati. Inson faqat tashqi omillar hisobiga emas, balki o‘zining ichki istagi, o‘zgarishga tayyorligi, o‘z ustida ishlashga bo‘lgan intilishi orqali ham rivojlanadi. Shu bois ta’lim jarayonida o‘quvchini o‘zini baholash, o‘zini anglash, o‘z kuchli va zaif tomonlarini bilish, maqsad qo‘yish va unga erishish qobiliyatlarini shakllantirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, shaxsiy rivojlanish ta’limning ajralmas qismi bo‘lib, har bir o‘quvchining hayotda muvaffaqiyatga erishishida asosiy omillardan biridir. Ta’lim tizimi esa bu jarayonni yo‘naltiruvchi, qo‘llab-quvvatlovchi, rivojlantiruvchi vosita sifatida xizmat qilishi lozim. Bugungi globallashuv va raqobat kuchaygan davrda shaxsiy rivojlangan, mas’uliyatli, ijodkor, o‘z ustida ishlovchi yosh avlodni tarbiyalash — ta’limning eng muhim vazifasidir.

Zamonaviy jamiyatda ta’lim tizimiga bo‘lgan talablar kun sayin ortib bormoqda. Ta’limning sifati esa bevosita o‘qituvchining bilim, malaka, ko‘nikma va shaxsiy fazilatlariga bog‘liq. Shu bois o‘qituvchining doimiy ravishda o‘z ustida ishlashi, bilim va tajribasini yangilab borishi, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o‘zlashtirishi — ta’lim sifatini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Bu jarayon “malaka oshirish” va “o‘z ustida ishlash” kabi ikki muhim tarkibiy qism orqali amalga oshiriladi.

Malaka oshirish deganda o‘qituvchining o‘z kasbiy bilim va ko‘nikmalarini yangilash, chuqurlashtirish, o‘zgarayotgan zamon talablariga moslashtirish uchun maxsus kurslar, seminarlar, treninglar orqali o‘quv jarayonida qatnashishi tushuniladi. O‘z ustida ishlash esa o‘qituvchining shaxsiy tashabbusi bilan muntazam ravishda o‘zini rivojlantirish, yangi bilimlarni mustaqil o‘rganish, amaliy tajribani tahlil qilish, yangiliklardan boxabar bo‘lish va ular asosida o‘z faoliyatini takomillashtirish jarayonidir.

Ta’lim sohasida islohotlar chuqurlashib borayotgan hozirgi davrda o‘qituvchining o‘zi ilgari bilmagan metodika, texnologiya yoki fan yutuqlarini o‘zlashtirishi dolzarb masalaga aylanmoqda. Buning uchun

davlat tomonidan turli shakldagi malaka oshirish dasturlari tashkil etilmoqda. Onlayn va oflayn kurslar, qisqa muddatli treninglar, o'quv-seminarlar, tajriba almashish dasturlari o'qituvchining bilim doirasini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, o'z ustida ishlash o'qituvchidan faollik va ijobiy motivatsiyani talab qiladi. Masalan, yangi dars metodikalarini o'rganish, interaktiv uslublarni qo'llash, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, o'z darslarini tahlil qilish, ilmiy maqolalar yozish, kasbiy adabiyotlarni muntazam o'qib borish — bularning barchasi o'z ustida ishlashning ifodasidir. Ayniqsa, bugungi raqamli davrda AKT vositalaridan samarali foydalanish har bir o'qituvchidan zamon bilan hamqadam bo'lishni talab qiladi.

O'qituvchining malaka oshirishi va o'z ustida ishlashi o'quvchilarning ta'lim sifati, bilim darajasi va o'quv jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Malakali, zamonaviy yondashuvlarga ega bo'lgan o'qituvchi o'z darslarini faqat ma'lumot uzatishga emas, balki o'quvchilarni fikrlashga, izlanishga, muammolarni hal qilishga, mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Bunday ta'lim esa o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy faolligiga va kelajak kasbiy muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.

Bundan tashqari, doimiy o'rganish va yangilanish o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan hurmatini mustahkamlaydi, motivatsiyasini oshiradi. Bunday o'qituvchilar doimo izlanishda bo'lib, yangi g'oyalarni amaliyotga joriy etadi, innovatsion metodikalarni sinab ko'radi va darslarni yanada samarali tashkil etadi. Natijada o'qituvchi o'z kasbidan rohat oladi, o'quvchilari esa undan ilhomlanadi.

Shu bilan birga, malaka oshirish tizimining samaradorligi ham muhim rol o'ynaydi. Kurslar va seminarlar zamonaviy yondashuvlarga asoslangan bo'lishi, amaliyot bilan uzviy bog'liq bo'lishi va o'qituvchiga real muammolarni hal etishda yordam berishi kerak. Shuningdek, o'qituvchilarning ehtiyojlari va kasbiy yo'nalishlariga mos dasturlar ishlab chiqilishi lozim.

O'qituvchining o'z ustida ishlash madaniyatini shakllantirish esa ta'lim muassasalarining ichki tizimiga ham bog'liq. Maktab rahbariyati tomonidan innovatsion g'oyalarga ochiqlik, tajriba almashish, pedagogik tahlil va hamkorlik muhitini yaratish bu borada katta ahamiyatga ega. Bunda ustoz-shogird an'analarini rivojlantirish, ilg'or tajribalarni ommalashtirish ham ijobiy natija beradi.

Xulosa qilib aytganda, o'qituvchining malaka oshirishi va doimiy o'z ustida ishlashi — nafaqat uning kasbiy yuksalishida, balki ta'lim sifati, o'quvchilarning muvaffaqiyati, jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishda ham beqiyos ahamiyatga ega. O'z ustida tinimsiz ishlovchi o'qituvchi — zamon talablariga javob beradigan, yangilikka ochiq, ijodkor va yetuk pedagog bo'lib shakllanadi.

Bugungi kunda ta'lim sohasida yuz berayotgan tub o'zgarishlar, raqamli texnologiyalar jadal rivojlanishi, jamiyat ehtiyojlarining yangilanishi o'qituvchi shaxsiga bo'lgan talablarni ham keskin o'zgartirmoqda. An'anaviy bilim uzatishdan tashqari, hozirgi zamonaviy o'qituvchi o'zida ko'plab muhim ko'nikma va kompetensiyalarni mujassam etishi zarur. Bular o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, ta'lim jarayonining sifatini oshirishga, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishga xizmat qilishi kerak.

Zamonaviy o'qituvchining eng asosiy ko'nikmalaridan biri — pedagogik kompetensiyadir. Bu o'qituvchining darsni samarali tashkil etish, o'quvchilarga mos metodlarni tanlash, baholash jarayonini adolatli olib borish va har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish qobiliyatidir. Shu bilan birga, pedagogik kompetensiya o'qituvchining o'z faniga chuqur ega bo'lishi, uni sodda, tushunarli va qiziqarli tarzda tushuntirishga qodir bo'lishini ham anglatadi.

Axborot-kommunikatsion texnologiyalarni (AKT) qo'llay olish — zamonaviy o'qituvchi uchun yana bir muhim kompetensiyadir. XXI asrda o'quv jarayoni internet, onlayn platformalar, raqamli taqdimotlar, video darsliklar, virtual sinflar, test tizimlari bilan chambarchas bog'liq. O'qituvchi bu texnologiyalardan nafaqat foydalanishni, balki ularni samarali tarzda darsga integratsiya qilishni ham bilishi lozim. Bu

o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kommunikativ ko'nikmalar ham o'qituvchi uchun zarur sanaladi. O'qituvchi nafaqat o'quvchilar bilan, balki ota-onalar, hamkasblar, rahbariyat bilan ham samarali muloqot olib borishi kerak. U aniq, ravon va tushunarli fikr bildirishi, qarama-qarshi fikrlarni to'g'ri qabul qila olishi, ijobiy munosabatni saqlagan holda fikr almasha olishi lozim. Bu o'z navbatida sinfdagi sog'lom iqlimni shakllantiradi.

Tashkiliy ko'nikmalar — bu o'qituvchining o'z vaqtini, resurslarini, dars jarayonini, tadbirlarni rejalashtirish va ularni samarali amalga oshirishdagi mahoratidir. O'qituvchi o'z faoliyatida aniq maqsad qo'yishi, dars rejalarini tuzishi, resurslardan oqilona foydalanishi, vaqtni to'g'ri taqsimlashi, shuningdek, favqulodda holatlarda tezkor qarorlar qabul qila olishi kerak.

Reflektiv kompetensiya — bu o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash va xatolar ustida ishlash qobiliyatidir. Har bir darsdan so'ng o'qituvchi o'z faoliyatiga nazar tashlashi, darsda nimalar yaxshi o'tganini, nimalar ustida ishlash kerakligini anglay olishi muhim. Bu orqali u o'z ustida ishlashni davom ettiradi, yangilanishga intiladi.

Innovatsion fikrlash — bugungi ta'limning ajralmas qismidir. Zamonaviy o'qituvchi har doim yangilikka ochiq bo'lishi, o'z fani va metodikasidagi innovatsiyalarni izlab topishi, ularni sinab ko'rishi, shuningdek, o'zining pedagogik faoliyatini yangicha yondashuvlar bilan boyitishi kerak. Bu orqali o'quvchilarda kreativ fikrlash, muammoga turli burchaklardan qarash ko'nikmalari shakllanadi.

Emotsional intellekt va psixologik sezgirlik ham bugungi o'qituvchining muhim jihatlaridandir. Har bir o'quvchining psixologik holatini, ichki kechinmalarini sezish, unga ko'mak berish, ijobiy muhit yaratish — bu nafaqat mehr, balki professionallik belgisi hamdir. Shuningdek, sinfdagi emotsional holatni boshqara olish, stressni yengish, konfliktli vaziyatlarni bartaraf etish ko'nikmalari o'qituvchining ta'limdagi samaradorligini oshiradi.

Jamoada ishlash kompetensiyasi ham muhimdir. Hozirgi ta'limda o'qituvchining yakkama-yakka emas, balki jamoaviy hamkorlikda ishlashi talab etiladi. Bu metod birgalikda rejalashtirish, tahlil qilish, tajriba almashish, yangi loyiha va tashabbuslarni amalga oshirish imkonini beradi.

Yuqoridagi barcha kompetensiyalarni o'zlashtirish o'qituvchidan doimiy o'z ustida ishlash, yangilikka intilish, o'rganish va o'zgarishga tayyorlikni talab etadi. Bu kompetensiyalar o'zaro uyg'un holda ishlaganda, o'qituvchining kasbiy sifatlari, samaradorligi va nufuziga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o'qituvchi faqat bilim manbai emas, balki o'quvchini hayotga tayyorlaydigan murabbiy, lider, psixolog, motivator bo'lishi kerak. Buning uchun u ko'plab dolzarb ko'nikma va kompetensiyalarga ega bo'lishi, ularni amaliyotda qo'llay olishi va doimiy rivojlanib borishi zarur. Shundagina ta'lim sifati ortadi, o'quvchi shaxs sifatida kamol topadi va jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhit shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduqodirov A.A. (2020). Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.(O'qituvchilik kasbining asosiy jihatlari va kasbiy shakllanish haqida ma'lumotlar berilgan.)
2. Xodjayev N.X. (2021). Pedagogik texnologiyalar va pedagog mahorati. – Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.(Zamonaviy o'qituvchi uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar va metodlar yoritilgan.)
3. To'xtasinov R., Qodirova D. (2019). Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi.(Shaxsiy rivojlanish, psixologik shakllanish jarayonlari tahlil qilingan.)
4. Isroilova M. (2022). Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm ziyo.(Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi va tarbiyaviy vazifalari haqida.)

5. Hasanboeva M.U. (2018). O‘qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti.(O‘qituvchi shaxsining professional rivojlanish bosqichlari tahlil etilgan.)
6. Shodmonqulova M. (2020). Ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Innovatsiya.(Zamonaviy ta’lim texnologiyalari va o‘qituvchining ularni o‘zlashtirishdagi roli.)
7. Vygotskiy L.S. (2003). Pedagogik psixologiya. – Moskva: Akademiya.(Shaxsiy rivojlanish va o‘quvchi-o‘qituvchi o‘rtasidagi psixologik munosabatlar haqida nazariy qarashlar.)

7- mavzu: Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi va rivojlanishi

Reja:

1. O'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlari
2. O'qituvchining kasbiy faoliyatidagi qiyinchiliklar
3. O'qituvchining kasbiy etikasi
4. O'qituvchining kasbiy faoliyatini rivojlantirish

O'qituvchining kasbiy faoliyati ta'lim tizimining eng muhim qismlaridan biridir. O'qituvchi o'z kasbiy faoliyatida o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning shaxsiyati va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham hissa qo'shadi. Shu bois, o'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlari to'g'ri tushunish va ularga alohida e'tibor berish ta'lim tizimining sifatini oshirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu muhokama o'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlari tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, pedagogik bilimlar, kasbiy mas'uliyat, axloqiy prinsiplar, ta'lim metodlari va doimiy kasbiy rivojlanishni o'z ichiga oladi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlari biri – uning pedagogik bilimlari va mahoratidir. O'qituvchi nafaqat o'z sohasidagi ilmiy bilimlarni egallashi, balki bu bilimlarni o'quvchilarga qanday yetkazishini bilishi zarur. Pedagogik bilimlar va mahoratni bir-biridan ajratib bo'lmaydi, chunki har bir o'qituvchi o'z faoliyatida nafaqat o'quvchilarga bilim berishni, balki ularning rivojlanishiga hissa qo'shishni ham o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Pedagogik bilimlar, ta'lim metodlari va psixologik yondashuvlar o'qituvchining faoliyatini samarali qilishga xizmat qiladi.

Pedagogik bilimlar nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni o'quvchilarga tushunarli tarzda etkazish ko'nikmasini ham o'z ichiga oladi. O'qituvchi dars davomida o'quvchilarni qiziqtirishi, ularga ta'lim jarayonining ahamiyatini tushuntirishi kerak. O'qituvchining pedagogik mahorati o'zgaruvchan va turli vaziyatlarga moslashuvchan bo'lishini talab qiladi. Masalan, o'quvchilarning o'rganish usullarini tushunish,

ularning individual ehtiyojlariga javob bera olish, darsda motivatsiyani saqlash – bularning barchasi o‘qituvchining pedagogik mahoratiga bog‘liq.

O‘qituvchining kasbiy mas’uliyati ta’lim jarayonining muhim jihatlaridan biridir. O‘qituvchi o‘z faoliyatini nafaqat o‘zining shaxsiy manfaatlari, balki jamiyat va o‘quvchilar manfaatlari nuqtai nazaridan ham olib borishi kerak. O‘qituvchi, albatta, o‘z bilimlarini o‘quvchilarga etkazish, ularni ilm-fan, madaniyat va umumbashariy qadriyatlarga yo‘naltirish kabi mas’uliyatlarga ega. O‘quvchilarni bilimli va tarbiyali insonlar etib voyaga yetkazish o‘qituvchining asosiy vazifasidir.

Bundan tashqari, o‘qituvchining kasbiy mas’uliyati, o‘quvchilarga faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. U o‘quvchilarning emotsional va psixologik rivojlanishiga ham javobgardir. Bu o‘quvchilarni jamiyatda muvaffaqiyatli va mas’uliyatli fuqarolar bo‘lib shakllantirishga qaratilgan mas’uliyatdir. Shunday qilib, o‘qituvchining kasbiy mas’uliyati uning o‘quvchilari bilan bog‘liq, ularning rivojlanishida, xulq-atvorida va umuman hayotidagi muvaffaqiyatida katta ta’sirga ega.

O‘qituvchining kasbiy faoliyatida axloqiy prinsiplar va etik qoidalar alohida o‘rin tutadi. O‘qituvchi o‘zining axloqiy me’yorlarini nafaqat o‘quvchilarga, balki hamkasblariga, ota-onalarga va jamiyatga nisbatan qo‘llashi kerak. Pedagogik etikaga rioya qilish, o‘qituvchining o‘ziga va atrofdagilarga hurmat ko‘rsatishi, shuningdek, o‘quvchilarga teng va adolatli yondashishi zarur.

Pedagogik axloq o‘qituvchining o‘z ishiga bo‘lgan munosabati, o‘quvchilar bilan munosabatda bo‘lishi va kasbiy qobiliyatlarini qanday namoyon etishida aks etadi. Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarni adolatli baholash, ularning shaxsiy qobiliyatlarini e’tiborga olish va har bir o‘quvchining ehtiyojlarini inobatga olish orqali axloqiy yondashuvni namoyish etadi. Bundan tashqari, o‘qituvchining o‘z kasbiy faoliyatida yuqori axloqiy tamoyillarni qo‘llashi uning professional obro‘sini oshiradi va jamiyatda pedagogik kasbga bo‘lgan hurmatni mustahkamlaydi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlari orasida pedagogik metodlar va yondashuvlar muhim o'rin tutadi. O'qituvchining ta'lim jarayonini samarali tashkil qilishidagi muvaffaqiyat ko'p jihatdan tanlangan metodlarga bog'liq. Har bir o'quvchi o'ziga xos bo'lgani uchun, o'qituvchi dars davomida turli metodlarni qo'llash orqali har bir o'quvchining ehtiyojlarini qondirishga harakat qiladi.

Pedagogik metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning qiziqishini uyg'otish va mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Masalan, muammoli ta'lim metodini qo'llash o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Guruhli ishlash metodlari esa, o'quvchilarni bir-birlari bilan fikr almashishga, o'z fikrlarini erkin bildirishga undaydi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish, masalan, interaktiv ta'lim resurslari va onlayn platformalar o'qituvchining ta'lim uslublarini zamonaviylashtiradi va o'quvchilarni yanada faolroq ishtirok etishga rag'batlantiradi.

O'qituvchining kasbiy rivojlanishi uning muvaffaqiyatli faoliyatining ajralmas qismidir. O'qituvchi, yangi pedagogik usullarni o'rganish, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, malakasini oshirish orqali o'zining ta'lim berish qobiliyatlarini doimiy ravishda takomillashtirishi zarur. Malaka oshirish jarayoni nafaqat individual faoliyat, balki pedagogik jamiyatda, seminarlarda, konferensiyalarda ishtirok etish orqali amalga oshirilishi mumkin. O'qituvchi o'z kasbiy bilimlarini doimiy ravishda yangilab turishi va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni bilishi kerak.

O'qituvchining kasbiy rivojlanishiga doimiy qiziqish, o'z sohasiga bo'lgan ehtiros va o'zini yangilashga intilish kiritadi. Bu nafaqat o'qituvchining o'ziga, balki jamiyatning ta'lim tizimining sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Malaka oshirishning asosiy maqsadi o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirish va ta'lim jarayonini sifatli va samarali qilishdir.

O'qituvchining kasbiy faoliyati uning pedagogik bilimlaridan, kasbiy mas'uliyatidan, axloqiy tamoyillaridan, metodlardan va kasbiy rivojlanishdan iborat bo'lib, bularning barchasi o'quvchilarning ta'lim olish jarayonida samarali ishlashiga yordam beradi. O'qituvchining har bir jihati o'z o'quvchilarining rivojlanishiga va jamiyatda o'z o'rnini topishga imkon yaratadi. Shu sababli, o'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy jihatlariga doimiy e'tibor berish ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

O'qituvchilik kasbi jahon miqyosida eng mas'uliyatli va talabchan sohalardan biri hisoblanadi. Har bir o'qituvchi o'z faoliyatida o'quvchilarga ta'lim berish va ularning shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun barcha kuchini sarflaydi. Biroq, bu kasbning samarali bajarilishi bir qator qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. O'qituvchining kasbiy faoliyatidagi qiyinchiliklar nafaqat o'quvchilar bilan ishlashda, balki ta'lim tizimi, jamiyat va shaxsiy omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ushbu muhokama, o'qituvchining kasbiy faoliyatidagi qiyinchiliklar va ularning ta'lim tizimiga ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan.

O'qituvchining kasbiy faoliyatidagi eng asosiy qiyinchiliklardan biri pedagogik stress va emotsional charchoqdir. O'qituvchining doimiy ravishda o'quvchilar bilan ishlashi, darslarni tayyorlash, ularni nazorat qilish va ularning ehtiyojlarini qondirish kabi vazifalar stressning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin. Pedagogik stress o'qituvchining psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa uning ish samaradorligini pasaytirishi va o'quvchilarga ta'sir qilishini cheklashi mumkin.

Emotsional charchoq o'qituvchining o'z ishiga bo'lgan motivatsiyasini kamaytiradi, o'quvchilarga nisbatan sabrsizlikni kuchaytiradi va ularning yondoshuviga salbiy ta'sir qiladi. Uzoq muddat davomida pedagogik stress bilan kurashmaslik, o'qituvchining ishdan yomonlashishiga va kasbiy yuksalishning to'xtashiga olib kelishi mumkin. Bu esa o'qituvchining shaxsiy va professional hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun stressni boshqarish va emotsional

salomatlikni saqlash o'qituvchining professional rivojlanishi uchun juda muhimdir.

O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Biroq, zamonaviy ta'lim tizimi va texnologiyalar doimiy yangilanib borayotganligi sababli, o'qituvchilar doimiy ravishda malaka oshirishga ehtiyoj sezadilar. Bu jarayon o'qituvchilarning yangi pedagogik metodlar, texnologiyalar va ta'lim vositalari bilan tanishishini ta'minlashni talab qiladi. Ammo ko'p hollarda o'qituvchilarning malaka oshirishga vaqt va resurslar ajratishning cheklanganligi kasbiy faoliyatdagi muammolarni keltirib chiqaradi.

Katta sinflarda ishlash va darslarni tayyorlash bilan shug'ullanish o'qituvchining malaka oshirish uchun ajratadigan vaqti va kuchini kamaytiradi. Bundan tashqari, ayrim o'qituvchilar uchun yangi pedagogik texnologiyalarni o'rganish va amaliyotda qo'llash qiyin bo'lishi mumkin. Bu esa ta'limning zamonaviy talablariga javob berishda muammolarni keltirib chiqaradi.

O'qituvchilarning kasbiy faoliyatidagi yana bir katta qiyinchilik, ta'lim tizimi tomonidan taqdim etiladigan resurslarning cheklanganligidir. Ko'p hollarda ta'lim muassasalari, ayniqsa jismoniy infratuzilma va didaktik materiallar jihatidan resurslarga ega bo'lmaydi. Bu o'qituvchilarning o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb qilish va yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashdagi imkoniyatlarini cheklaydi. Kompyuterlar, interaktiv doskalar, zamonaviy o'quv qo'llanmalari va o'qish materiallarining yetishmasligi o'qituvchining faoliyatini cheklaydi va o'quvchilarning samarali ta'lim olish imkoniyatlarini pasaytiradi.

Resurslar yetishmasligi, shuningdek, o'qituvchilarning ish sharoitlarini ham yomonlashtiradi. Qolaversa, o'qituvchilar ko'pincha o'z hisobiga qo'shimcha o'quv materiallari sotib olishga majbur bo'ladi, bu esa moliyaviy bosimni keltirib chiqaradi. Agar ta'lim tizimi moliyaviy qo'llab-quvvatlash va zaruriy resurslarni taqdim etmasa, o'qituvchining faoliyati aniq muammolarga duch keladi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatida o'quvchilar bilan munosabatlar va sinf menejmenti muhim omil hisoblanadi. Har bir sinfning o'ziga xos dinamikasi bor va o'qituvchi bu dinamikaga moslashishga majbur. O'quvchilar orasida turli xulq-atvor muammolari, motivatsiya pasayishi va shaxsiy janjallar bo'lishi mumkin. Bunday holatlar sinfning umumiy ishlashiga salbiy ta'sir qiladi va o'qituvchidan qo'shimcha vaqt va kuch talab qiladi.

Sinf menejmentining muvaffaqiyatsizligi o'qituvchining darsdagi samaradorligini pasaytiradi, o'quvchilarni o'rgatishda qiyinchiliklarga olib keladi va ta'lim sifatini pasaytiradi. O'qituvchining sinfda tartibni o'rnatishdagi muvaffaqiyatsizligi, o'quvchilar orasida adolatsizlik yoki nohaqlik sezilishiga olib kelishi mumkin, bu esa o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini va o'qituvchiga bo'lgan hurmatni kamaytiradi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatida yana bir qiyinchilik – ota-onalar bilan hamkorlikdir. O'qituvchi o'z faoliyatida ota-onalar bilan samarali aloqada bo'lishi, ularning fikr-mulohazalarini inobatga olishi va ta'lim jarayonida hamkorlik qilishni ta'minlashi zarur. Biroq, ba'zan ota-onalar bilan ishlashda muammolar yuzaga keladi. Ba'zi ota-onalar o'z farzandlarining o'qish holati haqida yetarli ma'lumot olishmaydi, yoki o'qituvchi tomonidan ta'limning sifatiga nisbatan norozilik bildiradilar.

O'qituvchi ota-onalar bilan samarali aloqa o'rnatmasa, bu o'quvchilarning rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Ota-onalar o'z farzandlari uchun yaxshi sharoitlar yaratishga qiziqish bildirmasa yoki o'qituvchilarga yordam bermasa, bu o'quvchining ta'lim olish jarayonini qiyinlashtiradi.

O'qituvchilarning kasbiy faoliyatidagi ijtimoiy va iqtisodiy muammolar ham dolzarb masalalardan biridir. Ko'p hollarda o'qituvchilarning maoshi, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, ularning mehnatiga mos kelmaydi. Bu o'qituvchining professional o'sishiga va ta'lim tizimining sifatiga ta'sir qilishi mumkin. Yomon ish sharoitlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi o'qituvchining motivatsiyasini pasaytiradi, bu esa uning kasbiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatidagi qiyinchiliklar ta'lim tizimining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Pedagogik stress, resurslar yetishmasligi, sinf menejmenti muammolari, ota-onalar bilan hamkorlikdagi qiyinchiliklar va ijtimoiy-ekonomik muammolar o'qituvchilarning ishini murakkablashtiradi. Bunday qiyinchiliklarni yengish uchun ta'lim tizimi tomonidan qo'llab-quvvatlash, malaka oshirish imkoniyatlarini yaratish va o'qituvchilarning ish sharoitlarini yaxshilash zarur. Bu nafaqat o'qituvchining, balki o'quvchilarning ham muvaffaqiyatli ta'lim olishi uchun muhimdir.

O'qituvchining kasbiy etikasi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida, o'quvchilarni rivojlantirishda va jamiyatdagi ta'lim tizimining umumiy sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining axloqiy mas'uliyati, uning pedagogik faoliyatining barcha bosqichlarida aniqlanadi va kasbiy etik qoidalariga amal qilish ta'limning samaradorligini ta'minlashda ajralmas bir unsurdir. Ta'lim tizimi jamiyatning asosiy qadriyatlari va madaniyatining tarqalishiga hissa qo'shuvchi muhim tashkilotdir. Shu sababli, o'qituvchining kasbiy etikasi, shaxsiy va professional o'zini tutishining yuqori standartlarini belgilab beradi va o'quvchilarga o'rnak bo'ladi.

O'qituvchining kasbiy etikasi, birinchi navbatda, uning o'z faoliyatida adolat, xolislik va samimiyatni ta'minlashi kerak. Kasbiy etika o'qituvchining o'quvchilarga, ularning ota-onalariga, hamkasblariga va jamiyatga bo'lgan yondoshuvini belgilovchi qoidalar to'plamidir. Kasbiy etikaning asosiy tamoyillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Adolat va tenglik: O'qituvchi har bir o'quvchiga teng yondashish, ularning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda darsni olib borish kerak. O'quvchilarni adolatli baholash va ularning mehnatiga mos ravishda e'tirof qilish, o'qituvchining asosiy axloqiy mas'uliyatlaridan biridir. Bu tamoyil o'quvchilarning o'zini qadrlashiga, ta'lim jarayoniga ishonch hosil qilishiga va har bir shaxsning o'quvchiligi va yuksalishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Xolislik va obro‘: O‘qituvchi o‘zining barcha faoliyatida xolis va obro‘li bo‘lishi kerak. O‘quvchilarga o‘rgatadigan narsalar, ularga nisbatan qilinadigan baholar va yondoshuvlar adolatli va aniq bo‘lishi zarur. O‘qituvchining o‘z shaxsiy fikrlarini va xohishlarini o‘quvchilar bilan bog‘lashmasligi kerak, aks holda bu o‘quvchilarning rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Hurmat va hamkorlik: O‘qituvchi o‘quvchilarga nisbatan doimo hurmatli va mehribon bo‘lishi zarur. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarni hurmatli bo‘lishga, o‘zaro munosabatlarda yaxshi amaliyotlar ko‘rsatishga va jamiyatda ijobiy munosabatlar o‘rnatishga yordam beradi. Hamkorlik tamoyili nafaqat o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida, balki o‘qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning boshqa a‘zolari o‘rtasida ham mustahkam bo‘lishi kerak.

O‘qituvchining kasbiy etikasi uning axloqiy majburiyatlari bilan bog‘liqdir. Ushbu majburiyatlar, o‘qituvchining o‘quvchilarga bo‘lgan mas‘uliyatidan tortib, o‘qituvchining o‘z ishiga bo‘lgan ehtirosi, ta‘lim jarayonida to‘g‘ri qarorlar qabul qilishi, ta‘limdagi ijtimoiy roli va boshqalarga bo‘lgan hurmatgacha kengayadi.

O‘quvchilarga axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni o‘rgatish: O‘qituvchi o‘quvchilarga nafaqat akademik bilimlar, balki axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni ham o‘rgatadi. O‘qituvchi nafaqat o‘quvchilarga dars beruvchi shaxs, balki ularning ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydigan shaxs sifatida ko‘riladi. O‘qituvchi o‘quvchilarga hurmat, sabr-toqat, o‘zaro yordam, ijtimoiy mas‘uliyat kabi qadriyatlarni o‘rgatish orqali ular uchun ijobiy ta‘sir o‘tkazishi kerak.

Shaxsiy va professional obro‘: O‘qituvchi o‘zining shaxsiy hayotida ham kasbiy etikaga amal qilishi kerak. Uning xulq-atvori va so‘zlari o‘quvchilarga va jamiyatga ta‘sir qiladi. O‘qituvchining yaxshi shaxsiy fazilatlarini, mas‘uliyatliliigi va o‘z ishiga bo‘lgan e‘tibori uning professional obro‘sini mustahkamlaydi. O‘qituvchi o‘zining kasbiy etikasiga asoslangan xulq-atvorini o‘quvchilarga o‘rnak qilib ko‘rsatishi kerak.

Maxfiylik va ma'lumotlarni himoya qilish: O'qituvchi o'quvchilarning shaxsiy hayotini hurmat qilishi va ularga doir ma'lumotlarni sir saqlashi kerak. O'quvchilar va ularning oilalariga tegishli ma'lumotlar, ularning shaxsiy muammolari yoki o'qishdagi natijalar faqatgina zarurat tug'ilganda va o'quvchi yoki uning oilasi roziligini olgan holda oshkor qilinishi mumkin. O'qituvchining axloqiy majburiyatlaridan biri bu maxfiylikni saqlash va o'quvchining huquqlarini himoya qilishdir.

O'qituvchining kasbiy etikasining jamiyatdagi roli juda katta. O'qituvchi jamiyatda muhim ijtimoiy funksiyani bajaradi, chunki u ta'lim jarayonida o'quvchilarning axloqiy va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarga dunyoqarashni shakllantirish, ularning jamiyatdagi o'rnini va mas'uliyatlarini anglashlariga ko'maklashish orqali jamiyatning ijtimoiy tizimini mustahkamlashda ishtirok etadilar.

Kasbiy etika o'qituvchining jamiyatdagi hurmatini oshiradi. Jamiyatning har bir a'zosiga bo'lgan hurmat va adolatli yondoshuv, o'qituvchining o'z ishini qanday bajarishi bilan bog'liq. O'qituvchi o'zining kasbiy etikasini hayotida qo'llab-quvvatlab, jamiyatda yuqori axloqiy va ijtimoiy standartlarni o'rnatishga yordam beradi. Shunday qilib, o'qituvchining kasbiy etikasiga rioya qilish, ta'lim tizimining sifatini oshirish va jamiyatdagi ijtimoiy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

O'qituvchining kasbiy etikasiga rioya qilish oson emas. U ko'p hollarda turli axloqiy tanlovlar va dilemmalar bilan yuzma-yuz keladi. O'qituvchilar o'zlarining xulq-atvorini va qarorlarini kundalik ravishda baholashga majbur bo'ladilar. Bunday dilemmalar ko'pincha o'quvchilar orasida adolatni ta'minlash, o'quvchilarning shaxsiy hayotiga hurmat bilan yondashish va jamiyatda axloqiy mas'uliyatni amalga oshirish bilan bog'liq bo'ladi.

O'qituvchi, shuningdek, sinfdagi turli xulq-atvor muammolariga javob berishda, o'quvchilarga nisbatan adolatli va xolis bo'lishi kerak. Ba'zan bu, o'quvchilarning shaxsiy holatlariga yoki ota-onalarining

talablariga mos kelmaydigan qarorlar qabul qilishni anglatadi. O'qituvchining kasbiy etikasiga sodiqligi, uning to'g'ri qarorlar qabul qilishda, o'quvchilarni adolatli baholashda va jamiyatda axloqiy yondoshuvlarni qo'llashda eng muhim omildir.

O'qituvchining kasbiy etikasi ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. O'qituvchi o'z faoliyatida adolat, xolislik, obro', hurmat va mas'uliyat kabi tamoyillarga amal qilish orqali o'quvchilarni nafaqat bilimlar, balki axloqiy qadriyatlar bilan ham ta'minlaydi. Kasbiy etika o'qituvchining o'z ishiga bo'lgan munosabatini, ta'lim jarayonining sifatini va jamiyatdagi ta'lim tizimiga bo'lgan ishonchni shakllantiradi. Bu o'qituvchining kasbiy mas'uliyatini va axloqiy majburiyatlarini bajarishi nafaqat uning professional faoliyatini, balki jamiyatning umumiy axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini ham ta'minlaydi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatini rivojlantirish ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish, hamda jamiyatda ta'limga bo'lgan ishonchni mustahkamlash uchun zaruriy jarayon hisoblanadi. O'qituvchining professional rivojlanishi faqat shaxsiy maqsadlar uchun emas, balki butun ta'lim tizimining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Kasbiy rivojlanish jarayoni nafaqat o'qituvchining pedagogik bilim va ko'nikmalarini oshirishni, balki uning pedagogik etika, innovatsion yondashuvlar, shaxsiy va professional o'sishiga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi.

O'qituvchining kasbiy faoliyatini rivojlantirishda bir nechta asosiy yo'nalishlar mavjud. Ular o'qituvchining bilimlari, ko'nikmalari, shaxsiy fazilatlari, pedagogik yondashuvlari va ta'lim metodologiyasidagi yangiliklarni o'z ichiga oladi.

Pedagogik bilim va ko'nikmalarni oshirish: O'qituvchining pedagogik bilimlari, ta'lim jarayonini samarali tashkil qilishda, o'quvchilarni motivatsiya qilishda va ularning shaxsiy rivojlanishiga yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik bilimlarni rivojlantirish, yangi metodlar, texnologiyalar va ta'lim yondashuvlarini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'z kasbiy bilimlarini

muntazam ravishda yangilab borishi kerak, chunki ta'lim tizimi va o'quvchilarning ehtiyojlari doimiy ravishda o'zgarib turadi.

Pedagogik texnologiyalarni joriy etish: Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Interaktiv doskalar, onlayn ta'lim platformalari, multimedia vositalari va boshqa texnologiyalarni qo'llash o'qituvchiga ta'lim jarayonini samarali tashkil qilishda yordam beradi. Shuningdek, bu texnologiyalar o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Shaxsiy rivojlanish va kasbiy etika: O'qituvchi kasbiy faoliyatini rivojlantirishda shaxsiy sifatlarni, mas'uliyatni, sabr-toqatni va etika standartlariga amal qilishni rivojlantirish zarur. O'qituvchi o'z ishiga bo'lgan munosabatini o'zgartirish orqali ta'lim jarayonini yanada samarali qilish mumkin. O'qituvchining etika va shaxsiy fazilatlari, uning ishda ko'rsatgan yuksak mas'uliyati ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, o'qituvchining kasbiy etikasi va shaxsiy rivojlanishi ham uning professional o'sishi uchun muhim omildir.

O'qituvchining kasbiy rivojlanishi faqat shaxsiy manfaatlarga emas, balki jamiyatga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Yaxshi rivojlangan o'qituvchi nafaqat o'quvchilarga bilim berishda, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Ta'lim tizimi har doim jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanib borishi kerak, bu esa o'qituvchilarning doimiy kasbiy rivojlanishini talab qiladi.

Ijtimoiy mas'uliyat: O'qituvchilar jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishida faol ishtirok etadilar. Ularning o'quvchilarga o'rgatayotgan axloqiy va ijtimoiy qadriyatlari jamiyatda ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Shuningdek, ijtimoiy mas'uliyatni anglash va unga amal qilish o'qituvchining o'z professional kasbini rivojlantirishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Bu o'qituvchiga ta'lim jarayonida o'quvchilarni faqat bilim bilan emas, balki jamiyatda o'z o'rnini topish uchun kerakli axloqiy fazilatlar bilan ham ta'minlash imkonini beradi.

Xalqaro tajriba va o'zaro aloqalar: O'qituvchining kasbiy rivojlanishida xalqaro tajriba va ixtisoslashgan sohalarda ishlashning

ham ahamiyati katta. O'qituvchilar o'zlarining ta'lim metodologiyasini, pedagogik yondashuvlarini va o'quv materiallarini xalqaro miqyosda almashish orqali yanada mukammallashtirishlari mumkin. Xalqaro tajriba va o'zaro aloqalar o'qituvchilarning kasbiy faoliyatida yangi imkoniyatlarni yaratadi va o'quvchilarga taqdim etilayotgan ta'lim sifatini yaxshilaydi. Bu o'qituvchining yangi metodlarni, texnologiyalarni va ta'lim jarayonlarini qo'llashda yangi ko'nikmalarni egallashiga yordam beradi.

O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi faqat individual emas, balki ta'lim tizimining yirik qismidir. Ta'lim muassasalari o'qituvchilarning professional rivojlanishiga sharoit yaratish, malaka oshirish, bilim va ko'nikmalarni yangilash uchun turli dasturlarni amalga oshirishi zarur. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratish ta'lim sifatini oshiradi va o'quvchilarning bilim olishdagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Malaka oshirish dasturlari: O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash uchun turli malaka oshirish dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Ushbu dasturlar o'qituvchilarning pedagogik bilimlarini, innovatsion texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini, shuningdek, yangi metodik yondashuvlarni o'zlashtirishga yordam beradi. O'qituvchilar uchun doimiy ravishda malaka oshirish kurslari, seminarlari, va treninglari o'tkazilishi kerak. Bu, o'z navbatida, ta'lim tizimining yangilanishini va ta'lim sifatining oshishini ta'minlaydi.

Ish joyidagi qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish: O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. O'qituvchilarni yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va metodlar bilan tanishtirish, ularni motivatsiya qilish, samarali ta'lim muhitini yaratish uchun ta'lim muassasalarida ijobiy ish joyi muhitini yaratish zarur. O'qituvchilarning kasbiy o'sishini qo'llab-quvvatlash nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishini, balki jamiyatdagi ta'lim sifatini ham oshiradi.

O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi ba'zan turli muammolar bilan yuzaga keladi. Bu muammolar, asosan, resurslar yetishmasligi, malaka oshirish imkoniyatlarining cheklanganligi, vaqt va moliyaviy qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. O'qituvchilar malaka oshirish uchun kerakli resurslar va imkoniyatlardan foydalana olishlari kerak.

Resurslar va moliyaviy cheklovlar: O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga bo'lgan resurslar va moliyaviy qo'llab-quvvatlashning cheklanishi ularning professional o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ta'lim muassasalarining rivojlanishi uchun davlat yoki xususiy sektor tomonidan resurslar ajratilishi, o'qituvchilarni malaka oshirish dasturlari bilan ta'minlash zarur.

Vaqt va mehnatning to'g'ri taqsimlanishi: O'qituvchilar o'z vaqtlarini ta'lim jarayonida samarali ishlatishlari kerak, ammo ko'plab o'qituvchilar darslarni tayyorlash, o'quvchilarni baholash va sinf menejmentini tashkil etish bilan band bo'lib, malaka oshirishga vaqt ajrata olmaydilar. O'qituvchilarga malaka oshirish uchun maxsus vaqt ajratish, ularni ta'lim jarayoniga samarali yondashishga rag'batlantirish lozim.

O'qituvchining kasbiy faoliyatini rivojlantirish ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning o'quv jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishi, jamiyatda ta'limga bo'lgan ishonchni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarni doimiy ravishda malaka oshirish, yangi pedagogik yondashuvlarni o'rganish, shaxsiy va professional rivojlanishni rag'batlantirish ta'lim tizimining sifatini oshiradi va jamiyatda ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ta'lim muassasalari va davlat o'qituvchilarning professional o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun zarur sharoitlarni yaratishlari kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirzaeva, M. M. (2015). Pedagogika asoslari. Tashkent: O'qituvchi.
2. Abdullaeva, Z. (2019). Ta'lim jarayonida innovatsion metodlar. Tashkent: Navruz.

3. Jabborov, M. (2020). O'qituvchining kasbiy rivojlanishi: nazariya va amaliyot. Tashkent: Fan va texnologiya.
4. Shukurov, R. (2018). Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Tashkent: O'qituvchi.
5. Raxmonov, S. (2021). Ta'lim va tarbiya: o'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishi. Tashkent: Ziyo.
6. Ismailova, L. (2017). Pedagogik psixologiya: ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar. Tashkent: Yangi avlod.
7. Nazarov, S. (2020). Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining roli va shakllanishi. Tashkent: O'qituvchi.
8. Akramova, G. (2022). Pedagogik innovatsiyalar: boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy rivojlanishi. Tashkent: Sharq.

8- mavzu: Pedagogik kommunikativ madaniyat. Ta'limda samarali muloqot

Reja:

1. Pedagogik kommunikativ madaniyat tushunchasi
2. Pedagogik muloqotning maqsad va vazifalari
3. Ta'limda samarali muloqotning asosiy tamoyillari
4. Pedagogik muloqot usullari va shakllari
5. O'qituvchining kommunikativ ko'nikmalari
6. Pedagogik muloqotda uchraydigan muammolar va ularning yechimlari

Pedagogik kommunikativ madaniyat – bu o'qituvchining o'quvchilar bilan muloqotdagi o'zaro hurmat, samarali ta'sir, aniq va tushunarli ifodalash, tinglash, fikr bildirish va muammo hal qilish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga olgan majmua. Bu tushuncha, pedagogning o'zining so'zlash madaniyatidan tortib, o'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga undashdagi ehtiyotkorlik va aniq usullarga qadar keng bir doiradagi malakalarni o'z ichiga oladi. Pedagogik kommunikativ madaniyatning tarkibiy qismlari orasida muloqotning sifatini belgilovchi muhim omil sifatida o'qituvchining kasbiy etikasiga, shaxsiy fazilatlariga, so'zlash uslubiga, amaliy ko'nikmalariga e'tibor qaratiladi.

Kommunikatsiya, umuman olganda, ma'lumot, g'oya, fikr va his-tuyg'ularni uzatish jarayonidir. Pedagogik kommunikatsiya esa o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ma'lumot almashish, o'quv jarayonini samarali tashkil qilish va rivojlantirish maqsadida yuzaga keladi. Pedagogik muloqotda o'qituvchi faqat bilim manbai emas, balki o'quvchilarni tushunish, ular bilan mustahkam aloqalar o'rnatish, ishonchli va ijobiy atmosfera yaratish mas'uliyatini ham o'z zimmasiga oladi. O'quvchi faqat passiv ravishda bilim olish bilan cheklanmay, faol ravishda ta'lim jarayonida ishtirok etishga, o'qituvchidan ta'lim olishni faollashtirishga harakat qiladi. Shuning uchun samarali pedagogik

kommunikatsiya o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida mustahkam, ishchan va samarali aloqalar o'rnatishda asosiy rol o'ynaydi.

Pedagogik kommunikativ madaniyatning tarkibiy qismlariga o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari, ma'lumot uzatish usullari, ehtiyojlarni qondirish va o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish metodologiyasi kiradi. Ushbu komponentlar o'qituvchining o'quvchilar bilan qanday aloqada bo'lishini, qanday samarali kommunikatsiya qilishini belgilaydi.

So'zlash madaniyati: Pedagogning so'zlash uslubi va nutqi uning kommunikativ madaniyatining birinchi va eng muhim jihatidir. O'qituvchi o'zining ifodalash uslubida aniq, lo'nda va tushunarli bo'lishi kerak. U har bir so'zni maqsadga muvofiq ishlatib, o'quvchini maqsadga erishishga undashda va o'quvchi uchun qiyin bo'lgan mavzularni oddiy til bilan tushuntirishda yuqori malakaga ega bo'lishi zarur.

Faol tinglash va empatiya: Pedagogik kommunikativ madaniyatda faol tinglashning o'rni alohida. O'qituvchi o'quvchining gaplarini faqat eshitib qolmasdan, uning fikrlarini to'liq tushunishga harakat qilishi kerak. O'qituvchining empatiya qobiliyati – ya'ni o'quvchining his-tuyg'ularini, ehtiyojlarini va muammolarini tushunishga intilish – ta'lim jarayonining samarali bo'lishini ta'minlaydi. Pedagog, o'z o'quvchilarining hissiyotlarini inobatga olgan holda, ular bilan aloqada bo'lishi, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi va ularning xavotirlarini tushunishi kerak.

Muloqotda aniq va samarali fikr bildirish: Pedagogik muloqotda o'qituvchining fikrlarini aniq va samarali ifodalash muhimdir. Bu jarayonda o'qituvchining fikr bildirish madaniyati, nutqning aniq va lo'nda bo'lishi, o'quvchiga tushunarli bo'lishi zarur. O'qituvchining fikri tizimli, asosli, dalillar bilan boyitilgan bo'lishi kerak, shunda o'quvchi unga e'tibor qaratadi va tushunadi.

Pedagogik kommunikativ madaniyat ta'lim jarayonida, ayniqsa, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro aloqalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida samarali kommunikatsiya o'quvchilarni rag'batlantirish, ularga o'z fikrlarini bildirish imkonini berish, o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish va

o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish imkoniyatlarini yaratadi. Samarali kommunikatsiya nafaqat bilim almashinuvi, balki o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishda, o'quvchi bilan ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishda ham o'z rolini o'ynaydi.

Muloqotning shakllari va usullari: Pedagogik kommunikatsiya bir qator usullarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi muloqot bir necha shakllarda bo'lishi mumkin, jumladan, individual, guruhli, jamiyat bilan muloqot, onlayn va oflayn formatlar. Ushbu shakllar har biri o'ziga xos vazifalarni bajaradi va turli vaziyatlarda samarali ishlatiladi. Muloqotning metodik yondashuvlari, bahs va muhokamalar, rolli o'yinlar va boshqa interaktiv usullar ta'lim jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkonini beradi va bilim olish jarayonini samarali qiladi.

Konfliktlarni boshqarish: Ta'limda muloqot o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida kelib chiqadigan har qanday muammolarni samarali hal qilishga yordam beradi. Konfliktlarni boshqarish kommunikativ madaniyatning ajralmas qismidir. O'qituvchi muloqotda yuzaga keladigan noxush holatlarni hal etishda tinchlantiruvchi va muammoni konstruktiv ravishda hal qiluvchi yondashuvlarni qo'llashda yuqori malakaga ega bo'lishi zarur. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalashda erkinlik berish va ijobiy atmosfera yaratishga yordam beradi.

Pedagogik kommunikativ madaniyatni rivojlantirish o'qituvchining doimiy o'z ustida ishlashini talab qiladi. O'qituvchi pedagogik malakalarini oshirish, muloqotdagi noxush holatlarni boshqarish va o'quvchilar bilan samarali ishlashni o'rganish orqali kommunikativ madaniyatini rivojlantirishi kerak. Bunda o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga yo'naltirilgan treninglar, seminarlar va kurslar muhim o'rin tutadi. Pedagogik kommunikativ madaniyatni rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

- Pedagogning o'zining muloqotda samarali bo'lish uchun zarur bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish.

- O‘quvchilar bilan o‘qituvchining muloqotda doimo ochiq va ijobiy munosabatlarni saqlab qolishi.
- Pedagogik yondashuvlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish.

Pedagogik kommunikativ madaniyat o‘qituvchining ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omil bo‘lib, bu nafaqat o‘quvchilarga bilim yetkazishda, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ta’sir qiladi. Pedagogik kommunikativ madaniyatni rivojlantirish o‘qituvchining kasbiy o‘sishining muhim jihatidir va bu ta’lim tizimining umumiy sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Pedagogik muloqot, ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro aloqani tashkil etadi. Bu muloqotning asosi o‘qituvchining pedagogik malakalariga, uning o‘quvchilarga qanday ta’sir qilishiga va ta’lim jarayonini qanday tashkil etishiga bog‘liqdir. Pedagogik muloqotning maqsadlari va vazifalari ta’limning samaradorligini oshirishda, o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga faol va ijodiy tarzda jalb etilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu muloqot jarayoni orqali o‘qituvchi o‘quvchilarga bilim bermay, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi.

Pedagogik muloqotning birinchi navbatdagi maqsadi – o‘quvchilar bilan samarali aloqalar o‘rnatish va ta’lim jarayonini muvaffaqiyatli tashkil qilishdir. Bu maqsadning tarkibiga bir qator muhim jihatlar kiradi:

Ta’lim jarayonini samarali tashkil etish: Pedagogik muloqot o‘qituvchining o‘quvchilar bilan muloqot qilish jarayonini soddalashtiradi va samarali qiladi. O‘qituvchi muloqot orqali o‘quvchilarga ta’limning maqsadini, vazifalarini tushuntiradi va o‘quvchilarga o‘zlarining ta’lim maqsadlarini anglashda yordam beradi. Muloqot davomida o‘qituvchi o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlaydi, ularning ehtiyojlarini tushunadi va ta’limni shunga mos ravishda tashkil etadi.

O‘quvchilarning o‘zaro aloqalarini rivojlantirish: Pedagogik muloqot nafaqat o‘qituvchi bilan, balki o‘quvchilar o‘rtasidagi aloqalarni

rivojlantirishga ham yordam beradi. O'quvchilar bir-birlari bilan fikr almashish, bahs-munozara qilish, birgalikda ishlash orqali o'z bilimlarini boyitadi. Muloqotda o'quvchilar o'rtasidagi hamjihatlikni va guruhni birlashtirishni rag'batlantiradi.

O'quvchilarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga yordam berish: Pedagogik muloqotning yana bir maqsadi – o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shishdir. O'qituvchi o'quvchiga individual ravishda yondashib, uning hissiy va ruhiy holatini inobatga olgan holda samarali muloqot o'rnatishi zarur. O'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkonini berish, ularni o'z xatolaridan saboq olishga undash, ularning o'zini qadrlashini oshirish – pedagogik muloqotning muhim maqsadlaridan biridir.

O'quvchilarni o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish: O'qituvchi o'quvchilarga doimo ijobiy munosabatda bo'lishi, ularni qo'llab-quvvatlashi, ular bilan munosabatlarni ochiq va samimiy uslubda olib borishi, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bunda, o'qituvchi o'quvchilarning har bir muvaffaqiyatini e'tirof etib, ularning kuchli tomonlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Samarali fikr almashish va bilim tarqatish: Muloqot orqali o'qituvchi o'z bilimlarini o'quvchilarga samarali tarzda yetkazadi. Bu o'quvchilarga nafaqat yangi bilimlarni olishga, balki o'z fikrlarini va qarashlarini aniqlik bilan ifodalashga yordam beradi. Bu jarayonning muhim jihati – o'qituvchining tinglash, savollar berish va to'g'ri mulohaza qilish kabi ko'nikmalariga asoslanadi.

Pedagogik muloqotning vazifalari o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi aloqalarni samarali tashkil qilishga qaratilgan bir qator muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. Bu vazifalar ta'lim jarayonida o'quvchilarni maqsadli ravishda ta'limga jalb qilish va muvaffaqiyatga erishish uchun zarur.

O'quvchilarga bilimlarni samarali etkazish: Pedagogik muloqotning eng asosiy vazifasi – o'quvchilarga bilimlarni tushunarli va samarali tarzda etkazishdir. O'qituvchi bilimni aniq, soddalashtirilgan, va o'quvchilar uchun tushunarli bo'lgan uslubda taqdim etishi kerak. Bu

vazifani bajarishda o'qituvchining so'zlash uslubi, muloqotning strukturasi va aniq fikr bildirishiga alohida e'tibor qaratish zarur.

O'quvchilarning fikrlarini hurmat qilish va eshitish: Pedagogik muloqotda o'qituvchi o'quvchilarning fikrlarini tinglash va ularga hurmat bilan yondashish vazifasini ham bajaradi. O'quvchilarni muloqotga jalb qilish, ularning so'zini tinglash va mulohazalarini inobatga olish, ta'lim jarayonida o'zaro ishonch va hurmatni mustahkamlaydi.

O'quvchilarni faol ishtirok etishga undash: Pedagogik muloqotning yana bir vazifasi – o'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga rag'batlantirishdir. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarni fikrlarini ifodalashga, savollar berishga, bahs-munozaralarga kirishishga undaydi. O'qituvchi o'quvchilarni erkin fikr bildirishga va o'z o'rganish jarayoniga qo'shilishlariga yordam berish uchun qulay sharoit yaratishi kerak.

Motivatsiya yaratish va o'quvchilarni qiziqtirish: Pedagogik muloqot orqali o'qituvchi o'quvchilarga bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini oshirishi kerak. O'quvchilarga mavzularni tushunarli va jozibador tarzda taqdim etish, ular bilan individual va guruhli muloqotlarni tashkil etish orqali o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Muammolarni hal qilish va konfliktlarni boshqarish: Ta'lim jarayonida yuzaga keladigan turli muammolar va tushunmovchiliklarni hal qilishda pedagogik muloqotning ahamiyati katta. O'qituvchi o'quvchilar o'rtasidagi noxush vaziyatlarni, tushunmovchiliklarni bartaraf etishda va muloqotdagi noqulay holatlarni boshqarishda yordam berishi lozim. Konfliktlarni hal etish pedagogning malakasi va sabr-toqatiga bog'liq.

Shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash: Pedagogik muloqotning yana bir muhim vazifasi – o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam berishdir. O'qituvchi o'quvchining har bir individi sifatida rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi, ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshirishi va o'zini hurmat qilishiga yordam berishi kerak.

Pedagogik muloqotning maqsad va vazifalari ta'lim jarayonining samarali o'tishiga, o'quvchilarning bilim olishiga va shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Samarali pedagogik muloqot orqali o'qituvchi o'quvchilarning o'zaro aloqalarini rivojlantiradi, ularni motivatsiya qiladi, bilim olish jarayonini samarali tashkil etadi va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Pedagogik muloqotning maqsad va vazifalarini aniq belgilash va ularga amal qilish o'qituvchining ta'limda muvaffaqiyatga erishishining asosiy sharti hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida samarali muloqot o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish, o'quvchilarning fikrini erkin ifodalashlariga imkon yaratish va ta'lim jarayonini jonlantirishda muhim rol o'ynaydi. Muloqotning samarali bo'lishi o'qituvchining mahorati va pedagogik uslublariga bog'liq bo'lib, uning asosida bir qator tamoyillar yotadi. Ushbu tamoyillar muloqotning sifatini belgilaydi va ta'lim jarayonini tashkil etishda samarali foydalanish imkonini beradi.

Samarali pedagogik muloqotda ochiqlik va shaffoflik tamoyili juda muhim hisoblanadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning ochiq bo'lishi ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Ochiq muloqotda o'qituvchi o'quvchilarga faqat bilim berib qolmay, balki ularga o'z fikrini aniq, lo'nda va tushunarli tarzda ifodalash imkoniyatini beradi. O'qituvchi o'quvchilarga erkin savollar berishga, mulohaza qilishga va fikr bildirishga ruxsat berishi kerak. Shuningdek, o'qituvchi o'z maqsadlarini va qarorlarini o'quvchilar bilan ochiq ravishda baham ko'rishi, ular bilan o'zgarishlar va yangiliklarni muhokama qilish orqali muloqotning shaffofligini ta'minlashi lozim.

Ochiqlik muloqotning muvaffaqiyatli bo'lishining asosi bo'lib, o'quvchilarni ishonchli va xavfsiz muhitda ta'lim olishga undaydi. Shaffof muloqot orqali o'quvchilar o'zlarining o'rganish jarayonini tushunib, o'zaro munosabatlarning aniq va ravshan bo'lishiga erishadilar. Bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonidagi samarali muloqotda o'zaro hurmat va empatiya tamoyillari muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z o'quvchilarini hurmat qilishi, ularning fikrlarini, his-tuyg'ularini, ehtiyojlarini va qiziqishlarini inobatga olishi kerak. Hurmat, muloqotning ijobiy va konstruktiv bo'lishini ta'minlaydi, o'quvchilarni o'zini erkin va ishonchli his qilishlariga yordam beradi.

Empatiya, o'qituvchining o'quvchilarni tushunishga, ularning nuqtai nazarini qabul qilishga, ularning dardini his qilishga qaratilgan qobiliyatidir. Empatiya yordamida o'qituvchi o'quvchilar bilan chuqur aloqada bo'lib, ular bilan ishlashda shaxsiy yondashuvlarni qo'llashi mumkin. Bu tamoyil o'quvchilarning his-tuyg'ulariga to'g'ri javob qaytarishni, ularning ehtiyojlariga sezgir bo'lishni va ta'lim jarayonining har bir ishtirokchisining shaxsiy va ruhiy holatini tushunishni o'rgatadi.

Hurmat va empatiya tamoyilini amalga oshirish o'quvchilarning o'zaro aloqalarini mustahkamlashga, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu tamoyil o'quvchilarda o'zini hurmat qilish va boshqalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Samarali pedagogik muloqotda faollik va tenglik tamoyili ham juda muhimdir. O'quvchilar faqat ma'lumotlarni olish bilan cheklanmasdan, o'qituvchi bilan teng huquqli va faol ishtirok etuvchi o'quvchi sifatida ta'lim jarayoniga jalb qilinishi kerak. Faol muloqot orqali o'quvchilar o'z fikrlarini bildirishi, savollar berishi, fikrlar almashishi va bir-birlari bilan muhokama qilishlari mumkin. O'qituvchining roli faqat ma'lumotlarni taqdim etish bilan cheklanmasligi, balki o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashlariga yordam berishdir.

Faollik tamoyili o'quvchilarning o'z bilimlari va tajribalarini ta'lim jarayoniga qo'shishlariga imkon yaratadi. Bu jarayonda o'qituvchi har bir o'quvchiga o'z fikrini bildirish imkoniyatini berib, ularni muhokama va tajriba almashishga undashi lozim. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi tenglik muloqotda hurmat va ishonchni yaratadi, bu esa o'quvchilarning ishtirokini rag'batlantiradi.

Ta'lim jarayonida samarali muloqotning yana bir muhim tamoyili qarorlar qabul qilishda hamkorlikdir. O'qituvchi o'quvchilarni ta'lim

jarayonining maqsadlari va yoʻnalishlariga oid qarorlar qabul qilishda jalb etishi zarur. Bu jarayon oʻquvchilarning taʼlimga boʻlgan motivatsiyasini oshirishga yordam beradi va ular oʻzlarining fikrlarini qadrli deb bilishadi. Qarorlar qabul qilishda hamkorlik, oʻquvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va ularda muammolarni hal qilishda ijtimoiy masʼuliyatni hissini yaratadi.

Oʻqituvchi, oʻquvchilar bilan birgalikda, oʻqish uslublarini va metodikalarni tanlashi, mavzularni tanlashda oʻquvchilarning qiziqishlarini inobatga olishi mumkin. Shu bilan birga, oʻqituvchi oʻquvchilarni oʻz fikrlarini erkin bildirishga undashi, ularga taʼlim jarayonida ishtirok etish va qarorlar qabul qilishda toʻliq erkinlik berishi kerak.

Samarali muloqotda savol-javob va interaktivlik tamoyili oʻquvchilarning faolligini oshirishda muhim oʻrin tutadi. Oʻqituvchi oʻquvchilarga savollar berish, ularni fikrlarini erkin ifodalashga undash orqali taʼlim jarayonini jonlantiradi. Savol-javoblar oʻquvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi va ular oʻqish jarayonida yanada faol ishtirok etadilar.

Interaktivlik tamoyili taʼlimda oʻqituvchi va oʻquvchilar oʻrtasida oʻzaro muloqotni rivojlantiradi. Bu usul yordamida oʻquvchilar mavzularni yanada yaxshi tushunib, oʻz bilimlarini mustahkamlashadi. Interaktiv usullar oʻquvchilarda oʻrganishga qiziqish uygʻotadi va taʼlim jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi.

Samarali pedagogik muloqotning asosiy tamoyillari taʼlim jarayonini samarali tashkil etish, oʻquvchilarning fikrini erkin ifodalash imkoniyatlarini yaratish va ularni ijtimoiy, shaxsiy rivojlanishlariga hissa qoʻshish uchun zarur. Ochiqlik, empatiya, faollik, tenglik, hamkorlik va interaktivlik tamoyillari taʼlim jarayonining samaradorligini oshiradi, oʻquvchilarni taʼlimga faol jalb qiladi va ularga oʻzgarishlar yaratishga imkon beradi. Bu tamoyillarni amaliyotga tadbiq qilish oʻqituvchining pedagogik faoliyatini yuqori darajaga koʻtarishga, oʻquvchilarning rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Pedagogik muloqot ta'lim jarayonining samarali o'tishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi interaktiv aloqani o'rnatish uchun zarurdir. Muloqotning usullari va shakllari ta'lim jarayonining turli bosqichlarida o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini, fikr almashish, tushunish va bilimni mustahkamlashni ta'minlashda asosiy vositalardan biridir. Pedagogik muloqotning samarali bo'lishi uchun muloqot usullarini va shakllarini to'g'ri tanlash va ularni pedagogik faoliyatda samarali qo'llash muhimdir.

Pedagogik muloqot usullari o'qituvchi tomonidan tanlanadigan pedagogik texnikalar, metodlar va strategiyalarni anglatadi. Ushbu usullar o'quvchilarning qiziqishlarini uyg'otish, ular bilan samarali muloqot qilish, bilimni tushunish va eslab qolish jarayonini optimallashtirishga yordam beradi.

Suhbat muloqotning eng keng tarqalgan usullaridan biridir. Bu usulda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ikki tomonlama muloqot o'rnatiladi. Suhbat orqali o'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni aniq va tushunarli tarzda taqdim etadi. Suhbatning afzalligi shundaki, o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bildirishlari, savollar berishlari va mavzularni o'z tushunchalariga ko'ra aniqlashtirishlari mumkin. Bu usul o'quvchilarning fikrini rivojlantirish, shuningdek, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlar yaratish uchun muhim hisoblanadi.

Savol-javob usuli, o'qituvchining o'quvchilarga savollar berishi va ulardan javoblar olishiga asoslanadi. Ushbu usul o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ular o'z bilimlarini sinab ko'rishadi va yangiliklarni mustahkamlashadi. O'qituvchi savollarni tayyorlashda ularga aniq va konkret javoblar olishni ta'minlash uchun mantiqiy va tuzilgan tarzda tuzishlari kerak. Savol-javob muloqotning interaktiv shakli bo'lib, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Bu usulda o'qituvchi biron bir mavzu yoki masala bo'yicha guruh muhokamasi tashkil etadi. O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalash, savollar berish va boshqalarning fikrlariga hurmat bilan yondashish orqali o'rganilgan mavzuni chuqurroq anglashadi. Dars muhokamasi

usuli o'quvchilarda jamoaviy ish qobiliyatini, fikrlarni baholash va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Muhokama jarayoni o'qituvchi tomonidan boshqariladi, shuningdek, o'quvchilarga o'zaro fikr almashish va fikrlarni tanqidiy ravishda baholash imkoniyatini beradi.

O'qituvchi tomonidan berilgan ijodiy vazifalar va topshiriqlar orqali o'quvchilarni fikr almashish va yangi bilimlarni yaratish jarayoniga jalb qilish mumkin. Bu usul orqali o'quvchilar o'zlarini yaratish, tasavvur qilish, muammoni hal qilishda faollik ko'rsatadilar. Ijodiy topshiriqlar o'quvchilarga o'z bilimlarini yangi sharoitda qo'llash va mustahkamlash imkoniyatini beradi, shuningdek, ularni muloqotga va jamoaviy ishga jalb qiladi.

Guruh ishlari orqali o'quvchilar birgalikda ishlash, fikr almashish va umumiy qarorga kelish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu usul o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchi guruhlarni tashkil etib, ularga topshiriq beradi va guruh a'zolari o'zaro muloqotda bo'lib, vazifani bajarishlari kerak. Bu usul o'quvchilarga individual fikrni jamoaviy qarorga aylantirish imkoniyatini beradi, shu bilan birga ularni ta'lim jarayoniga ko'proq jalb qiladi.

Pedagogik muloqot shakllari o'qituvchining ta'lim jarayonida o'quvchilar bilan qanday muloqot qilishini belgilaydigan strukturalar bo'lib, ular darsning o'ziga xos sharoitlariga qarab farqlanadi. Shakllar turli pedagogik vazifalarni bajarish, o'quvchilarning faoliyatini nazorat qilish, o'quvchilarga yangi bilimlarni etkazish va o'rganishni mustahkamlash uchun muhimdir.

Bu shakl o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida shaxsiy, bir-biriga to'liq e'tibor qaratilgan aloqani tashkil etadi. Individual muloqot o'qituvchiga o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlarini aniqlash va unga mos tarzda ta'lim berish imkonini yaratadi. O'qituvchi o'quvchining bilim darajasini aniqlash, uning zaif va kuchli tomonlarini baholash orqali ta'limni shaxsiylashtirishga erishishi mumkin. Bunday muloqot shakli o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va individual yondashuvni qo'llashga imkon beradi.

Guruhli muloqot shakli, o'qituvchi va bir necha o'quvchilarning birgalikda o'zaro muloqot qilishini ta'minlaydi. Bu shaklda o'qituvchi bir vaqtning o'zida ko'plab o'quvchilarga ta'lim berishi mumkin. Guruhli muloqot o'quvchilarga jamoaviy fikr almashish va o'rganishda bir-birlariga yordam berish imkoniyatini yaratadi. Bunday shaklda o'quvchilar bir-biridan o'rganib, ko'proq ma'lumot olishadi va o'zaro hamkorlikda ishlashni o'rganadilar.

Dars davomida o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan muloqot shakli ta'limning asosiy shakli hisoblanadi. Dars muloqoti o'qituvchi tomonidan aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning bilim olish, ma'lumot olish va ta'limni yanada samarali tushunishlariga yordam beradi. Bu shakl o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga kerakli bilim va ko'nikmalarni berish, ularni yanada chuqurroq tushunishga rag'batlantirish uchun ishlatiladi. Dars muloqoti doirasida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida to'g'ri va samarali muloqot o'rnatiladi.

Pedagogik muloqot usullari va shakllari ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash va ularning bilim darajasini oshirish uchun muhimdir. Har bir usul va shakl o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali aloqani o'rnatishga, ta'lim jarayonini jonlantirishga, o'quvchilarning fikrlarini erkin ifodalashlariga imkon yaratadi. Muloqotning shakllari va usullari o'qituvchining pedagogik malakalariga, shuningdek, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda tanlanishi zarur. Ularning to'g'ri qo'llanishi ta'lim jarayonini yanada samarali va maqsadga muvofiq qiladi.

O'qituvchining kommunikativ ko'nikmalari pedagogik faoliyatining samaradorligini belgilovchi eng muhim jihatlardan biridir. Kommunikatsiya nafaqat ta'lim jarayonining to'g'ri tashkil etilishi, balki o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishi uchun ham juda muhimdir. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarali muloqot o'qituvchining kommunikativ ko'nikmalariga bevosita bog'liq bo'lib, bu ko'nikmalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, bilimlarni yanada samarali o'zlashtirish va ta'lim jarayonining yuqori sifatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kommunikativ ko‘nikmalar o‘qituvchining fikrni aniq va tushunarli tarzda ifodalash, o‘quvchilar bilan samarali aloqada bo‘lish, ular bilan o‘zaro munosabatlarni boshqarish va muloqotni muvaffaqiyatli amalga oshirishga qaratilgan qobiliyatlar tizimidir. Bu ko‘nikmalar o‘qituvchining o‘z ishini qanday olib borishini, o‘quvchilarning ehtiyojlarini qanday tushunishini va ularga qanday javob qaytarishini belgilaydi. Kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish o‘qituvchi uchun ta’lim jarayonining muvaffaqiyatli va samarali bo‘lishini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Pedagogik faoliyatda kommunikativ ko‘nikmalar o‘qituvchining maqsadlarini amalga oshirishda asosiy vosita bo‘lib, uning ta’lim jarayonida qanday o‘qitishini, o‘quvchilarni qanday boshqarishini va ular bilan qanday muloqot qilishini belgilaydi. O‘qituvchining kommunikativ ko‘nikmalarini to‘g‘ri rivojlantirish uning pedagogik uslublarini va o‘qitish metodlarini aniqlaydi. Samarali muloqot orqali o‘qituvchi o‘quvchilarning psixologik va ijtimoiy ehtiyojlarini hisobga oladi, ularni shaxsiy rivojlanishga yo‘naltiradi va ta’lim jarayoniga faol jalb qiladi.

O‘qituvchining nutqi ta’lim jarayonida muhim o‘rin tutadi, chunki u o‘quvchilarga tushunarli va aniq ma’lumotlar taqdim etish, ularning fikrini ifodalashga imkon berish, shuningdek, darsning mavzusi bo‘yicha ko‘proq ma’lumot olishni ta’minlashda yordam beradi. O‘qituvchi o‘z nutqini muayyan auditoriyaga mos ravishda tashkil etishi kerak. Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun oddiy va tushunarli so‘zlar, o‘rta va yuqori sinflar uchun esa murakkabroq fikrlar va atamalar ishlatiladi. Nutqni boshqarishning muhim jihatlaridan biri — o‘qituvchining o‘z fikrlarini aniq, lo‘nda va puxta tushuntirishi, o‘quvchilarning e’tiborini jalb qilishi va ularni darsga qiziqtirishi zarur.

Samarali kommunikatsiya uchun faol tinglash juda muhimdir. O‘qituvchi o‘quvchilarning gaplarini faqat eshitmasdan, balki ularga to‘liq e’tibor qaratib, ularning so‘zlarini tushunib, kerakli javobni qaytarishi kerak. Faol tinglash o‘qituvchiga o‘quvchilarning ehtiyojlarini va qiziqishlarini tushunish, ularga yordam berish imkoniyatini beradi. Bu

ko'nikma o'quvchilarga hurmat va ishonchni yaratadi, ular o'z fikrlarini erkin ifodalashga intilishadi.

O'qituvchi faqat so'zlash bilan cheklanmaydi, balki uning nonverbal aloqalari, ya'ni yuz ifodalari, tana tili, qo'l harakatlari ham muloqotda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining yuz ifodalari va tana tili o'quvchilarga nafaqat ma'lumotlarni uzatadi, balki o'qituvchining kayfiyatini, munosabatini ham aks ettiradi. Samarali nonverbal kommunikatsiya o'quvchilarga o'qituvchining so'zlarini to'g'ri tushunish va darsga qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Empatiya, o'qituvchining o'quvchilarning hissiyotlarini, holatini va ehtiyojlarini tushunishi va ularga mos ravishda javob berish qobiliyatidir. O'quvchilarning har birining hissiy holati va ehtiyojlari o'qituvchiga xos yondashuvlarni tanlashni talab qiladi. Empatiya yordamida o'qituvchi o'quvchilarni yaxshiroq tushunadi, ularning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ta'sir qiladi. O'quvchilar o'zlarini qadrlashadi, o'qituvchiga nisbatan ishonch uyg'otishadi va ta'lim jarayoniga faolroq kirishadilar.

O'qituvchi o'quvchilarning savollariga javob bera olish, ularni to'g'ri va aniq yo'naltirishda katta mahoratga ega bo'lishi zarur. O'quvchilar savollarni ko'pincha turli maqsadlarda, jumladan, tushunmovchilikni bartaraf etish, izlanish yoki shunchaki qiziqish bilan berishadi. O'qituvchi bu savollarga aniqlik bilan javob berish, o'quvchilarni ko'proq o'rganishga undash va ularga qiziqarli tushunchalar taqdim etish orqali bilim darajasini oshirishi mumkin.

Dars jarayonida o'quvchilar o'rtasida nizolar yuzaga kelishi mumkin. Bu kabi vaziyatlarda o'qituvchining kommunikatsiya ko'nikmalari juda muhimdir. O'qituvchi nizolarni samarali hal qilish, o'quvchilarni muammoni konstruktiv tarzda yechishga undash va o'quvchilarning o'zaro hurmatini saqlashni ta'minlashi kerak. Bunday vaziyatlarni to'g'ri boshqarish o'qituvchining etakchilik va o'quvchilarni tahlil qilish qobiliyatiga bog'liq.

O'qituvchining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish uning pedagogik mahoratini oshirishga, o'quvchilar bilan samarali aloqani

oʻrnatishga yordam beradi. Bu koʻnikmalar nafaqat oʻqituvchining taʼlim jarayonini boshqarishda, balki oʻquvchilarning psixologik holatiga mos keladigan pedagogik yondashuvlarni tanlashda ham muhimdir. Samarali kommunikatsiya oʻquvchilarni nafaqat bilim olishga, balki oʻzaro hamkorlikda ishlashga, muloqotda boʻlishga, oʻz fikrlarini erkin ifodalashga undaydi.

Kommunikativ koʻnikmalarni rivojlantirish oʻqituvchilarga oʻzining oʻqitish usullarini yanada takomillashtirish, oʻquvchilarni motivatsiyalash, ularni bilim olish jarayoniga yanada jalb qilish imkoniyatini yaratadi. Bu oʻz navbatida taʼlim sifatini oshirishga xizmat qiladi va oʻquvchilarda ijtimoiy, emotsional va kognitiv koʻnikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Oʻqituvchining kommunikativ koʻnikmalari taʼlim jarayonining samaradorligini oshiradi, oʻquvchilarning bilim olishda faolligini va motivatsiyasini oshiradi. Nutqni boshqarish, faol tinglash, empatiya, nonverbal kommunikatsiya va nizolarni hal qilish kabi koʻnikmalar oʻqituvchining pedagogik faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarurdir. Samarali kommunikatsiya oʻquvchilar bilan mustahkam aloqalar oʻrnatish, ularni yanada yaxshi oʻrganishga va rivojlanishga undashga yordam beradi.

Pedagogik muloqot taʼlim jarayonining asosi boʻlib, oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasidagi samarali aloqani taʼminlashda muhim rol oʻynaydi. Biroq, muloqotning samarali boʻlishi uchun turli muammolar yuzaga kelishi mumkin. Bu muammolar oʻqituvchining muloqot uslublaridan tortib, oʻquvchilarning emotsional holati yoki taʼlimga boʻlgan qiziqishiga qadar keng koʻlamli boʻlishi mumkin. Pedagogik muloqotda uchraydigan muammolarni aniqlash va ularni samarali yechish taʼlim jarayonining samaradorligini oshiradi va oʻquvchilarning oʻqishga boʻlgan qiziqishini oshiradi.

Oʻqituvchining kommunikatsion qobiliyatlari taʼlim jarayonida eng muhim omil boʻlib, bu qobiliyatlarning yetishmasligi muloqotning samarali boʻlishiga toʻsqinlik qiladi. Oʻqituvchining nutqi, savol-javob uslubi, oʻquvchilarga motivatsiya berish va muloqotni boshqarishdagi

zaifliklar o'quvchilarning qiziqishlarini yo'qotishiga, tushunmovchiliklarga va ta'limning past samaradorligiga olib kelishi mumkin.

O'quvchilarning passiv ishtiroki muloqotda yuzaga keladigan asosiy muammolardan biridir. Bu muammo o'quvchilarning o'z fikrlarini ifodalashga qiziqmasliklari, darsda faol ishtirok etmasliklari, yoki o'qituvchi bilan muloqotda bo'lishdan qochishlariga sabab bo'ladi. Passiv ishtirok o'quvchilarning o'rganish jarayoniga kamroq qiziqish bildirishlariga va o'rganilgan bilimni samarali qo'llash imkoniyatining kamayishiga olib keladi.

Pedagogik muloqotda o'quvchilarning tushunmovchiliklari yoki noto'g'ri talqin qilishlari ham keng tarqalgan muammolardir. O'qituvchining nutqining murakkabligi, mavzularning yetarlicha tushuntirilmasligi, yoki o'quvchilarning mavzu bo'yicha oldingi bilimlari yetarli bo'lmasligi natijasida bu muammolar yuzaga keladi. Tushunmovchiliklar o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini sekinlashtiradi va darsning samaradorligini pasaytiradi.

O'quvchilarning emotsional holati, ularning muloqotga kirishishga tayyorligini, o'qishga bo'lgan motivatsiyasini va umumiy kayfiyatini belgilaydi. Agar o'quvchilar o'zlarini noqulay his qilishsa yoki stress holatida bo'lsalar, ular samarali muloqotda qatnasha olmaydilar. Bu holat o'qituvchi tomonidan sezilmasligi mumkin, natijada o'quvchilarning qiziqishlari kamayadi va darsda faollik yo'qoladi.

Dars jarayonida o'quvchilar o'rtasida turli fikrlar, qarashlar yoki tajribalar asosida nizolar va tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Bu nizolar, agar ular samarali tarzda hal etilmasa, o'quvchilarning o'zaro munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi va jamoaviy ishlashni qiyinlashtirishi mumkin. O'quvchilarning o'zaro muloqotida yuzaga keladigan ijtimoiy ziddiyatlar ta'lim jarayonining rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

O'qituvchining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilar bilan samarali muloqot qilishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z nutqini aniq va tushunarli qilish, o'quvchilarning

savollariga to'g'ri javob berish, savol-javob usullarini qo'llash, shuningdek, nonverbal kommunikatsiya vositalarini (yuz ifodalari, tana tili) samarali ishlatish kerak. O'qituvchilar uchun kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan treninglar va o'quv kurslari taqdim etilishi mumkin.

O'quvchilarning passiv ishtirokini bartaraf etish uchun o'qituvchi ular bilan faol va interaktiv muloqot o'rnatishi zarur. O'quvchilarga mavzularni o'z tushunchalari asosida izohlash, guruh ishlari va muhokamalarni tashkil etish, individual savollar berish orqali ularning fikrlarini tinglash va ularga javoblar berish mumkin. O'quvchilarni aktivlashtirish uchun o'qituvchi darsni o'zgacha metodlar bilan tashkil etib, o'quvchilarning qiziqishini oshirishi kerak.

Tushunmovchiliklar va noto'g'ri talqin qilishning oldini olish uchun o'qituvchi darsni puxta tayyorlashi, mavzuni aniq va sodda tarzda tushuntirishi, shuningdek, o'quvchilarga kerakli savollar berish orqali ularning tushunishini tekshirib chiqishi kerak. Mavzu bo'yicha qisqacha takrorlash va qo'shimcha izohlar berish, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshilashga yordam beradi. O'quvchilarga mavzularni ko'proq amaliy misollar bilan tushuntirish ham samarali yechim bo'ladi.

O'quvchilarning emotsional holatini inobatga olish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarning kayfiyatini sezib, ularning ehtiyojlariga mos tarzda o'z yondashuvini tanlashi kerak. Darslarni interaktiv tarzda o'tkazish, o'quvchilarga dam olish va stressni kamaytirish uchun qisqa tanaffuslar berish, darsning harakati va strukturasi bilan o'quvchilarning diqqatini saqlash uchun samarali vosita bo'ladi.

O'quvchilar o'rtasidagi nizolarni samarali hal qilish uchun o'qituvchi neytral va adolatli yondashuvni tanlashi kerak. Darsda yuzaga kelgan nizolarni ochiq muhokama qilish, ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv faoliyatlarini tashkil etish kerak. O'quvchilarni o'zaro hurmatga, boshqalar fikriga e'tiborli bo'lishga o'rgatish, jamoaviy ishni rivojlantirish ham bu muammoni bartaraf etishga yordam beradi.

Pedagogik muloqotda uchraydigan muammolar ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ammo, o'qituvchining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, tushunmovchiliklarni bartaraf etish, emotsional holatni nazorat qilish va nizolarni samarali hal qilish orqali bu muammolarni yechish mumkin. Samarali pedagogik muloqot o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, bilimni samarali o'zlashtirish va ta'lim jarayonining umumiy sifatini yaxshilashga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh. A. Tashkent "Pedagogik muloqot: nazariya va amaliyot" Ushbu asar pedagogik muloqotning nazariy asoslarini va amaliy jihatlarini yoritadi.
2. V. V. Davydov "Pedagogik kommunikatsiya" Pedagogik kommunikatsiyaning shakllari va uning samarali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar haqida so'z yuritadi.
3. Shiyonov "Ta'limda muloqotning pedagogik mohiyati" Asarda ta'limda samarali muloqotning pedagogik mohiyati va uning muvaffaqiyatga erishishda ahamiyati haqida so'z boradi.
4. V. Mudrik "Samarali muloqot va ta'lim" Samarali muloqotning ta'lim jarayonida qanday amalga oshirilishi kerakligi haqida tavsiyalar beradi.
5. L. S. Vygotsky "Psixologiya va ta'limda kommunikatsiya" Vygotsky asarlarida ta'lim va kommunikatsiyaning psixologik jihatlari haqida chuqur tahlil mavjud.
6. Z. M. Munir "Kommunikatsiya va ta'lim: nazariya va amaliyot" Pedagogik va psixologik nuqtai nazardan ta'limdagi kommunikatsiyaning o'rnini haqida yozilgan asar.

9- mavzu: Keng profilli boshlang'ich sinf o'qituvchisi va yuqori malakali pedagog

Reja:

1. Pedagogik faoliyatni loyihalashtirish tushunchasi va ahamiyati
2. Pedagogik faoliyatni loyihalashtirishning ilmiy-nazariy asoslari
3. Faoliyatni loyihalashning asosiy yo'nalishlari
4. Faoliyatni samarali loyihalashda pedagogning roli
5. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi sifatida tayyorlik darajasi

Pedagogik faoliyatni loyihalashtirish — bu o'qituvchi tomonidan o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlash va ta'lim maqsadlariga erishishni rejalashtirishga qaratilgan faoliyatdir. Ushbu jarayon nafaqat o'quv dasturlarini tuzish, balki didaktik vositalarni tanlash, o'quv metodlarini belgilash, baholash mezonlarini ishlab chiqish va pedagogik muhitni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Demakki, pedagogik loyihalashtirish o'qituvchining kasbiy mahoratini namoyon etuvchi murakkab va ko'p bosqichli jarayondir.

Pedagogik loyihalashtirishning ahamiyati, аввало, таълим сифатини оширишда намоён бўлади. Ta'lim jarayoni oldindan puxta rejalashtirilganda, o'quvchilar bilimni tizimli ravishda egallaydi, mustahkam o'zlashtiradi va uni amaliyotda qo'llashga o'rganadi. Shu bilan birga, o'qituvchi ham o'z faoliyatini muayyan strategiyaga asoslanib olib boradi, bu esa bevosita natijadorlikka olib keladi. Ta'lim samaradorligi va natijadorligini oshirish, o'z navbatida, ta'lim tizimining ijtimoiy obro'sini mustahkamlaydi.

Loyihalashtirish pedagogik faoliyatda rejalashtirish, tashkil etish, amalga oshirish va tahlil qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Ayniqsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi bu jarayonning dolzarbligini oshiradi. Masalan, kompetensiyaviy yondashuv asosida loyihalashtirilgan darslar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga va ijodiy yondashishga undaydi.

Ta'lim jarayonining sifatli loyihalashtirilishi o'quvchilarning psixologik va fiziologik xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqish

va ehtiyojlarini aniqlash, mos metodik yondashuvlarni tanlash bilan bog'liq. Bunda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki murabbiy, maslahatchi va yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi sifatida faoliyat yuritadi. Shuningdek, u har bir o'quvchi uchun individuallashtirilgan yondashuvni ishlab chiqishga harakat qiladi.

Shuningdek, pedagogik loyihalashtirish jarayonida zamonaviy AKT vositalaridan foydalanish imkoniyatlari pedagogik jarayonni interaktiv, vizual va samarali qiladi. Darslarni multimediali taqdimotlar, onlayn testlar, interaktiv platformalar asosida loyihalashtirish o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularning darsga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — innovatsion yondashuvlarga asoslangan, zamon talablari bilan hamqadam bo'lgan dars jarayonlarini yaratishdir. Bu esa o'qituvchilardan nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham doimiy ravishda yangilab borishni talab qiladi. Shu ma'noda, pedagogik loyihalashtirish o'qituvchining doimiy o'zini rivojlantirishi, metodik yondashuvlarini qayta ko'rib chiqishi va pedagogik refleksiyaga asoslanishini taqozo etadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, pedagogik loyihalashtirish ta'limdagi inklyuziv yondashuvlarni amalga oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ya'ni, barcha o'quvchilarning teng imkoniyatlarini ta'minlash, nogironligi bo'lgan bolalar yoki ijtimoiy jihatdan noqulay sharoitda yashayotgan o'quvchilar uchun moslashtirilgan darslarni rejalashtirish aynan ushbu jarayon doirasida ko'zda tutiladi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyatni loyihalashtirish nafaqat o'qituvchining kasbiy muvaffaqiyati, balki butun ta'lim tizimining taraqqiyoti uchun zarurdir. U ta'lim jarayoniga tizimli, ilmiy va samarali yondashuvni ta'minlab, o'quvchilar shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, har bir pedagog o'z faoliyatini loyihalashtirish madaniyatiga ega bo'lishi, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishi va o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqur anglay olishi muhim hisoblanadi.

Pedagogik faoliyatni loyihalashtirishning ilmiy-nazariy asoslari ta'lim jarayonining maqsadga muvofiqligi, mazmuni, usullari va natijalarini aniqlab beradigan muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu asoslar o'qituvchining o'z faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va baholash jarayonlarida metodik yondashuvlarga suyanishini ta'minlaydi. Ilmiy-nazariy asoslar pedagogik faoliyatda tizimlilik, mantiqiylik va samaradorlikni kafolatlaydi, shuningdek, pedagogik jarayonning zamonaviy talablar asosida shakllanishiga zamin yaratadi.

Pedagogik faoliyatni ilmiy asosda loyihalashtirish birinchi navbatda, pedagogika fani va uning asosiy yo'nalishlariga, xususan, didaktika, tarbiya nazariyasi, metodika, psixologiya va ijtimoiy pedagogikaga tayanadi. Har bir pedagogik qarash o'zida ma'lum bir nazariy paradigma, ilmiy maktab yoki konsepsiyani mujassam etgan bo'lib, bu pedagogik loyihalashtirishda yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi.

Didaktika – pedagogik faoliyatni loyihalashtirishning asosiy poydevorlaridan biri hisoblanadi. Didaktik tamoyillar (ilmiylik, tizimlilik, izchillik, ongli va faol o'rganish, yondashuvning differentsiallashtirilganligi va boshqalar) o'qituvchiga darsni qanday rejalashtirish, materialni qanday tanlash, qaysi metodlardan foydalanish va o'quvchini baholashda qanday mezonlarga asoslanish kerakligini ko'rsatadi. Masalan, ongli va faol o'rganish tamoyili asosida qurilgan dars loyihasi o'quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogik faoliyatni ilmiy asosda loyihalashtirishda psixologik yondashuvlar ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bolalarning yosh xususiyatlari, individual qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olish pedagogik loyihalashtirishda asosiy mezonlardan biridir. Vygotskiy, Piaget, Leontev kabi psixologlar tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalar pedagogik jarayonni rejalashtirishda kognitiv rivojlanish darajasini hisobga olish zarurligini asoslab beradi.

Zamonaviy pedagogik nazariyalar orasida kompetensiyaviy yondashuv alohida o'rin egallaydi. Bu yondashuvga ko'ra, ta'lim jarayonini loyihalashtirishda faqat bilim emas, balki amaliy ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga urg'u beriladi. Bu esa o'quv

jarayonini hayotiy ehtiyojlarga moslashtirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishni ko'zda tutadi.

Pedagogik faoliyatni loyihalashtirishda sotsiokultural yondashuv ham muhim nazariy asoslardan biri sifatida maydonga chiqadi. Bu yondashuv jamiyat, madaniyat va ijtimoiy muhit omillarining o'quvchilarning rivojlanishiga ta'sirini hisobga olishni taqozo etadi. Masalan, o'quvchilarning madaniy qadriyatlari, milliy urf-odatlari, til va ijtimoiy tajribalari dars loyihasida inobatga olinishi ta'limning natijadorligini oshiradi.

Ilmiy-nazariy asoslar shuningdek, integratsiyalashgan yondashuvlarni ham qo'llab-quvvatlaydi. Bugungi kunda fanlararo integratsiya asosida loyihalashtirilgan ta'lim dasturlari o'quvchilarning bilimlarini hayotiy holatlar bilan bog'lashga, ularni kompleks muammolarni hal qilishga tayyorlashga qaratilgan. Bu yondashuv pedagogik faoliyatni yanada funksional va real hayotga yaqinlashtiradi.

Shuningdek, konstruktivistik yondashuv pedagogik loyihalashtirish jarayonida tobora ommalashmoqda. Bu yondashuv o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishni, bilimni tayyor shaklda emas, balki faoliyat davomida o'zlashtirishni nazarda tutadi. O'qituvchi esa bu jarayonda yo'l boshchi, fasilitator sifatida faoliyat yuritadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyatni loyihalashtirishning ilmiy-nazariy asoslari turli pedagogik maktablar, tamoyillar va yondashuvlar bilan boyitilgan bo'lib, ular o'qituvchining kasbiy faoliyatida chuqur bilim va puxta tayyorgarlik talab etadi. Aynan shu asoslar pedagogik loyihalashtirish jarayonini puxta, tizimli va natijador qiladi. Shu bois, zamonaviy pedagog o'z faoliyatida ilmiy-nazariy yondashuvlarga tayangan holda har bir dars yoki tarbiyaviy tadbirni rejalashtirishi, bunda o'quvchining individual xususiyatlari va jamiyat ehtiyojlarini inobatga olishi zarur.

Pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish va rejalashtirish bugungi ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, faoliyatni loyihalashtirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash pedagogik

jarayonning mazmun-mohiyatini chuqur anglash va uni amaliyotda to'g'ri tatbiq etish imkonini beradi. Faoliyatni loyihalash keng ma'noda o'quvchi shaxsining har tomonlama kamol topishini ta'minlaydigan pedagogik ishlarning rejalashtirilgan, bosqichma-bosqich tashkil etilgan tizimi sifatida talqin qilinadi.

Pedagogik faoliyatni loyihalashning asosiy yo'nalishlari bir nechta komponentlar asosida shakllanadi: maqsadli, mazmuniy, metodik, tashkiliy va baholovchi yo'nalishlar. Ushbu yo'nalishlar har bir o'qituvchining didaktik strategiyasida muhim o'rin tutadi hamda ta'lim jarayonining aniq va natijador tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Maqsadli yo'nalish pedagogik faoliyatda aniqlik, rejalilik va intizomni ta'minlaydi. Har qanday loyihalash faoliyati, avvalo, aniq belgilangan maqsadlarga asoslanadi. Bu maqsadlar o'quvchilar shaxsini rivojlantirish, ularning bilim va ko'nikmalarini shakllantirish, mustaqil fikrlash va hayotiy muammolarni hal qilishga o'rgatish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Maqsadlarning to'g'ri belgilanishi o'qituvchining darsni samarali rejalashtirishi va uni natijaviy tashkil etishida poydevor vazifasini bajaradi.

Mazmuniy yo'nalish faoliyatni loyihalashda o'quv material, dastur mazmuni va metodik ta'minot bilan bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonida beriladigan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z ichiga oladi. Bu yo'nalishda zamonaviy ta'lim dasturlarining milliy va xalqaro talablarga muvofiqligi, integratsiyalashgan mazmun shakllari va interfaol ta'lim texnologiyalarining tatbiqi muhim ahamiyat kasb etadi. O'quv mazmuni o'quvchilarning yosh xususiyatlari, ehtiyojlari, ijtimoiy va madaniy tajribalariga mos bo'lishi zarur.

Metodik yo'nalish esa pedagogik faoliyatda tanlanadigan metod, uslub va vositalar majmuasini anglatadi. Zamonaviy pedagogikada faol o'qitish metodlari (muammoli ta'lim, loyiha usuli, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) keng qo'llanilmoqda. O'quvchilarni faollikka undovchi va ularning mustaqil fikrlash, baholash, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi metodlar pedagogik loyihalashning markaziy yo'nalishiga aylanmoqda.

Tashkiliy yoʻnalish taʼlim jarayonining strukturaviy tashkil etilishi, vaqt, joy va resurslardan unumli foydalanishni koʻzda tutadi. Bu yoʻnalishda oʻquv darslarining shakllari, mashgʻulotlar ketma-ketligi, darsdan tashqari faoliyat turlari va taʼlim muassasasi ichidagi hamkorlik mexanizmlari rejalashtiriladi. Pedagogik muhitni samarali tashkil etish, bolalar salomatligi va xavfsizligini taʼminlash ham ushbu yoʻnalishga tegishlidir.

Baholovchi yoʻnalish pedagogik faoliyatda oʻquv jarayonining natijadorligini aniqlash, oʻquvchilarning bilim darajasini baholash, oʻzlashtirish holatini monitoring qilish, shuningdek, oʻqituvchining oʻz faoliyatiga refleksiya qilish imkonini beradi. Bu yoʻnalish zamonaviy baholash vositalari — formatif va summativ baholash, portfoliolar, elektron testlar, reyting tizimlari orqali amalga oshiriladi. Baholovchi yoʻnalish shuningdek, pedagogik jarayonning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, uni takomillashtirish boʻyicha tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Yuqoridagi yoʻnalishlardan tashqari, faoliyatni loyihalashda innovatsion yondashuv, inklyuzivlik, axborot texnologiyalarini joriy etish kabi yangi tendensiyalar ham muhim oʻrin tutadi. Masalan, inkluziv taʼlimni loyihalashtirishda har bir bola ehtiyojini inobatga olgan holda differensial yondashuvni ishlab chiqish talab etiladi. Shu bilan birga, taʼlim jarayoniga raqamli vositalar, masofaviy oʻqitish shakllari, onlayn platformalar integratsiyasi faoliyatni yanada moslashuvchan va natijador qiladi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyatni loyihalashning asosiy yoʻnalishlari bir-biri bilan uzviy bogʻliq, tizimli va kompleks yondashuv asosida shakllanadi. Har bir yoʻnalish pedagogik jarayonning muhim komponenti sifatida oʻqituvchidan chuqur bilim, ijodiy yondashuv va doimiy takomillashuvni talab etadi. Ushbu yoʻnalishlarning uygʻunligi taʼlim jarayonining sifatli, samarali va shaxsga yoʻnaltirilgan tarzda tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy taʼlim tizimi shiddat bilan rivojlanayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy sharoitlar, raqamli texnologiyalar, global

tendensiyalar ta'sirida tubdan o'zgarib bormoqda. Bunday o'zgaruvchan muhitda pedagogning roli nafaqat bilim beruvchi sifatida, balki faoliyatni samarali loyihalovchi, strategik rejalashtiruvchi va pedagogik jarayonni boshqaruvchi shaxs sifatida yangicha mazmun kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, faoliyatni samarali loyihalash jarayonida pedagogning roli g'oyat muhim va ko'p qirrali hisoblanadi.

Avvalo, samarali loyihalash pedagogik maqsadlarni aniqlash va ularni real shart-sharoitlarga moslashtirishni talab etadi. Pedagog bu jarayonda ta'lim mazmunini talabalarning ehtiyojlari, yosh xususiyatlari, mavjud resurslar va ijtimoiy talablar asosida aniqlaydi. Bunda u umumiy davlat ta'lim standartlari bilan bir qatorda, har bir o'quvchi shaxsini chuqur tahlil qilgan holda individual yondashuvni ham qo'llashi lozim.

Pedagogning loyihalashdagi roli nafaqat rejalashtirish, balki tahlil va diagnostika faoliyatlarini ham o'z ichiga oladi. Faoliyatni rejalashtirishdan avval pedagog o'quvchilarning bilim darajasi, o'zlashtirish qobiliyati, motivatsiyasi va ijtimoiy holatini o'rganadi. Shu asosda u loyihaning maqsad, vazifa va kutilyotgan natijalarini aniqlaydi. Bu esa samarali loyihalashning birinchi bosqichi bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagog loyihalash jarayonida ta'lim metodlari, vositalari va texnologiyalarini tanlashda muhim qaror qabul qiluvchi subyekt hisoblanadi. Uning didaktik savodxonligi, metodik yondashuvlardagi bilimlari, yangiliklarga ochiqligi bu borada hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Masalan, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, CLIL (Content and Language Integrated Learning), STEAM yondashuvlari kabi innovatsion metodlarni muvaffaqiyatli joriy qilish pedagogning zamonaviy kasbiy kompetensiyalarini talab etadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, pedagog o'zining ijodiy salohiyati va tashabbuskorligi orqali loyihalash jarayonini o'quvchilarga mos, hayotiy holatlarga yaqinlashtiradi. U o'quv rejasida belgilangan vazifalarni turli o'yinlar, rolli mashg'ulotlar, amaliy topshiriqlar orqali ijodiy tarzda amalga oshiradi. Shu tarzda pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki faoliyatni tashkil etuvchi va boshqaruvchi sifatida namoyon bo'ladi.

Pedagogning samarali loyihalashdagi roli uning kommunikativ, reflektiv va monitoring qobiliyatlari bilan ham chambarchas bog‘liq. U o‘quvchilar, ota-onalar, hamkasblar bilan uzluksiz muloqotda bo‘lishi, o‘z faoliyatini doimiy tahlil etishi va baholab borishi orqali loyihaning natijadorligini oshiradi. Refleksiya orqali pedagog o‘z xatolarini aniqlaydi, kuchli va zaif tomonlarini baholaydi hamda kelgusidagi faoliyatni takomillashtiradi.

Bugungi kunda faoliyatni loyihalashda pedagogning liderlik sifati ham alohida e‘tiborga loyiqdir. U ta‘lim muassasasida tashabbuskor, islohotlarni ilgari suruvchi, innovatsion g‘oyalarni joriy etuvchi lider bo‘lishi zarur. Shu bilan birga, pedagog o‘z hamkasblari bilan hamkorlikda ishlashga qodir, jamoaviy qarorlar qabul qilishga tayyor bo‘lishi ham zaruriy ehtiyojdir. Chunki pedagogik loyihalar ko‘p hollarda kollektiv ishtirokda amalga oshiriladi.

Pedagog faoliyatini samarali loyihalash jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalana olish ko‘nikmasi ham muhim ahamiyatga ega. Raqamli vositalardan foydalanish, onlayn platformalarda ta‘lim materiallari yaratish, masofaviy o‘qitish vositalarini integratsiyalash pedagogik jarayonni yanada interaktiv va moslashuvchan qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, o‘quvchilarning ta‘limga bo‘lgan qiziqishi va ishtirokini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, faoliyatni samarali loyihalashda pedagogning roli – bu murakkab, ko‘p bosqichli va yuqori mas‘uliyat talab etuvchi jarayon bo‘lib, u zamonaviy pedagogning kasbiy madaniyati, liderlik qobiliyati, analitik fikrlashi, innovatsion yondashuvga tayyorligi bilan belgilanadi. Ta‘lim sifatining oshirilishi, o‘quvchilarda chuqur va barqaror bilimlarning shakllanishi aynan pedagogning qanday loyihalash strategiyasini tanlashi va uni qanday amalga oshirishiga bevosita bog‘liqdir.

Zamonaviy ta‘lim tizimida boshlang‘ich ta‘lim bosqichi asosiy poydevor hisoblanadi. Aynan shu bosqichda bolalarda bilim olishga bo‘lgan munosabat, asosiy kompetensiyalar, shaxsiy va ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanadi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

nafaqat bilim beruvchi, balki psixolog, tarbiyachi, metodist va tashkilotchi sifatida keng ko‘lamli vazifalarni bajaradi. Unga qo‘yilayotgan talablar yildan-yilga ortib bormoqda, demak, o‘qituvchining tayyorlik darajasi bu jarayonda hal qiluvchi omil sifatida maydonga chiqadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining tayyorlik darajasi, birinchi navbatda, kasbiy kompetensiyalar tizimi orqali belgilanadi. Bu tizimga pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ, texnologik va madaniy kompetensiyalar kiradi. Har bir kompetensiya o‘qituvchining ta‘lim-tarbiyaviy faoliyatda muvaffaqiyatli ishlashi, bolalar bilan samarali muloqot qilish, ta‘lim mazmunini tushunarli va ta‘sirchan tarzda yetkazib bera olishida asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi.

Pedagogik va psixologik tayyorgarlik boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi uchun zaruriy asosdir. Chunki 6–10 yoshli bolalar bilan ishlash o‘ziga xos nozik yondashuvni, yosh xususiyatlarini chuqur bilishni, individual psixologik farqlarni hisobga olishni talab etadi. O‘qituvchi har bir bola shaxsini tushunishi, ularning rivojlanish dinamikasini kuzatishi, kamchiliklarni ijobiy usulda bartaraf etish yo‘llarini bilishi lozim. Bu esa, o‘z navbatida, o‘qituvchining kasbiy refleksiya qobiliyatini rivojlantirish zaruratini tug‘diradi.

Metodik tayyorgarlik boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi uchun ta‘limning mohiyatini anglash, dars mazmunini bolalarga moslashtirish, fanlararo integratsiyani amalga oshirish va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bugungi kunda integratsiyalashgan darslar, faol va interfaol metodlar, loyiha asosida ta‘lim berish, vizual va raqamli vositalardan foydalanish boshlang‘ich ta‘limda keng tatbiq etilmoqda. Bunday metodlarni samarali qo‘llay olish — o‘qituvchining zamonaviy pedagogik tafakkur darajasiga bevosita bog‘liqdir.

Shuningdek, kommunikativ va ijtimoiy tayyorgarlik ham o‘qituvchining umumiy tayyorlik darajasini aniqlovchi muhim mezondir. O‘qituvchi o‘z o‘quvchilari, ularning ota-onalari, hamkasblari bilan samarali, madaniyatli va konstruktiv muloqot qila olish ko‘nikmasiga ega

bo'lishi lozim. O'qituvchining til madaniyati, axloqiy qadriyatlarga asoslangan muloqoti, mulohazakorligi va bag'rikengligi ijtimoiy salohiyatni belgilaydi. Aynan shu jihatlar orqali o'quvchilarda ijobiy psixologik muhit shakllanadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha tayyorgarlik esa bugungi kun boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun ajralmas kompetensiyadir. O'qituvchi zamonaviy texnologik vositalardan: interaktiv doska, elektron darslik, multimediali ilovalar, masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanib darsni jonlantirishi, bolalarning diqqatini jalb qilishi va bilim berish samaradorligini oshirishi mumkin. Bu jihat o'z-o'zidan rivojlanmaydi — o'qituvchining o'z ustida ishlashi, doimiy o'qib-o'rganishi orqali yuzaga chiqadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining tayyorlik darajasi faqatgina bilim bilan emas, balki kasbiy pozitsiya, dunyoqarash va etik qadriyatlar tizimi bilan ham belgilanadi. Ya'ni, o'qituvchi o'z kasbiga sadoqatli, o'zgarishlarga ochiq, doimiy o'z-o'zini baholovchi, ijodkor va pedagogik innovatsiyalarni sinovdan o'tkazishga tayyor bo'lishi kerak. Bunday kasbiy o'sish pedagogning shaxsiy rivojlanishi, doimiy malaka oshirishi va amaliyotda reflektiv yondashuvni yo'lga qo'yishi orqali amalga oshadi.

Ayni vaqtda boshlang'ich sinf o'qituvchisining tayyorgarligi ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yaxshi tayyorgarlikka ega o'qituvchi har bir bolani quvnoq, mustaqil, faol va maqsadga yo'naltirilgan shaxs sifatida rivojlantira oladi. Bunda o'qituvchining darsni qanday tashkillashtirgani, baholash mezonlaridan qanday foydalangani, har bir o'quvchi bilan individual ishlaganiga qarab natijadorlik darajasi shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'qituvchisining tayyorlik darajasi — bu ko'p komponentli, murakkab, ammo bir butun bo'lgan professional salohiyat majmuasidir. Bu tayyorgarlik darajasi o'qituvchining qanday shaxs ekanligi, qanchalik o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashishi, yangilikka ochiqligi va bolalarga mehr-muhabbat

bilan qaray olishiga qarab shakllanadi. Demak, yuqori tayyorlik darajasiga ega pedagog — bu nafaqat sifatli ta'lim beruvchi, balki kelajak jamiyatining asoschisini tarbiyalovchi shaxslardandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduqodirov A.A. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va metodikasi. – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2021.
2. To'xtaeva M.T. Pedagogik mahorat va kasbiy tayyorgarlik asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
3. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: «Ilm-Ziyo», 2020.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: «Aprel Press», 2019.
5. Shodmonova S.S., Saidahmedov N. Umumiy pedagogika. – Toshkent: «Ilm», 2020.
6. Kattabekova F.N. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy yondashuvlar. – Samarqand: SamDU, 2023.
7. Jononov E. Ta'limda innovatsion yondashuvlar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: «Fan va turmush», 2021.
8. UNESCO. Teachers of the 21st Century: Professional standards and teacher development. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.

10- mavzu: Boshlang‘ich ta‘limda modulli o‘qitish texnologiyalar

REJA:

1. Boshlang‘ich ta‘limdagi innovatsion texnologiyalarga umumiy nazar
2. Modulli o‘qitish texnologiyasining mohiyati va asosiy tamoyillari
3. Boshlang‘ich ta‘limda modulli o‘qitishning maqsadi va vazifalari
4. Modulli o‘qitishning tuzilmasi va bosqichlari
5. Modulli texnologiyaning afzalliklari va imkoniyatlari
6. Modulli o‘qitish texnologiyasini joriy etishda o‘qituvchining roli

Zamonaviy jamiyatda ta‘lim jarayonining tubdan yangilanishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, raqamli kompetensiyalarning dolzarbligi ta‘lim tizimida yangicha yondashuvlarni joriy etishni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘limda bu jarayon muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ta‘limning ushbu bosqichida shaxsning intellektual, axloqiy va ijtimoiy asoslari shakllanadi. Shu boisdan, boshlang‘ich ta‘limda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash nafaqat ta‘lim sifatini oshirish, balki o‘quvchining har tomonlama rivojlanishini ta‘minlashning asosiy omili hisoblanadi.

Innovatsion texnologiyalar deganda, an‘anaviy ta‘lim uslublariga qaraganda yuqori natijadorlikka erishishga yo‘naltirilgan, ilg‘or pedagogik yondashuvlar tushuniladi. Ular o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy faoliyat, axborotni izlab topish va tahlil qilish, o‘zini baholash va o‘zlashtirish darajasini mustahkamlashga qaratilgan. Bugungi kunda bu kabi texnologiyalar qatoriga modulli o‘qitish, muammoli ta‘lim, kritik fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi, loyiha asosida o‘qitish, klaster texnologiyasi, blended learning (aralash o‘qitish), STEAM yondashuvi va boshqa ko‘plab metodikalar kiradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yoshiga xos xususiyatlar — tafakkurning konkretligi, didaktik o‘yinlarga bo‘lgan qiziqish, diqqatning barqaror emasligi — innovatsion texnologiyalarni qo‘llashda alohida yondashuvni talab qiladi. Shu sababli ham ta‘lim texnologiyalari interfaol

metodlar, vizual vositalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali boyitilishi zarur. Masalan, didaktik o‘yinlar asosida tashkil etilgan darslar, elektron resurslardan foydalanilgan mashg‘ulotlar, vizual materiallar orqali taqdim etilgan topshiriqlar o‘quvchilarni faol o‘quv subyektiga aylantiradi.

Innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etish uchun o‘qituvchining ham kasbiy, ham metodik tayyorgarligi muhim. U zamonaviy texnologiyalarning nazariy asoslarini chuqur bilishi, ularni amaliyotga to‘g‘ri integratsiya qila olishi, har bir o‘quvchi uchun individual yondashuvni ta‘minlashi lozim. Shu nuqtai nazardan, bugungi kun boshlang‘ich sinf o‘qituvchisiga keng profilli pedagogik kompetensiyalar talab etiladi.

Innovatsion texnologiyalar o‘z mazmuniga ko‘ra integratsiyalashgan bo‘lib, ular o‘zaro bog‘liq holda tatbiq etiladi. Masalan, loyiha asosida o‘qitish texnologiyasida muammoli vaziyatlar qo‘yiladi, interfaol metodlar qo‘llaniladi, natijalar axborot texnologiyalari yordamida taqdim etiladi. Bunday yondashuvlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tizimli fikrlash, ijodiy yechim topish, hamkorlikda ishlash kabi kompetensiyalarni shakllantiradi. Bu esa ularni keyingi ta‘lim bosqichlariga puxta tayyorlaydi.

Shuningdek, boshlang‘ich ta‘limda innovatsion texnologiyalar ta‘lim mazmunini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etishni taqozo etadi. Har bir o‘quvchining imkoniyatlarini hisobga olib dars tashkil qilish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib ta‘limni modellashtirish samaradorlikni oshiradi. Shu jihatdan, innovatsion texnologiyalar ta‘lim jarayonini differensiallashtirish va individuallashtirish imkonini beradi.

So‘nggi yillarda raqamli platformalar — masalan, Google Classroom, Zoom, Kundalik.uz, LearningApps, Kahoot kabi vositalardan foydalanish ham bosqichma-bosqich boshlang‘ich ta‘limga kirib kelmoqda. Bu vositalar orqali nafaqat bilim berish, balki o‘quvchining faolligini oshirish, ijodiy ishlanmalarni amalga oshirish, o‘zini ifoda etishiga keng imkoniyatlar yaratiladi.

Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda bir qator muammolar ham mavjud: o‘qituvchilarning malaka yetishmovchiligi, metodik qo‘llanmalar taqchilligi, texnik vositalar bilan ta‘minlanishning sustligi va boshqalar. Ushbu muammolarni hal etish uchun o‘qituvchilarning doimiy kasbiy rivojlanishi, seminar-treninglar, uslubiy ko‘mak tizimini takomillashtirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta‘limda innovatsion texnologiyalardan foydalanish — bu zamonaviy ta‘lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Ular orqali bolalarda mustaqil o‘rganish, tahlil qilish, ijodiy fikrlash, mas‘uliyat va jamoaviylik kabi sifatlar shakllanadi. Eng asosiysi, bu texnologiyalar o‘quvchida o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni kuchaytiradi va ta‘limni yanada samarali va maqsadli qiladi.

Zamonaviy pedagogik jarayonda ta‘lim sifatini oshirish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni ta‘minlash va o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini faollashtirish bugungi kunning asosiy vazifalaridandir. Bu vazifalarni amalga oshirishda samarali ta‘lim texnologiyalaridan biri — modulli o‘qitish texnologiyasi hisoblanadi. Ushbu texnologiya o‘quvchilarda mustaqil bilim olish, axborotni qayta ishlash, muloqotda bo‘lish va o‘z-o‘zini baholash kabi kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Modulli o‘qitish texnologiyasi — bu o‘quv jarayonining o‘quvchilar shaxsiy xususiyatlari, ehtiyojlari va imkoniyatlariga moslashtirilgan, ma‘lum didaktik birliklarga asoslangan holda tashkil etilishidir. “Modul” atamasi lotincha modulus so‘zidan olingan bo‘lib, “o‘lchov birligi”, “mustaqil tuzilma” degan ma‘noni anglatadi. Ta‘lim jarayonida esa bu tushuncha mazmunan tugallangan, didaktik maqsadlar bilan birlashtirilgan o‘quv materiali majmuasi sifatida talqin qilinadi.

Modulli o‘qitishda har bir modul muayyan maqsad asosida quriladi va bu maqsadga erishish uchun kerakli bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘z ichiga oladi. Modul tarkibi, odatda, quyidagi qismlardan iborat: kirish qismi (motivatsiya, maqsad bilan tanishtirish), asosiy qism (yangi bilimlarni o‘zlashtirish), yakuniy qism (mustahkamlash, nazorat va

tahlil). Har bir modul o'z ichida yakunlangan bo'lib, u mustaqil o'zlashtiriladigan bilimlar blokini ifodalaydi.

Modulli o'qitish texnologiyasining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Shaxsga yo'naltirilganlik – o'quvchining individual qobiliyatlari, o'zlashtirish tezligi va qiziqishlari inobatga olinadi. Bu yondashuv o'quvchini o'quv faoliyatining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Mustaqil ta'lim olishga yo'naltirish – modul tarkibidagi topshiriqlar o'quvchining o'zini o'zi o'rgatish, izlanish va natijaga erishish faoliyatiga undaydi. Bu esa metakognitiv ko'nikmalarning shakllanishiga olib keladi.

Moslashuvchanlik – modul tuzilmasi o'qituvchiga ta'lim mazmunini moslashtirish va yangilash imkonini beradi. Har bir modul mustaqil didaktik birlik sifatida o'zgaruvchan bo'lishi mumkin.

Refleksivlik – modulli o'qitish o'quvchini o'z bilimlarini tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Bu orqali o'quvchi o'zining bilim olish jarayoniga tanqidiy yondashadi.

Faollik va hamkorlik – modul asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarni jamoada ishlash, muloqot qilish va muammolarni hal qilishga undaydi. Bu jihatlar ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Modulli o'qitish texnologiyasi, ayniqsa, boshlang'ich ta'lim jarayonida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu bosqichda bolalarning o'qishga bo'lgan munosabati, bilim olishga nisbatan motivatsiyasi shakllanadi. Modul texnologiyasi esa o'quvchilarni faol, mustaqil, izlanishga tayyor shaxs sifatida tarbiyalaydi. Masalan, ona tili darsida fonetik tahlil moduli, matematika darsida son tushunchasini rivojlantirish moduli, atrof-muhit fanida esa mavsumiy o'zgarishlar moduli kabi bloklar tashkil etilishi mumkin.

Modulli o'qitish texnologiyasi shuningdek, innovatsion pedagogik metodlar bilan uyg'unlashgan holda qo'llaniladi. Jumladan, muammoli vaziyatlar yaratish, klasterlar tuzish, loyihaviy faoliyatlar, testlash va taqdimot qilish kabi elementlar modul tuzilmasiga kiritilishi mumkin. Bu

yondashuv o‘quvchining bilim olish jarayonini interfaol va hayotiy holatlarga yaqinlashtiradi.

Ta’lim sifati va samaradorligini oshirishda modul texnologiyasi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan integratsiya qilinishi ham muhimdir. Elektron modul tuzish, masofaviy modul darslarini tashkil etish, interaktiv platformalarda topshiriqlar joylashtirish orqali o‘quvchilar doimiy ravishda bilim olishga rag‘batlantiriladi.

Biroq, modulli o‘qitishni tatbiq etishda bir qator qiyinchiliklar ham mavjud. Jumladan, o‘qituvchining modul tuzishdagi malakasi, metodik vositalarning yetarli emasligi, vaqt jihatdan modullarni to‘g‘ri tashkil etish muammolari yechim talab qiladi. Shuning uchun ham modulli o‘qitishga oid metodik qo‘llanmalar, treninglar, pedagogik dizayn bo‘yicha kurslar o‘qituvchilar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, modulli o‘qitish texnologiyasi ta’lim jarayoniga sifat va yangilik olib kiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Bu texnologiya orqali o‘quvchilar o‘z-o‘zini anglaydigan, o‘qish jarayoniga ongli ravishda yondashadigan, bilimni izlab topadigan va uni amaliyotda qo‘llay oladigan shaxs sifatida shakllanadi. Boshlang‘ich ta’limda modul asosida tashkil etilgan darslar esa o‘quvchilar uchun qiziqarli, samarali va maqsadli o‘quv muhiti yaratadi.

Zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bu — o‘quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy moslashuvchan va shaxsiy mas’uliyatga ega bo‘lgan inson sifatida tarbiyalashdir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bu yo‘nalish o‘ta muhim sanaladi. Mazkur maqsadni samarali ro‘yobga chiqarishning zamonaviy vositalaridan biri — modulli o‘qitish texnologiyasidir. Bu texnologiya o‘quv jarayonini tizimli, bosqichli va maqsadga yo‘naltirilgan holda tashkil qilish orqali o‘quvchining individual imkoniyatlarini to‘la ro‘yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Modulli o‘qitish texnologiyasi o‘z mohiyatiga ko‘ra, o‘quv jarayonining strukturaviy-loyihaviy tashkil etilishi bo‘lib, unda o‘quv materiallari ma’lum didaktik birliklar — modullar ko‘rinishida taqdim etiladi. Har bir modul o‘ziga xos maqsad va vazifalarga ega bo‘lib, ular

orqali o‘quvchilarda zarur bilim, ko‘nikma va kompetensiyalar shakllanadi. Demak, boshlang‘ich ta’limda modulli o‘qitishning asosiy maqsadi — o‘quvchining mustaqil ta’lim olishga tayyor, faol, ijodkor va kompetent shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qilishdir.

Modulli o‘qitishning maqsadlari quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni ta’minlash – Har bir o‘quvchining o‘quv imkoniyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va o‘zlashtirish sur‘atlari inobatga olinadi. Bu esa ta’limda differensial va individuallashtirilgan yondashuvni joriy etishga imkon beradi.

Mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini shakllantirish – Modulda berilgan topshiriqlar o‘quvchini izlanishga, o‘z bilimini baholashga va to‘g‘rilashga undaydi. Bu jarayon metakognitiv faoliyatni rivojlantiradi.

Faol o‘quv faoliyatini rivojlantirish – Modullar o‘quvchini bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida jalb etadi. Bu esa o‘quvchilarda motivatsiyani oshiradi va darsni mazmunli qiladi.

Ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish – Modulda aniq maqsadlar, mezonlar, nazorat shakllari mavjud bo‘lib, bu o‘quv jarayonining natijadorligini oshiradi.

Ushbu maqsadlar asosida modulli o‘qitish texnologiyasining asosiy vazifalari shakllanadi:

Didaktik bloklarni modul shaklida loyihalash: har bir modulda o‘ziga xos maqsad, kutilayotgan natija, o‘quv topshiriqlari va baholash mezonlari belgilanishi lozim. Bu modulning mazmuniy va uslubiy aniqligini ta’minlaydi.

O‘quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish: modul asosida tashkil etilgan darslar muammoli vaziyatlar, loyihaviy ishlar, guruhli faoliyatlar orqali tanqidiy yondashuvni kuchaytiradi.

O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida interaktiv aloqani ta’minlash: modulli o‘qitishda o‘qituvchi yo‘naltiruvchi va yordamchi rolini bajaradi, o‘quvchi esa o‘z-o‘zini boshqaruvchi subyekt sifatida shakllanadi.

Nazorat va baholashning samarali shakllarini ishlab chiqish: modul yakunida bilim va ko'nikmalar darajasi aniq mezonlar asosida baholanadi. Bu esa o'quvchining o'z-o'zini baholashiga imkon yaratadi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishni integratsiyalash: modul tuzilmasiga AKT vositalarini kiritish orqali o'quvchilar bilan onlayn platformalarda ishlash, vizual vositalar yordamida tushunchalarni yoritish, elektron testlar, video darslar, multimedia resurslari qo'llaniladi.

Boshlang'ich ta'limda modulli o'qitish o'ziga xos yondashuvni talab etadi. Chunki bu bosqichdagi o'quvchilar tafakkuri, psixologik va fiziologik xususiyatlari, o'yin faoliyatiga moyilligi, emotsional barqarorligi bilan farqlanadi. Shu bois modul mazmuni o'quvchilarning yoshiga mos, qiziqarli, faollashtiruvchi, vizual va interaktiv elementlarga boy bo'lishi kerak. Modulda o'yinli topshiriqlar, guruhli ishlanmalar, rolli o'yinlar, matn asosida ishlash, tasviriy vositalar, amaliy topshiriqlar keng o'rin olgan bo'lishi lozim.

Modulli o'qitish jarayoni, shuningdek, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni birgalikda hal etishga xizmat qiladi. Masalan, bir modulda ekologik mavzularni o'zlashtirish bilan birga, tabiatga mehr, javobgarlik, hamkorlikda ishlash, nutqiy faollik kabi fazilatlar ham shakllantiriladi. Bu esa o'quvchilarni har tomonlama kamol topgan shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, modulli o'qitishning joriy etilishi o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, dizaynerlik yondashuvi va metodik tafakkurni talab qiladi. Modul tuzishda o'qituvchi o'quv dasturini tahlil qilishi, asosiy kompetensiyalarni ajratib olishi, didaktik vositalarni tanlashi va ularni tizimlashtirib modul shaklida ifodalashi zarur.

Xulosa qilib aytganda, modulli o'qitish texnologiyasi boshlang'ich ta'limda ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil qilish imkonini beradi. Uning maqsadi — har bir o'quvchining individual rivojlanishini ta'minlash, o'qishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish va ularni mustaqil ta'lim olishga tayyor shaxslar sifatida kamol toptirishdir. Mazkur texnologiyaning didaktik va

metodik imkoniyatlaridan to'laqonli foydalanish ta'lim sifati va natijadorligini sezilarli darajada oshiradi.

Modulli o'qitish texnologiyasi o'zining strukturaviy xususiyatlari bilan an'anaviy o'qitishdan ajralib turadi. Bu texnologiya o'quv jarayonini tizimli, aniq rejalashtirilgan va bosqichma-bosqich tashkil etishga imkon beradi. Har bir modul o'ziga xos didaktik birlik bo'lib, o'quvchilarga muayyan bilimlarni o'zlashtirish, ko'nikmalarni shakllantirish va o'zini baholash imkoniyatini yaratadi. Modulli o'qitish texnologiyasining tuzilmasi va bosqichlarini tahlil qilish, uning samarali qo'llanilishiga yordam beradi.

Modulli o'qitishning tuzilmasi

Modulli o'qitishning tuzilmasi uch asosiy komponentdan tashkil topgan: modul (o'qitishning didaktik birligi), ta'lim texnologiyasi (o'qitish jarayonini boshqarishning umumiy usuli) va baholash tizimi (o'quvchilarning yutuqlarini o'lchash va tahlil qilish usullari).

Modul - bu o'quv jarayonida mustaqil birlik sifatida ishlatiladigan didaktik elementdir. Modul tarkibida aniq o'quv maqsadlari, ma'lumotlar, topshiriqlar, o'quv materiallari va baholash mezonlari bo'ladi. Modul o'zining bosqichma-bosqich o'rganilishi orqali o'quvchiga kerakli bilim va ko'nikmalarni beradi. Har bir modulning o'ziga xos maqsad va yakuniy natija bor, shuning uchun har bir modulning mazmuni aniq va ravshan bo'lishi kerak.

Ta'lim texnologiyasi - modulli o'qitish texnologiyasining samarali ishlashi uchun o'qitishning umumiy usullari va metodlari joriy etiladi. Bu yerda faollik, mustaqillik va kreativlikni rivojlantiruvchi metodlar, masalan, guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar, loyiha faoliyatlari, interaktiv ta'lim vositalari, onlayn testlar, jamoaviy baholash kabi metodlar ishlatiladi. Ushbu texnologiya o'quvchilarning o'quv jarayonida faolligini oshiradi va ularni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Baholash tizimi - modulli o'qitishning samarali bo'lishi uchun baholash tizimi muhim ahamiyatga ega. Baholash tizimi o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini o'lchash, ularning muvaffaqiyatlarini aniqlash va rivojlanish istiqbollari belgilashda yordam beradi. Baholash ikki

turdagi bo‘ladi: formativ baholash (dars jarayonida o‘quvchining muvaffaqiyatini tahlil qilish) va sumativ baholash (modulning yakunida umumiy natijalarni o‘lchash).

Modulli o‘qitishning bosqichlari

Modulli o‘qitish texnologiyasida har bir o‘quvchi o‘z o‘qish jarayonini bosqichma-bosqich, o‘ziga mos tarzda amalga oshiradi. Bu bosqichlar o‘quvchining o‘zlashtirish darajasiga va modulning tuzilishiga qarab farq qilishi mumkin, lekin umumiy ravishda quyidagi bosqichlardan iborat:

Modulni rejalashtirish: Modulli o‘qitishning birinchi bosqichi — bu o‘quv modullarini ishlab chiqish va rejalashtirish jarayonidir. O‘qituvchi bu bosqichda o‘quv modulining maqsadlarini belgilaydi, mavzuni tanlaydi, o‘quvchilar uchun zarur bilim va ko‘nikmalarni aniqlaydi. Shuningdek, modul uchun kerakli o‘quv materiallari, resurslar va baholash mezonlari ishlab chiqiladi. Rejalashtirishda o‘qituvchi o‘quvchilarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olib, modulning tarkibiy qismlarini (kirish, asosiy qism, yakuniy qismlar) muvofiqlashtiradi.

Modulni o‘quvchilarga taqdim etish: O‘qituvchi modulni o‘quvchilarga taqdim etadi. Bu bosqichda o‘quvchilar modul maqsadi, mazmuni va talablarini o‘rganadilar. O‘qituvchi o‘quvchilarga modulning strukturasi, topshiriqlar va o‘zlashtirish mezonlarini tushuntiradi. Ushbu bosqichda o‘quvchilar motivatsiyalangan bo‘lishi uchun darsning qiziqarli, faol va interaktiv bo‘lishiga alohida e‘tibor qaratiladi.

O‘quv faoliyatini tashkil etish: Bu bosqichda o‘quvchilar modullarni o‘z vaqtida va to‘g‘ri o‘rganishadi. O‘qituvchi o‘quvchilarga yordam beradi, kerakli maslahatlar beradi va muammoli vaziyatlar yuzaga kelganda yechimlarni topishda yo‘naltiradi. O‘quvchilar topshiriqlarni bajarish, guruhlarda ishlash, loyiha yaratish, nazorat va baholashda ishtirok etadilar. Bu bosqichda o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlash va o‘zini o‘zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish juda muhimdir.

Modulni yakunlash: Modulning yakuniy bosqichida o‘quvchilarning o‘rganish jarayoni baholanadi. Bu baholash ikki turda amalga oshiriladi: formativ baholash (jarayon davomida) va sumativ baholash (yakuniy natijalar asosida). O‘qituvchi o‘quvchilarning bilimi, ko‘nikmalari va ijodiy yondashuvlarini aniqlab, natijalarni tahlil qiladi. Shuningdek, o‘quvchilarga o‘z-o‘zini baholash va natijalarni tahlil qilish imkoniyati beriladi. Modul yakunida o‘quvchilar o‘z faoliyatlarini baholab, mustahkamlash ishlarini amalga oshiradilar.

Yakuniy tahlil va xulosa chiqarish: O‘quvchilarning moduli o‘zlashtirganlik darajasi tahlil qilinadi va modulni amalga oshirish jarayoni haqida xulosa chiqariladi. O‘qituvchi o‘quvchilar bilan birgalikda ularning muvaffaqiyatlarini ko‘rib chiqadi va kelajakda o‘quv jarayonini yaxshilash uchun tavsiyalar beradi. Bu bosqichda o‘quvchilarni yana bir bor rag‘batlantirish va o‘z faoliyatlarini muhokama qilish orqali ular uchun yangi maqsadlar belgilanishi mumkin.

Modulli o‘qitish texnologiyasi o‘quv jarayonini zamonaviy talablarga moslashtiruvchi kuchli vosita hisoblanadi. U o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, individual o‘qish rejalarini tuzish imkonini beradi, ta’limni faollashtiradi va o‘quvchilarning kompetensiyalarini yaxshilaydi. Modulli o‘qitishning tuzilmasi va bosqichlari o‘quvchilarni o‘qishga qiziqtiradi, o‘quvchilar bilan o‘qituvchining o‘zaro faol muloqotini kuchaytiradi va ta’lim samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy ta’lim tizimi o‘quvchilarni faqat bilim bilan ta’minlashni emas, balki ularning shaxsiy rivojlanishini, mustaqil fikrlashini va ijtimoiy moslashuvchanligini ham rivojlantirishni maqsad qilgan. Bu maqsadni amalga oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning, xususan modulli o‘qitish texnologiyasining roli katta. Modulli texnologiya o‘quvchilarning o‘zlashtirish jarayonini tizimli, bosqichma-bosqich va qiziqarli tarzda tashkil etishga imkon beradi. Modulli texnologiyaning ta’lim jarayonidagi afzalliklari va imkoniyatlarini tahlil

qilish, uning samarali qo'llanilishi uchun zarur shart-sharoitlarni aniqlashga yordam beradi.

Modulli texnologiyaning afzalliklari

Individuallashtirilgan yondashuv: Modulli texnologiyaning eng katta afzalliklaridan biri — o'quvchilarga individuallashtirilgan ta'lim berish imkoniyatidir. Har bir modul o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga, qiziqishlariga va ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etilishi mumkin. Shunday qilib, o'quvchilarni o'z imkoniyatlariga qarab rivojlantirish mumkin bo'ladi. Bu, ayniqsa, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning turli xususiyatlarini hisobga olishda muhimdir, chunki ularning qiziqishlari va rivojlanish sur'atlari bir-biridan farq qiladi.

Mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish: Modulli o'qitish texnologiyasi o'quvchilarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Har bir modulning tarkibiga kiruvchi topshiriqlar, amaliyotlar, muammoli vaziyatlar va izlanishlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi. O'quvchilar o'z o'quv jarayonini nazorat qilish, o'z vaqtida o'zlashtirishni ta'minlash va natijalarni tahlil qilishga o'rgatiladi. Bu esa ularni kelajakda mustaqil va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Interaktiv va faol o'qish: Modulli o'qitish texnologiyasi o'quvchilarni faqat passiv tinglovchilar emas, balki faol ishtirokchilarga aylantiradi. O'quvchilar modul doirasida turli shakldagi faoliyatlarda ishtirok etadilar: guruhli ishlar, loyiha faoliyatlari, diskussiyalar, rolli o'yinlar, mustaqil va jamoaviy ishlar. Bu esa o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ular tomonidan o'zlashtirilayotgan materialni yaxshilaydi.

O'quv jarayonini samarali boshqarish: Modulli texnologiya o'qituvchiga o'quv jarayonini samarali boshqarish imkonini beradi. O'qituvchi modullarni puxta rejalashtirib, o'quvchilarning yutuqlari, qiyinchiliklari va muvaffaqiyatsizliklarini kuzatib borishi mumkin. Modulga kiritilgan aniq maqsadlar, baholash mezonlari va topshiriqlar o'qituvchiga darsni samarali boshqarishga yordam beradi va natijalarni aniqlash imkonini yaratadi.

Ta'limning sifatini oshirish: Modulli o'qitish texnologiyasi o'quvchilarning yutuqlarini aniq o'lchash va baholash imkoniyatini beradi. Har bir modulning natijasi, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni tahlil qilish orqali o'quv jarayonining samaradorligi oshadi. Baholashning formativ va sumativ turlari o'quvchilarning o'rganish jarayonini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Bu metodlar ta'lim sifatini oshiradi, chunki o'quvchilar o'z bilimi va ko'nikmalarini muntazam ravishda baholab borishadi.

Modulli texnologiyaning imkoniyatlari

Differensial ta'limni ta'minlash: Modulli texnologiya yordamida o'quvchilarga ta'limda differensial yondashuv taqdim etish mumkin. Har bir o'quvchi o'z sur'atida o'qiydi, va o'quv jarayonining har bir bosqichi unga moslashtiriladi. Masalan, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi past bo'lganlar uchun modul tarkibida qo'shimcha yordamchi materiallar yoki qayta ishlash imkoniyatlari yaratiladi. Shu bilan birga, ilg'or o'quvchilarga murakkab topshiriqlar va loyiha faoliyatlari berilishi mumkin.

O'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantirish: Modulli o'qitish texnologiyasi o'quvchilarning faqat bilimlarini emas, balki ularning ijodiy, amaliy, analitik va ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Har bir modulda mavjud bo'lgan o'quv faoliyatlari, topshiriqlar va baholash usullari o'quvchilarni kompleks fikrlashga, muammoni hal qilishga, guruhlarda ishlashga o'rgatadi. Bu esa ularni nafaqat ilmiy, balki amaliy hayotda ham muvaffaqiyatli bo'lishlariga imkon beradi.

Pedagogik mahoratni oshirish: Modulli texnologiyaning imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratini oshiradi. O'qituvchi o'zining metodik va didaktik mahoratlarini yangilaydi, o'quvchilarning ehtiyojlari va talablari asosida yangi o'qitish usullarini ishlab chiqadi. Bu esa ta'lim tizimining sifatini oshiradi va o'qituvchilarni doimiy ravishda professional o'sishga undaydi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyati: Modulli o'qitish texnologiyasida axborot-kommunikatsiya

texnologiyalari (AKT) va elektron resurslardan faol foydalanish imkoniyati mavjud. O'quvchilar onlayn testlar, video darslar, interaktiv dasturlar va boshqa axborot resurslaridan foydalanib, bilimlarini mustahkamlashlari mumkin. Bu esa o'quvchilarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtiradi va o'qish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Ta'limni global miqyosda tashkil etish imkoniyati: Modulli o'qitish texnologiyasi ta'lim jarayonini global miqyosda ham samarali tashkil etish imkoniyatini beradi. O'quvchilar bir-biridan masofaviy tarzda ishlashlari, onlayn kurslarda ishtirok etishlari va turli xil pedagogik platformalarda bilim almashishlari mumkin. Bu esa ta'limning globallashtirish jarayonida muhim o'rin tutadi va o'quvchilarga dunyo bo'ylab bilim olish imkoniyatini taqdim etadi.

Modulli o'qitish texnologiyasining afzalliklari va imkoniyatlari ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va kompetensiyalarini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Bu texnologiya o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlash, ta'limni faollashtirish va o'quvchilarning ijtimoiy va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Modulli o'qitishning samarali joriy etilishi ta'lim tizimining sifatini sezilarli darajada oshiradi, o'qituvchining pedagogik mahoratini rivojlantiradi va o'quvchilarni o'qishga bo'lgan qiziqishini orttiradi.

Modulli o'qitish texnologiyasi zamonaviy ta'lim tizimida o'quv jarayonini samarali tashkil etishning yangi usuli sifatida keng tarqalmoqda. Bu texnologiya o'quvchilarning bilim olish jarayonini ko'proq interaktiv, mustaqil va izlanishga yo'naltiradi, o'qituvchining o'quv jarayonidagi o'rnini esa yangi jihatdan belgilaydi. Modulli o'qitish texnologiyasini joriy etish, o'qituvchidan nafaqat an'anaviy pedagogik metodlarni bilishni, balki zamonaviy yondashuvlarni ham talab qiladi. O'qituvchining roli bu texnologiyani muvaffaqiyatli amalga oshirishda asosiy omil hisoblanadi.

O‘qituvchining modulli o‘qitish jarayonidagi roli

Modulli o‘qitish texnologiyasi o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga, ta‘limning individuallashtirilgan shaklini taqdim etishga yordam beradi. O‘qituvchining roli, albatta, faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, motivatsiyalariga va o‘qishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirishga xizmat qiladigan ko‘plab vazifalarni o‘z ichiga oladi.

O‘qituvchi – modulli o‘qitish jarayonining rejalashtiruvchisi

Modulli o‘qitish texnologiyasini joriy etishda o‘qituvchining eng birinchi roli — o‘quv jarayonini rejalashtirish va o‘quvchilarga zarur bo‘lgan modullarni ishlab chiqishdir. O‘qituvchi, modullarni yaratishda, har bir modulning maqsadi, tarkibi, baholash mezonlari va topshiriqlarini aniqlashda asosiy javobgarlikka ega. Modulning har bir qismi o‘quvchilarning bilimlarini bosqichma-bosqich oshirib borishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi rejalashtirish jarayonida o‘quvchilarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olib, o‘qitishning individual shaklini yaratadi. Bu esa modulli o‘qitishning samarali bo‘lishini ta‘minlaydi.

O‘qituvchi – motivatsiya va rag‘batlantirish □edago

Modulli o‘qitish texnologiyasida o‘qituvchining roli o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishda, ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishda katta ahamiyatga ega. Har bir modul o‘quvchilarni o‘rganish jarayonida faol ishtirok etishga va o‘z bilimi va ko‘nikmalarini amalda qo‘llashga undaydi. O‘qituvchi o‘zining □edagogic mahoratini ishlatib, o‘quvchilarni qiziqarli va interaktiv faoliyatlarga jalb qiladi, ularni modulning har bir bosqichini muvaffaqiyatli yakunlashga rag‘batlantiradi. O‘qituvchining bu roli, o‘quvchilarning o‘zlariga bo‘lgan ishonchini oshirish va ularni yangi bilimlarni o‘zlashtirishga undashda muhimdir.

O‘qituvchi – interaktiv ta‘lim jarayonining tashkilotchisi

Modulli o‘qitish texnologiyasida interaktivlik asosiy elementlardan biri hisoblanadi. O‘quvchilarning bir-biri bilan hamkorlikda ishlashini, guruhda fikr almashishni va bilimlarni muhokama qilishni o‘qituvchi

tashkil qiladi. O'qituvchi guruhli ishlashni yo'lga qo'yib, o'quvchilarning bir-biridan o'rganishlarini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, o'qituvchi o'quvchilarga topshiriqlar berib, ularni muammoli vaziyatlar orqali o'rgatishi va mustahkamlashga yo'naltirishi kerak. O'quvchilarning o'qish faoliyatini interaktiv tarzda tashkil etish ularning o'zaro hamkorlik ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'qituvchi – o'quvchilarni baholash va tahlil qilish

Modulli o'qitish texnologiyasi baholash tizimiga alohida e'tibor qaratadi. O'qituvchi har bir modulni yakunlashda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash, ularning yutuqlarini tahlil qilish va o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi. Baholash jarayonida o'qituvchi \square edagogic va \square edagogic baholash usullarini qo'llaydi, bu esa o'quvchilarning umumiy o'zlashtirish darajasini to'g'ri o'lchash imkoniyatini beradi. O'qituvchining baholash tizimida o'quvchilarni o'z-o'zini baholashga rag'batlantirishi ham muhimdir, chunki bu ularga o'z yutuqlarini tahlil qilish va yangi maqsadlar qo'yish imkoniyatini yaratadi.

O'qituvchi – o'quvchilarni o'z-o'zini baholashga o'rgatuvchi

Modulli o'qitish texnologiyasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun o'qituvchi o'quvchilarga o'z-o'zini baholash va o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini o'rgatishi kerak. Har bir modulda o'quvchi o'z faoliyatini mustaqil ravishda tahlil qilib, o'zining muvaffaqiyatlarini va kamchiliklarini aniqlaydi. O'qituvchi o'z-o'zini baholashni rag'batlantiruvchi metodlarni ishlab chiqib, o'quvchilarga o'z yutuqlarini o'rganish va mustahkamlashga yordam beradi. Bu jarayon, o'quvchilarning o'z bilimlarini mustahkamlash va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zaruriy vositadir.

Modulli o'qitish texnologiyasini muvaffaqiyatli joriy etishdagi qiyinchiliklar va o'qituvchining mas'uliyati

Modulli o'qitish texnologiyasini o'quv jarayoniga joriy etishda ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud. O'qituvchilarning bu texnologiyani to'liq va samarali qo'llash uchun tegishli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur. Ba'zi o'qituvchilar yangi \square edagogic texnologiyalarni

o‘zlashtirishda qiynalishi mumkin, chunki ular an’anaviy ta’lim metodlariga odatlangan. Shuning uchun o‘qituvchilarni muntazam ravishda modulli o‘qitish texnologiyalari va pedagogic yondashuvlar bo‘yicha o‘qitish, ularning mahoratlarini oshirish muhimdir.

Shuningdek, modulli o‘qitish texnologiyasini joriy etishda o‘qituvchining o‘quvchilarga individual yondashuvni ta’minlashdagi mas’uliyati ham ortadi. Har bir o‘quvchi uchun turli xil o‘qitish metodlari va materiallari tayyorlash zarurati bo‘lishi mumkin. O‘qituvchining asosiy vazifasi — o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos keladigan o‘qitish jarayonini tashkil qilish pedagogic jarayonda o‘quvchilarga to‘liq yordam ko‘rsatishdir.

Modulli o‘qitish texnologiyasini joriy etish jarayonida o‘qituvchining roli beqiyosdir. O‘qituvchi bu texnologiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida asosiy rolni o‘ynaydi: o‘quv jarayonini rejalashtirish, o‘quvchilarni motivatsiyalash, ta’limni interaktiv va samarali tashkil etish, o‘quvchilarni baholash va o‘z-o‘zini baholashga o‘rgatish. O‘qituvchining mahorati, ijodkorligi va pedagogic yondashuvlari modulli o‘qitishning

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdullayev, M. (2020). Boshlang‘ich ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Ta’lim.
2. Azimov, S., & Kadirova, Z. (2019). Modulli o‘qitish texnologiyalari: Nazariya va amaliyot. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Ibragimova, D. (2018). Modulli o‘qitishning metodologik asoslari. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi.
4. Yusupov, U. (2021). Boshlang‘ich ta’limda interaktiv texnologiyalar va modulli o‘qitish metodikasi. Tashkent: Ma’rifat.
5. Juraev, O. (2020). O‘qitishning modulli texnologiyasi: Tadqiqotlar va amaliy tajribalar. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.

6. Shodmonova, L. (2017). Modulli o‘qitish texnologiyasining o‘quvchilarga ta’siri. Toshkent: Yoshlar nashriyoti.
7. Ismoilova, F. (2021). Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O‘qituvchi.
8. Rakhimova, M. (2022). Ta’lim tizimida modulli o‘qitishning o‘rni va roli. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.

11- mavzu: Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim madaniyati

Reja:

1. Boshlang'ich ta'lim madaniyatining tushunchasi va dolzarbligi
2. Yevropa davlatlarida boshlang'ich ta'lim madaniyati
3. Osiyo davlatlarida boshlang'ich ta'limga yondashuv
4. Amerika Qo'shma Shtatlari va Kanadada boshlang'ich ta'lim tamoyillari
5. Boshlang'ich ta'lim madaniyatida o'qituvchining roli
6. Ta'lim madaniyati va milliy qadriyatlar o'zaro bog'liqligi

Bugungi kunda ta'lim tizimi islohotlarining markaziy yo'nalishlaridan biri sifatida boshlang'ich ta'lim bosqichining sifatli tashkil etilishi va ushbu bosqichda ta'lim madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki har qanday jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, ma'naviy-ma'rifiy salohiyati, madaniy o'sish darajasi aynan boshlang'ich ta'lim bosqichidan boshlanadi. Bu bosqichda o'quvchi shaxsining intellektual, ijtimoiy va axloqiy jihatdan shakllanishiga asos solinadi. Shunday ekan, boshlang'ich ta'lim madaniyatining chuqur tushunilishi va unga dolzarb yondashuvning ishlab chiqilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich ta'lim madaniyati – bu pedagogik jarayonning sifatli, samarali va barqaror shaklda tashkil etilishi, o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olgan holda tarbiyaviy va didaktik maqsadlarga erishish, ta'lim jarayonida madaniy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, kommunikativ malakalar va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdir. Bu tushuncha pedagogik madaniyat, metodik madaniyat va o'qituvchilik mahoratini o'z ichiga olgan kompleks jarayondir.

Boshlang'ich ta'lim madaniyati nafaqat bilim berish, balki shaxsning rivojlanishiga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar, metod va texnologiyalar majmuasidir. Bu madaniyat o'quvchilarda erkin fikrlash, ijodkorlik, jamoada ishlash, muomala madaniyati, o'zini boshqarish kabi kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek,

boshlang'ich sinfda dars berayotgan pedagogning kasbiy madaniyati, uning axloqiy pozitsiyasi, muloqotdagi ohangi, ta'lim muhitiga bo'lgan yondashuvi ham ushbu madaniyatning ajralmas tarkibiy qismidir.

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimida raqobatbardoshlik, innovatsion g'oyalar va ilg'or tajribalarni o'zlashtirish dolzarb masalaga aylangan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich ta'lim madaniyatini jahon tajribasi asosida boyitish, Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur kabi mamlakatlar ta'lim tizimidagi yondashuvlarni tahlil qilish, ulardan o'rnak olish o'z samarasini bermoqda. Masalan, Finlyandiya o'quvchilarning ruhiy holati, erkin fikrlashi va tanqidiy tahliliy yondashuvi boshlang'ich sinflardan oq rivojlantiriladi. Bu esa yuqori natijadorlik va jamiyatga moslashuvchan shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda boshlang'ich ta'limga e'tibor kuchaytirilib, yangi davlat standartlari, o'quv dasturlari, darslik va o'quv-metodik majmualar ishlab chiqilmoqda. Bu esa boshlang'ich ta'lim madaniyatining zamon talablariga moslashuvini ta'minlaydi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlash, ularning metodik va axloqiy saviyasini oshirish orqali ta'lim madaniyati yuksaltirilmoqda.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, boshlang'ich ta'lim madaniyatining yuksak darajada bo'lishi uchun quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi:

- o'qituvchining pedagogik va axloqiy madaniyati;
- maktabdagi psixologik-pedagogik muhit;
- ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish;
- oilaviy tarbiya bilan ta'limning uyg'unligi;
- madaniy qadriyatlarni singdirishga yo'naltirilgan o'quv mazmuni.

Ta'lim madaniyatining dolzarbligi, eng avvalo, o'quvchining shaxs sifatida shakllanishida bevosita aks etadi. Madaniy o'zgarishlar, texnologik taraqqiyot, kommunikatsiya vositalarining kengayishi ta'limga ham yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu bois,

boshlang'ich bosqichda o'zbek milliy qadriyatlari asosida zamonaviy, demokratik va insonparvar ta'lim madaniyatini shakllantirish pedagogik siyosatning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim madaniyati – bu shunchaki ta'lim jarayoni emas, balki shaxsiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotning poydevori hisoblanadi. Uni shakllantirishda pedagoglar, o'quv dasturlari, ijtimoiy muhit va davlat siyosati o'zaro uyg'unlikda faoliyat yuritishi lozim. Mazkur yo'nalishda uzluksiz yangilanish va xalqaro tajribalarni tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yevropa mamlakatlari ta'lim tizimi, xususan boshlang'ich ta'lim madaniyati dunyo miqyosida ilg'or tajriba va yondashuvlar bilan ajralib turadi. Bu hududda bolalarning o'ziga xos shaxsiyati, mustaqil fikrlashi, ijtimoiy muhitga moslasha olishi va madaniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga alohida e'tibor qaratiladi. Yevropada boshlang'ich ta'lim faqat bilim berish vositasi emas, balki ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida qaraladi. Bu madaniyat asosan inson huquqlari, demokratiya, inklyuzivlik, milliy va xalqaro qadriyatlar uyg'unligiga asoslanadi.

Finlyandiya misolida Yevropa ta'lim tizimidagi madaniyat eng samarali ko'rinish olgan. Ushbu mamlakatda boshlang'ich ta'lim 7 yoshdan boshlanadi va bu vaqtgacha bolalar asosan o'yin orqali rivojlanadilar. O'qituvchi bolani shaxs sifatida qadrlaydi, u bilan muloqot jarayoni do'stona va tenglik asosida quriladi. Ta'lim madaniyati o'quvchining ichki dunyosiga hurmat, emotsional holatini inobatga olish va ijtimoiy munosabatlarga ko'nikma berishga qaratilgan. Bu yondashuv boshlang'ich ta'limning asosiy maqsadi — bolaning ijtimoiy moslashuvi va hayotga tayyorlanishini ta'minlaydi.

Germaniyada esa boshlang'ich ta'lim madaniyati tartib-intizom, qat'iy rejalashtirish va mantiqiy fikrlashga asoslanadi. Ta'lim jarayoni strukturaviy yondashuv bilan tashkil etiladi. O'quvchilarga aniq bilimlar berish barobarida ular mustaqil fikr yuritishga, o'z fikrini asoslashga o'rgatiladi. Germaniya boshlang'ich maktablarida madaniyatga oid tarbiya, jumladan, fuqarolik madaniyati, ekologik tafakkur va madaniy merosga hurmat ko'rinishidagi darslar keng qamrovda o'tiladi.

O'qituvchi o'zining kasbiy, shaxsiy va madaniy salohiyati bilan jamiyatda obro'li shaxs hisoblanadi.

Fransiyada boshlang'ich ta'lim madaniyati estetik tarbiya va ijtimoiy barobarlik g'oyasi asosida shakllanadi. Bu mamlakatda har bir bola teng huquqli ta'lim olishi kerak degan printsip asos qilib olinadi. Madaniy yondashuv o'zbekona ifoda bilan aytganda — “ko'ngil madaniyati”ni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, har bir bolaning san'at, musiqa, rasm, teatr orqali o'zini ifoda etishiga imkon yaratiladi. Bu orqali shaxsning ruhiy holati va madaniy qobiliyatlari rivojlanadi.

Shvetsiya va Norvegiya kabi Skandinaviya davlatlarida ham ta'lim madaniyati o'zining o'ziga xosliklari bilan ajralib turadi. Ushbu mamlakatlarda ta'lim jarayoni bolalar huquqlarini ta'minlash, gender tengligini ko'zlash va ekologik madaniyatni singdirishga yo'naltirilgan. O'quv muhitida bolalar o'z fikrini erkin bildirish, muhokama yuritish va muammolarni hal qilishda faol bo'lishga o'rgatiladi. Pedagoglar esa nafaqat bilim beruvchi, balki bolaning shaxsiy kamolotiga ko'maklashuvchi mentor sifatida faoliyat yuritadi.

Buyuk Britaniyada boshlang'ich ta'lim madaniyati zamonaviy va an'anaviy yondashuvlarning uyg'unligida shakllangan. Bu yerda o'quvchilarni milliy madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalash bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va kreativ tafakkurni rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Maktabda o'rganilayotgan fanlar madaniy kontekstda taqdim etiladi. Masalan, tarix, adabiyot yoki geografiya darslari orqali bolalar o'zlari yashayotgan jamiyatning madaniy ildizlari bilan tanishadilar.

Yevropa mamlakatlarining umumiy xususiyati shundaki, ularning ta'lim tizimida boshlang'ich bosqichdan boshlab madaniy qadriyatlar, insonparvarlik, o'zaro hurmat va erkinlik g'oyalari ustuvor o'rin egallaydi. Bu esa yosh avlodni har tomonlama yetuk, madaniyatli va ijtimoiy jihatdan faolligi yuqori bo'lgan shaxs sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Yana bir muhim jihat — Yevropadagi ko'p tillilik va ko'p madaniyatlilik muhitida boshlang'ich ta'lim madaniyatining inklyuzivlik

va tolerantlik asosida yo‘lga qo‘yilganidir. Bu holat o‘quvchilarning turli madaniyatlarni tushunish va hurmat qilish, madaniy xilma-xillikni boylik sifatida qabul qilishiga imkon yaratadi. Ayniqsa, migratsiya oqimining kuchaygan davrida bu masala dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Yevropa davlatlarida boshlang‘ich ta‘lim madaniyati bolaning shaxs sifatida rivojlanishini ta‘minlash, uning ijtimoiy faoliyatga tayyorlanishini kuchaytirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish orqali ijtimoiy barqarorlik va ma‘naviy yuksalishni ta‘minlashga qaratilgan. O‘zbekiston ta‘lim tizimi uchun bu tajribalar o‘ziga xos ilhom manbai bo‘lib xizmat qilishi, mavjud tizimga yangicha yondashuvlar kiritish uchun asos bo‘la oladi.

Osiyo mintaqasi bugungi kunda jahonning eng dinamik rivojlanayotgan hududlaridan biri sifatida tan olinmoqda. Ushbu taraqqiyotning asosi sifatida esa ta‘lim tizimiga, ayniqsa boshlang‘ich ta‘limga berilayotgan e‘tibor muhim omil hisoblanadi. Osiyo davlatlarida boshlang‘ich ta‘limga yondashuv o‘zining milliy qadriyatlar, an‘analar va zamonaviy innovatsiyalar uyg‘unligiga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Bu yondashuvlar o‘z navbatida nafaqat o‘quvchilarning bilim olish darajasiga, balki ularning shaxsiy kamolotiga, ijtimoiy integratsiyasiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Avvalo, Yaponiya misolida boshlang‘ich ta‘limga bo‘lgan yondashuvni tahlil qiladigan bo‘lsak, bu yerda ta‘lim tizimi “tartib, odob, jamoaviylik” tamoyillariga asoslangan. O‘quvchilarda madaniyatga hurmat, mehnatga bo‘lgan munosabat, jamoa bilan ishlash va o‘z burchini anglash kabi sifatlar dastlabki yillardan boshlab shakllantiriladi. Ta‘lim jarayoni interfaol uslublar asosida olib boriladi, bu esa bolalarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Darslarda nafaqat akademik bilimlar, balki axloqiy-ruhiy tarbiya elementlari ham faol qo‘llaniladi.

Janubiy Koreyada esa boshlang‘ich ta‘lim davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu mamlakatda o‘quvchilarni bilimga bo‘lgan ehtiyojni kuchaytirish, ularning raqamli savodxonligini oshirish va fan-texnika rivojiga moslashuvchanlikni ta‘minlash

maqsadida ilg'or texnologiyalar keng qo'llaniladi. Ta'lim tizimi raqobatbardosh, lekin bu raqobat sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitda shakllantiriladi. O'qituvchining o'rnini esa nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi va shaxsiy rivojlanish bo'yicha yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi sifatida belgilangan.

Xitoyda esa boshlang'ich ta'limga yondashuv mustahkam davlat nazorati va ijtimoiy tartib tamoyillariga tayanadi. Bu tizimda o'quvchilarning intellektual salohiyatini maksimal darajada ochish, raqobatbardoshlikni oshirish va texnologik tafakkurni rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Shu bilan birga, Xitoyda milliy qadriyatlar, Konfutsiy falsafasi asosidagi axloqiy tarbiya ham boshlang'ich ta'limning ajralmas qismiga aylangan. Darslar qat'iy reja asosida olib boriladi, baholash tizimi esa ko'proq natijaviylikka yo'naltirilgan.

Hindistonda esa ta'lim tizimi ko'p madaniyatli, ko'p tilli va diniy xilma-xillik sharoitida tashkil etilgan bo'lib, bu holat boshlang'ich ta'limga o'ziga xos yondashuvlarni keltirib chiqargan. Bu mamlakatda boshlang'ich ta'limda asosan jamiyatdagi tenglik, imkoniyatlar taqsimoti, milliy birdamlik va bag'rikenglik tamoyillari yetakchi o'rin tutadi. Shu bilan birga, UNESCO tomonidan tavsiya etilgan universal kompetensiyalar – ya'ni muloqot madaniyati, tinchliksevarlik, muammolarni hal qilish qobiliyati – boshlang'ich bosqichdanoq o'rgatiladi.

Singapur kabi kichik, biroq ta'limda ulkan yutuqlarga erishgan davlatda esa boshlang'ich ta'lim tizimi “har bir bola muvaffaqiyatga loyiq” tamoyili asosida qurilgan. Har bir o'quvchining individual rivojlanish darajasiga mos yondashuvlar tatbiq etiladi. O'qituvchilar malaka oshirishning uzluksiz shakllari bilan ta'minlanadi, bu esa ularning professionallik darajasini yuqoriligi bilan ajralib turadi. Ta'lim dasturlari esa zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy ehtiyojlarga mos ravishda tez-tez yangilanadi.

Shuningdek, Malayziya, Indoneziya, Tailand kabi janubi-sharqiy Osiyo davlatlarida ham boshlang'ich ta'limda milliy qadriyatlar, diniy tarbiya, madaniy merosni asrab-avaylash asosiy ustuvorliklardan biri

sifatida qaraladi. Shu bilan birga, xalqaro standartlarga mos darsliklar, ko'nikmalar, kompetensiyalarni shakllantirishga ham katta ahamiyat beriladi. Ayniqsa, UNESCO va UNICEF kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda bolalarning inklyuziv ta'lim olishini ta'minlash yuzasidan qator dasturlar amalga oshirilmoqda.

Osiyo davlatlarida boshlang'ich ta'limga yondashuv turli madaniy, diniy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlardan kelib chiqib farq qilsa-da, ularning barchasini quyidagi umumiy tamoyillar birlashtirib turadi:

Milliy va madaniy qadriyatlarning ta'limga integratsiyasi;

O'quvchilarning shaxsiy, axloqiy va ijtimoiy kamolotiga yo'naltirilganlik;

Innovatsion texnologiyalar va metodikalar asosida dars o'tish;

O'qituvchining markaziy roli va uzluksiz kasbiy rivojlanishi;

Ta'lim jarayonining oila va jamiyat bilan uyg'unligi.

Osiyo mamlakatlari tajribasi O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, ayniqsa milliy qadriyatlarga asoslangan, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan ta'lim madaniyatini shakllantirishda ushbu yondashuvlardan samarali foydalanish mumkin.

Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh) va Kanada dunyodagi eng rivojlangan ta'lim tizimlariga ega davlatlar sirasiga kiradi. Bu mamlakatlarda boshlang'ich ta'lim tizimi zamonaviy pedagogik yondashuvlar, shaxsga yo'naltirilgan metodologiyalar, inklyuzivlik va ta'limda teng imkoniyatlar tamoyillariga asoslangan. Shu bois bu ikki davlatdagi boshlang'ich ta'lim tamoyillari o'ziga xoslik bilan birga, xalqaro miqyosda innovatsion va yetakchi model sifatida e'tirof etiladi.

AQShda boshlang'ich ta'lim (elementary education) odatda bolalar 5–6 yoshdan maktabga borishlari bilan boshlanib, 11–12 yoshgacha davom etadi. Boshlang'ich ta'lim tizimining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Shaxsga yo'naltirilganlik (child-centered approach) – Har bir bola alohida shaxs sifatida qaraladi. Ta'lim dasturlari bolaning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va o'rganish uslublarini hisobga olib tuziladi.

Konstruktivistik yondashuv – Bilim tayyor shaklda emas, balki o‘quvchining faoliyatida mustaqil izlanish orqali egallanadi. Bu yondashuv J. Dyuning amaliy faoliyatga asoslangan pedagogik konsepsiyasiga borib taqaladi.

Kuchli metodik erkinlik – O‘qituvchilarga ta’lim metodlari, resurslar va baholash usullarini tanlashda erkinlik beriladi. Bu esa innovatsion yondashuvlarni sinab ko‘rishga zamin yaratadi.

Amerikada ta’lim tizimi federal emas, balki shtatlar tomonidan boshqariladi. Bu holat dasturlar va tamoyillarda ayrim farqlarni yuzaga keltiradi, biroq milliy miqyosda belgilangan standartlar – masalan, Common Core State Standards (CCSS) – orqali birlik ta’minlanadi. Boshlang‘ich bosqichda asosiy urg‘u savodxonlik, matematika, tabiiy fanlar, ijtimoiy fanlar va texnologiya yo‘nalishlariga beriladi. Shu bilan birga, musiqa, san’at, jismoniy tarbiya va fuqarolik tarbiyasi ham alohida ahamiyatga ega.

Kanadada boshlang‘ich ta’lim tamoyillari ko‘p jihatdan AQSh tajribasiga o‘xshash bo‘lsa-da, bu mamlakatda ta’lim yanada inklyuziv va ijtimoiy adolat tamoyillariga yaqinroq yo‘naltirilgan. Kanada federal davlat bo‘lishiga qaramay, har bir viloyat va hudud o‘zining alohida ta’lim tizimiga ega. Bu holat madaniy xilma-xillikni ta’limda aks ettirishga yordam beradi. Kanada boshlang‘ich ta’lim tizimining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Inklyuzivlik va ko‘p madaniyatlilik – Har bir o‘quvchining etnik, til, diniy va madaniy tafovutlarini inobatga olgan holda o‘qitish tamoyili asos sifatida olinadi. Bu mamlakatda ko‘p tillilik (inglizcha va fransuzcha) boshlang‘ich bosqichdanoq qo‘llab-quvvatlanadi.

Sotsial-emotsional rivojlanish – Kanadada boshlang‘ich ta’lim faqat bilim berish emas, balki bolalarning emotsional farovonligi, ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish, psixologik salomatlikni mustahkamlashga qaratiladi.

Hayotga tayyorlash – O‘quv dasturlarida “reallik bilan bog‘liq” yondashuv ustuvor. Bolalarga hayotiy muammolarni hal qilish, jamoaviy ishlash, atrof-muhitga e’tibor kabi ko‘nikmalar beriladi.

AQSh va Kanadada boshlang'ich ta'limning muhim jihatlaridan biri bu baholash tizimining rivojlanganligidir. An'anaviy baholashga qo'shimcha sifatida formatif (rivojlantiruvchi), o'z-o'zini baholash, hamkasblar tomonidan baholash usullari keng qo'llaniladi. Bu metodlar o'quvchilarning o'z ustida ishlashi, yutuq va kamchiliklarini anglashiga yordam beradi.

Ta'limda texnologiyalarning integratsiyasi ham bu ikki mamlakatda muhim ahamiyat kasb etadi. Interaktiv ta'lim vositalari, raqamli platformalar, masofaviy o'qitish imkoniyatlari boshlang'ich bosqichda ham faol qo'llaniladi. Ayniqsa pandemiyadan so'ng, raqamli savodxonlik boshlang'ich ta'lim tamoyillarining ajralmas qismiga aylangan.

Pedagogik kadrlarning sifati, ularning kasbiy tayyorgarligi va doimiy rivojlanishi AQSh va Kanadada boshlang'ich ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardandir. Har ikki davlatda o'qituvchilardan zamonaviy pedagogik yondashuvlar, shaxsiylashtirilgan ta'lim, madaniyatlararo muloqot bo'yicha malaka talab etiladi. Shu bilan birga, o'qituvchilarga keng akademik erkinlik beriladi, bu esa ularning ijodiy faoliyat yuritishiga imkon yaratadi.

AQSh va Kanadada boshlang'ich ta'lim tamoyillari quyidagi umumiy jihatlar bilan ajralib turadi:

O'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olgan shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;

Ijtimoiy adolat, tenglik va inklyuzivlik tamoyillariga asoslangan ta'lim muhiti;

Yuksak sifatli o'qituvchilar tayyorlash va ularning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash;

Ta'lim mazmunini hayotga yaqinlashtirish, kreativ va tanqidiy tafakkurni rivojlantirish;

Innovatsion texnologiyalarni keng tatbiq etish.

Bu jihatlar nafaqat o'quvchilarning bilim olishini, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy jihatdan barkamol bo'lishini ta'minlaydi. O'zbekiston ta'lim tizimi uchun AQSh va Kanada tajribasi bosqichma-bosqich

moslashtirilgan holda joriy qilinishi mumkin bo'lgan samarali model sifatida xizmat qilishi mumkin.

Boshlang'ich ta'lim – bu nafaqat bolalar bilim olishini boshlaydigan bosqich, balki ularning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari, axloqiy qadriyatlari va shaxsiy rivojlanishining ilk poydevori qo'yiladigan davrdir. Shu jihatdan, boshlang'ich ta'lim madaniyatida o'qituvchining roli beqiyos bo'lib, u bolalarning hayotiy yo'lida muhim yo'l boshchi va tarbiyachi sifatida maydonga chiqadi. Bugungi globallashuv va innovatsiyalar zamonida pedagog faqatgina bilim beruvchi emas, balki o'zgaruvchan ta'lim muhiti va madaniy qadriyatlar o'rtasida muvozanatni ta'minlovchi vositachidir.

Avvalo, boshlang'ich ta'lim madaniyati tushunchasi – bu faqat ta'lim jarayonining tashkiliy shakli emas, balki uning mazmuni, metodikasi, pedagogik yondashuvlar, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar tizimini o'z ichiga oluvchi murakkab ijtimoiy-pedagogik muhitdir. Bu muhitning asosiy tarkibiy qismi o'qituvchidir. O'qituvchining shaxsiy namuna bo'lishi, didaktik mahorati, axloqiy pozitsiyasi va madaniy saviyasi o'quvchilarda jamiyatga moslashish, o'z fikrini erkin ifoda etish, mulohaza qilish, tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarni shakllantiradi.

O'qituvchining roli, eng avvalo, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil qilishdan boshlanadi. Har bir bolaning individualligini inobatga olish, uning o'ziga xos psixologik va ijtimoiy ehtiyojlarini anglash pedagogdan chuqur kasbiy bilim va nozik did talab qiladi. Bu esa o'qituvchining nafaqat metodik, balki psixologik va madaniy jihatdan ham tayyorgarlik darajasini oshirishni talab etadi. Shu o'rinda o'qituvchi madaniy vositachi sifatida harakat qiladi: u an'anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy bilimlar o'rtasidagi bog'liqlikni yaratadi, madaniy turfa muhitda o'quvchilarga yo'nalish beradi.

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining ikkinchi asosiy roli – bu tarbiyaviy yetakchilikdir. Yosh bolalar uchun o'qituvchi – eng avvalo ishonchli yetakchi, axloqiy mezon, ijtimoiy muloqot madaniyati namunasi hisoblanadi. U har bir dars orqali nafaqat bilim beradi, balki

odob-axloq, estetik tarbiya, mehnatsevarlik, insonparvarlik kabi fazilatlarni singdiradi. Bu borada o'qituvchining o'zining madaniy darajasi, nutq madaniyati, tashqi ko'rinishi, odob-axloqi o'quvchilarga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Yana bir muhim jihat – o'qituvchining ijtimoiy vositachilik roli. U bolani oiladan keyin jamiyatga olib chiqadigan, uni keng ijtimoiy munosabatlar tizimiga kiritadigan birinchi ijtimoiy institut vakilidir. O'qituvchi orqali bola maktab muhitiga moslashadi, ijtimoiy rol va vazifalarni tushunadi, jamiyatning muhim qadriyatlarini anglaydi va ularni o'z hayotiga tatbiq eta boshlaydi. Bu esa o'qituvchining madaniy kompetensiyasi, kommunikativ ko'nikmalari, empatiya darajasi bilan bevosita bog'liqdir.

Zamonaviy bosqichda o'qituvchining roli nafaqat ijrochi, balki ta'lim jarayonining tashkilotchisi va loyiha yaratuvchisi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu degani, pedagog ta'limning mazmuni, metodlari, baholash mezonlarini yangicha yondashuv asosida shakllantiradi. Masalan, integratsiyalashgan darslar, loyiha asosida o'qitish, faol metodlar (klaster, akvarium, rol o'ynash, debat) orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi, ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z-o'zidan boshlang'ich ta'lim madaniyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

O'qituvchining yana bir muhim roli – madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish. Ayniqsa, ko'p millatli jamiyatlarda yoki global makonda o'z o'rnini topayotgan davlatlarda o'qituvchi nafaqat milliy qadriyatlarni singdiruvchi, balki boshqa madaniyatlar bilan tanishtiruvchi, tolerantlik va bag'rikenglikka o'rgatuvchi vositachidir. Bu jarayonda o'qituvchidan keng dunyoqarash, xalqaro ta'lim standartlari va umuminsaniy qadriyatlarni chuqur tushunish talab etiladi.

Bundan tashqari, boshlang'ich ta'lim madaniyatida o'qituvchi doimiy o'quvchi sifatida ham qaraladi. Ya'ni, u o'z ustida ishlashi, yangiliklarga ochiq bo'lishi, AKT vositalarini puxta egallashi, zamonaviy metodikalar bilan tanishib borishi kerak. Chunki ta'lim sifati – o'qituvchining kompetensiyasi bilan bevosita bog'liq.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, boshlang'ich ta'lim madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida o'qituvchi asosiy shaxsdir. Uning professionalligi, shaxsiy fazilatlari, ijtimoiy va madaniy kompetensiyalari bolalarda ijobiy shaxsiy fazilatlarning shakllanishiga, mustahkam bilim bazasi va madaniy ongning rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu boisdan, bugungi ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki madaniyat targ'ibotchisi, tarbiya yetakchisi va ijtimoiy vositachi sifatida harakat qilishi zarur. Bu esa uning rolini yanada mas'uliyatli, murakkab va bir vaqtning o'zida juda sharaflilik kasbga aylantiradi.

Ta'lim madaniyati va milliy qadriyatlar bir-biridan ajralmas tushunchalar bo'lib, ular jamiyat taraqqiyoti, yosh avlodning kamoloti va madaniy ongning shakllanishida o'zaro uzviy aloqadorlikda namoyon bo'ladi. Ta'lim madaniyati – bu faqatgina ta'lim jarayonining tashkiliy, metodik yoki texnik tomoni emas, balki bu jarayonga singdirilgan qadriyatlar, ijtimoiy maqsadlar va madaniy mazmun bilan chambarchas bog'liq konseptual tushunchadir. Milliy qadriyatlar esa xalqning tarixiy xotirasi, an'analari, ma'naviy merosi va madaniy o'zligini aks ettiruvchi omillardir. Shu boisdan, ta'lim madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki yosh avlodni milliy g'urur, vatanparvarlik va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, har qanday ta'lim tizimi ma'lum ijtimoiy-madaniy kontekstda shakllanadi. Bu kontekstda esa milliy qadriyatlar, tarixiy an'analar, xalq ma'naviyati va dunyoqarashi yetakchi rol o'ynaydi. Masalan, Sharqona ta'lim madaniyatida ustoz-shogird an'anasi, kattalarga hurmat, mehnatsevarlik, ilmga ehtirom kabi qadriyatlar muhim o'rin tutgan. Ushbu qadriyatlar asrlar davomida ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan va o'qituvchi shaxsini jamiyatda yuksak maqomga olib chiqqan. Demak, milliy qadriyatlar ta'lim madaniyatining tamal toshini tashkil etadi.

Ta'lim madaniyati orqali milliy qadriyatlar avloddan avlodga o'tadi. Bu jarayonda pedagogik vositalar – darsliklar, o'quv dasturlari, metodik

yondashuvlar, pedagogning shaxsiy namunalari, maktabning ichki muhiti asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Shunday ekan, ta'lim jarayonini milliy qadriyatlar asosida tashkil etish – bu yosh avlodga faqat bilim berish emas, balki ularni o'z milliy ildizlari bilan bog'lab, shaxsiy va ijtimoiy o'zlikni anglashga yo'naltirishdir. Bu esa o'z navbatida shaxsda madaniy va fuqarolik ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy dunyoda globallashuv jarayonlari, texnologik rivojlanish va axborot oqimining kengayishi ta'lim tizimida universallik tamoyillarini kuchaytirgan bo'lsa-da, milliy qadriyatlarga asoslangan ta'lim madaniyati bu jarayonlarga qarshi emas, balki ular bilan uyg'unlashgan holda, madaniy turfa dunyoqarashni mustahkamlovchi vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Bunda muhim jihat – bu globallik va milliylik o'rtasidagi muvozanatni topa olishdir. Ta'limda bu muvozanatni ta'minlash esa pedagogik strategiya va metodikada milliy qadriyatlarga asoslangan yondashuvni qo'llash orqali amalga oshiriladi.

Masalan, dars jarayonida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish, milliy bayram va urf-odatlariga bag'ishlangan tadbirlar tashkil etish, ona tili, tarix, adabiyot fanlarini milliy g'ururni uyg'otuvchi ruhda o'qitish orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash shakllanadi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning o'zlarining shaxsiy fazilatlarini – mas'uliyatlilik, sadoqat, halollik, samimiyluk kabi qadriyatlarni o'z faoliyatida namoyon etishi ham tarbiyaviy ta'sir vositasiga aylanadi.

Ta'lim madaniyatining yana bir muhim funksiyasi – bu milliy o'zlikni shakllantirish bilan birga, ijtimoiy birlashuv va bag'rikenglikni tarbiyalashdir. Ayniqsa, ko'p millatli jamiyatlarda ta'lim tizimi nafaqat har bir xalqning madaniy qadriyatlarini hurmat qilishga, balki umumiy ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qilishi kerak. Bu esa milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'lim madaniyatiga singdirish orqali amalga oshiriladi.

Shu o'rinda, milliy qadriyatlarning zamonaviy ta'lim metodikalariga integratsiyalashuvi muhim o'rin tutadi. Masalan, kompetensiyaviy yondashuv asosidagi ta'lim tizimida o'quvchi faqatgina bilim oluvchi emas, balki faol ijtimoiy shaxs sifatida shakllanishi lozim. Bu jarayonda

milliy qadriyatlar asosida shakllantirilgan masalalar, kontekstlar, topshiriqlar o‘quvchilarning ijtimoiy, madaniy va fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, ta’lim madaniyati va milliy qadriyatlar o‘zaro to‘ldiruvchi va bir-birini boyituvchi tushunchalardir. Ta’lim madaniyatsiz – ruhsiz va mazmunsiz bo‘lib qolsa, milliy qadriyatlar ta’limsiz – yangi avlodga yetib bormaydi. Shuning uchun har bir ta’lim tizimi o‘z milliy qadriyatlariga tayangan holda, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni uyg‘unlashtirgan holda faoliyat yuritishi zarur. Bu nafaqat ta’lim sifati, balki jamiyat barqarorligi va madaniy salohiyati garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdullaeva M.X. (2021). Ta’lim tizimida madaniyatlararo muloqot va integratsiya. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
2. Nazarova F.S. (2019). Boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va metodikasi. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. UNESCO Global Education Monitoring Report (2023). Education for Sustainable Development and Global Citizenship. Paris: UNESCO Publishing.
4. Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (Eds.) (2014). Comparative Education Research: Approaches and Methods. Springer.
5. Alexander, R. (2010). Children, Their World, Their Education: Final Report and Recommendations of the Cambridge Primary Review. London: Routledge.
6. OECD (2022). Education Policy Outlook: International Practices for Primary Education. Paris: OECD Publishing.
7. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press.

12- mavzu: Singapur ta'lim tizimining kuchli tomonlari

Reja:

1. Singapur ta'lim tizimiga umumiy nazar
2. Ta'lim siyosatining strategik yondashuvi
3. O'qituvchilar malakasi va tayyorlov tizimi
4. O'quv dasturlari va baholash tizimi
5. Texnologiyalardan foydalanish va raqamli ta'lim
6. Iqtidorli va maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlash

Singapur Respublikasi dunyo ta'lim tizimlari orasida o'zining samaradorligi, natijadorligi va barqaror rivojlanish strategiyalari bilan ajralib turadi. So'nggi yillarda xalqaro ta'lim reytinglari va baholash dasturlarida (PISA, TIMSS, PIRLS va b.q.) yuqori natijalarga erishib, dunyo hamjamiyatida ilg'or o'rinlarni egallab kelmoqda. Bunday yutuqlar ortida chuqur o'ylangan ta'lim siyosati, qat'iy boshqaruv, sifatli kadrlar tayyorlash tizimi va innovatsion yondashuvlar mujassam bo'lgan.

Singapur ta'lim tizimi mamlakat mustaqillikka erishgan (1965-yil) davrdan boshlab bosqichma-bosqich isloh qilinib, hozirgi kunda yuqori darajadagi raqobatbardosh tizimga aylangan. Ta'lim siyosatining asosiy tamoyili – inson kapitaliga sarmoya kiritish orqali iqtisodiy rivojlanishga erishishdan iborat bo'lib, bu yondashuv amaliyotda o'zini to'liq oqlagan. Mamlakat tabiiy resurslarga ega emasligi sababli inson salohiyatini rivojlantirish strategik resurs sifatida qaralgan.

Singapur ta'lim tizimining asosiy bosqichlari maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim (6 yil), o'rta ta'lim (4–5 yil), hamda yuqori (pre-university) bosqich va oliy ta'limdan iborat. Har bir bosqichda o'quvchilarning qobiliyati, ehtiyojlari va iqtidoriga mos ravishda yo'naltirilgan yondashuvlar qo'llaniladi. Xususan, boshlang'ich ta'limda asosiy urg'u savodxonlik, matematika, axloqiy tarbiya, fan va jismoniy tarbiya fanlariga qaratiladi. O'quv dasturlari konseptual fikrlash, muammo yechish, tanqidiy tahlil va hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga mo'ljallangan.

Ta'lim sifati va yutuqlari, avvalo, o'qituvchilarning kasbiy salohiyati bilan bog'liq. Singapurda o'qituvchilik kasbi yuqori darajadagi ijtimoiy maqomga ega bo'lib, bu kasbga faqat eng yuqori ball to'plagan abituriyentlarga qabul qilinadi. O'qituvchilarni tayyorlash bilan Singapur Milliy Ta'lim Instituti (National Institute of Education – NIE) shug'ullanadi va bu tizimning markazida zamonaviy pedagogika, innovatsion yondashuvlar hamda kasbiy kompetensiyalarning shakllanishi turadi. Doimiy malaka oshirish, mentorlik tizimi va karera o'sish imkoniyatlari o'qituvchilarni motivatsiyalashga xizmat qiladi.

Boshqaruv tizimi markazlashgan bo'lib, barcha ta'lim muassasalari Singapur Ta'lim vazirligi nazorati ostida faoliyat yuritadi. Ta'lim jarayonida natijadorlikni baholash aniq indikatorlar asosida olib boriladi. Natijalar asosida maktablar reytinglanadi, bu esa sog'lom raqobat muhitini shakllantiradi. Shu bilan birga, individual yondashuvlar va farqlangan o'qitish metodlari ham qo'llaniladi.

Yana bir muhim jihat – bu texnologik integratsiya. Singapurda raqamli ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida tashkil etilgan sinflar, onlayn platformalar orqali ta'lim jarayonini interaktiv, moslashuvchan va samarali qilishga katta e'tibor qaratilgan. "Smart Nation" konsepsiyasi doirasida raqamli savodxonlikni ta'lim jarayoniga singdirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda.

Shuningdek, Singapur ta'lim tizimida o'quvchining emotsional-intellektual rivoji, ijtimoiy mas'uliyati, axloqiy qadriyatlari ham alohida e'tiborga olinadi. Har bir o'quvchining ijtimoiy-psixologik salomatligi, oilaviy va ijtimoiy holati monitoring qilinadi va kerakli holatlarda yordam ko'rsatiladi. Bu yondashuv orqali ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyalovchi va shaxsni to'liq shakllantiruvchi muhim institut sifatida faoliyat yuritadi.

Singapur ta'lim tizimi – bu puxta o'ylangan strategiya, yuqori sifatli resurslar, bilimga asoslangan jamiyat g'oyasiga sodiqlik hamda innovatsion yondashuvlarning uyg'unligidir. Uning kuchli tomonlari nafaqat ta'lim natijalari bilan, balki inson kapitalini samarali boshqarish

va rivojlantirishdagi ilg'or tajribalari bilan boshqa mamlakatlar uchun ibratli model bo'lib xizmat qilmoqda.

Singapur ta'lim tizimining bugungi kunda jahonda ilg'or deb e'tirof etilishi, avvalo, mamlakatning uzoq muddatli va strategik yondashuvga asoslangan ta'lim siyosati bilan chambarchas bog'liqdir. Ta'lim sohasi mustaqillik yillaridan buyon Singapur hukumatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, "ta'lim – bu resurslarga boy bo'lmagan mamlakatning asosiy boyligi" degan kontseptual g'oyaga tayanadi. Ushbu yondashuvda inson kapitali iqtisodiy taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi.

Singapurda ta'lim siyosatining asosini uzoq muddatli strategik rejalashtirish tashkil etadi. Bunda davlat o'zining iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lida ta'lim tizimini doimiy ravishda takomillashtirib boradi. Misol uchun, "Thinking Schools, Learning Nation" (O'ylovchi maktablar, o'rganayotgan millat) dasturi orqali ta'lim jarayonini yangilash va yangicha tafakkurli shaxslar yetishtirishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu siyosat orqali ta'limda faqat bilim emas, balki mustaqil fikrlash, yangilik yaratish va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Ta'lim strategiyasining muhim jihatlaridan biri — barqarorlik va moslashuvchanlik tamoyillariga tayanishdir. Singapur ta'lim vazirligi har besh yilda yangilanadigan rejalar asosida ta'lim tizimini yangilab boradi. Bu rejalar global tendensiyalar, texnologik o'zgarishlar va jamiyat ehtiyojlari asosida shakllantiriladi. Jumladan, 21-asr ko'nikmalari – raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo muloqot kabi kompetensiyalar markaziy o'ringa chiqmoqda.

Yana bir asosiy ustuvorlik – meritokratiya tamoyilidir. Singapurda har bir fuqaro, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, bilim va salohiyati asosida ta'lim olish imkoniyatiga ega. Bu orqali ijtimoiy adolat va barqaror taraqqiyot ta'minlanadi. Ushbu prinsip ta'lim tizimida sog'lom raqobat muhitini shakllantiradi hamda har bir o'quvchini o'zining maksimal salohiyatini ro'yobga chiqarishga undaydi.

Singapurda ta'lim siyosati hamkorlikka asoslangan bo'lib, davlat, ta'lim muassasalari, o'qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning boshqa a'zolari ishtirokida amalga oshiriladi. Bunda, ayniqsa, ijtimoiy sheriklik va ochiqlik muhim rol o'ynaydi. Masalan, har yili ta'lim bo'yicha keng jamoatchilik ishtirokida muhokamalar o'tkaziladi va ularda bildirilgan takliflar siyosiy qarorlar qabul qilishda inobatga olinadi. Bu yondashuv siyosatning hayotiyliigi va samaradorligini oshiradi.

Singapur ta'lim siyosati doirasida o'qituvchilarni tayyorlash, ularni malaka oshirish va doimiy rivojlantirish bo'yicha mustahkam tizim shakllantirilgan. National Institute of Education (NIE) bu borada asosiy tashkilot sifatida faoliyat yuritadi. O'qituvchilik kasbiga kirish uchun qat'iy tanlov tizimi mavjud bo'lib, bu kasb jamiyatda yuqori ijtimoiy maqomga ega. O'qituvchilarni tayyorlashda nazariy bilim bilan bir qatorda amaliyotga, innovatsion texnologiyalar va metodik yondashuvlarga alohida e'tibor qaratiladi.

Bundan tashqari, Singapur ta'lim siyosatida raqamlashtirish jarayonlari va zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi alohida yo'nalish sifatida qaraladi. "EdTech Masterplan" loyihasi doirasida barcha maktablar yuqori tezlikdagi internet bilan ta'minlangan, o'qituvchilar esa raqamli kompetensiyalarni muntazam rivojlantirib boradi. Bu esa pandemiya sharoitida masofaviy ta'limni tezkor joriy etish va sifatli saqlab qolish imkonini berdi.

Ta'lim siyosatida psixologik va ijtimoiy-iqtisodiy omillar ham hisobga olinadi. Maxsus ehtiyojli bolalar, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar farzandlari uchun turli qo'llab-quvvatlov dasturlari mavjud. Bunda ijtimoiy adolat va inklyuzivlik tamoyillari asosiy o'rinda turadi.

Singapurda ta'lim siyosati strategik, tizimli va integratsiyalashgan yondashuvga asoslangan. Ushbu yondashuv orqali ta'lim nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosi, balki millatning intellektual salohiyatini belgilovchi kuch sifatida qaraladi. Singapur tajribasi boshqa davlatlar, jumladan, O'zbekiston uchun ham barqaror, adolatli va innovatsion ta'lim tizimini shakllantirishda muhim yo'nalish bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ta'lim sifatining belgilovchi omillaridan biri bu — o'qituvchining kasbiy salohiyati, pedagogik mahorati va metodik bilim darajasidir. Singapur ta'lim tizimi misolida o'qituvchi shunchaki bilim beruvchi emas, balki zamonaviy jamiyatda shaxsni shakllantiruvchi strategik yetakchi sifatida qaraladi. Mamlakatda o'qituvchilik kasbining nufuzi juda yuqori bo'lib, unga intilish ham kuchli. Bu esa o'z navbatida malakali pedagoglar tayyorlash va ularning kasbiy rivojlanishini rag'batlantirishda chuqur o'ylangan tizimni talab etadi.

Singapurda o'qituvchi bo'lish uchun avvalo eng yuqori akademik natijalarga ega bo'lgan yoshlar tanlab olinadi. O'qituvchilikka tayyorlash Singapur Milliy Ta'lim Instituti (NIE – National Institute of Education) orqali amalga oshiriladi. Ushbu institut Singapur Texnologiya va Ta'lim Universiteti (NTU) tarkibiga kiradi va u mamlakatda yagona o'qituvchilarni tayyorlovchi oliy ta'lim muassasasi hisoblanadi. Tanlov jarayoni nihoyatda qat'iy bo'lib, nomzodlar akademik bilimdan tashqari shaxsiy sifatlar, muloqot madaniyati va ijtimoiy-axloqiy yetuklik bo'yicha ham baholanadi.

O'qituvchilar tayyorlash tizimi nazariy va amaliy komponentlarning muvozanatiga asoslangan. Pedagogik metodika, fanning chuqur mazmuni, psixologiya, sinf boshqaruvi, axloqiy tarbiya, AKT savodxonligi kabi yo'nalishlar dasturda ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, o'quvchilar bilan ishlashda amaliyot (practicum) muhim o'rin tutadi – talaba o'qituvchilar haqiqiy maktab muhitida tajriba orttiradilar va bu ularning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi.

Singapurda o'qituvchilar malakasi doimiy ravishda rivojlantiriladi. Kasbiy rivojlanish butun umr davom etadigan jarayon sifatida qaraladi. Maktab o'qituvchilari har yili 100 soatdan ortiq malaka oshirish kurslarida ishtirok etishlari belgilangan. Ushbu kurslar ta'limning zamonaviy tendensiyalari, innovatsion metodikalar, raqamli texnologiyalar, inklyuziv ta'lim kabi dolzarb mavzularni o'z ichiga oladi. O'qituvchilarni kasbiy qo'llab-quvvatlash uchun mentorlik tizimi joriy etilgan bo'lib, bu jarayonda tajribali pedagoglar yosh o'qituvchilarga ustozlik qiladi.

O'qituvchilarning faoliyati ko'p darajali monitoring tizimi orqali baholanadi. Bunda nafaqat o'quvchilarning natijalari, balki o'qituvchining dars berish uslubi, sinfda muloqot madaniyati, metodik yondashuvi, o'z ustida ishlashi, kasbiy etikaga rioya qilishi kabi jihatlar ham hisobga olinadi. Bu jarayon ob'ektiv mezonlar asosida amalga oshiriladi va natijalarga ko'ra rag'batlantirish tizimi yo'lga qo'yilgan.

Singapur tajribasida pedagoglar uchun karera o'sishining bir nechta bosqichli modeli mavjud. O'qituvchi o'z malakasini oshirib, fan metodisti, yetakchi o'qituvchi, sinf rahbari, maktab rahbariyati a'zosi yoki ta'lim siyosati bo'yicha mutaxassis darajasiga ko'tarilishi mumkin. Bunda har bir daraja uchun aniq ko'rsatkichlar va talablar ishlab chiqilgan. Bu yondashuv o'qituvchilarda yuqori motivatsiya, kasbiga sadoqat va o'sishga intilishni shakllantiradi.

Bundan tashqari, Singapur ta'lim tizimida ilmiy-tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanuvchi pedagoglar faoliyati ham rag'batlantiriladi. O'qituvchilar o'z darslarini, metodikalarini ilmiy asoslash, yangi uslublar ishlab chiqish hamda ularni tizimlashtirish orqali ta'limga ilmiy yondashuvni chuqurlashtiradilar. Shu bilan birga, ular xalqaro tajriba almashinuvi dasturlarida qatnashib, o'z salohiyatini global darajada oshirish imkoniga ega bo'ladilar.

Singapurda o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimi davlat siyosatining muhim bo'g'ini hisoblanadi. Bu tizim intellektual salohiyat, innovatsion fikrlash va kasbiy kompetensiyalarni uyg'unlashtirgan holda, ta'lim sifatini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Singapur tajribasi boshqa mamlakatlar uchun o'qituvchi tayyorlash va ularni doimiy kasbiy qo'llab-quvvatlashda o'ziga xos model bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Singapur ta'lim tizimi bugungi kunda dunyoda eng samarali va natijador tizimlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Bu muvaffaqiyatning asosiy omillaridan biri — mukammal ishlab chiqilgan o'quv dasturlari va puxta tashkil etilgan baholash tizimidir. Singapurda ta'lim mazmuni jamiyat va iqtisodiyot ehtiyojlariga mos holda, doimiy ravishda

yangilanib, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammo yechish, ijodkorlik va hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan.

O'quv dasturlarining tuzilishi "21-asr ko'nikmalari" konsepsiyasiga asoslanadi. Bu konsepsiya doirasida o'quvchilar faqat bilim emas, balki bilimlarni amalda qo'llash, hamkorlikda ishlash, axborot texnologiyalaridan foydalanish, kommunikativ va ijtimoiy-emotsional salohiyatni rivojlantirish kabi ko'nikmalarni ham egallaydilar. Singapurda har bir fan bo'yicha o'quv dasturi aniq maqsadlarga yo'naltirilgan bo'lib, u zamonaviy pedagogik yondashuvlar — kompetensiyaviy yondashuv, faol ta'lim metodlari va muammoli o'qitish asosida tuzilgan.

Maktab o'quv dasturlari spiralsimon tamoyil asosida qurilgan bo'lib, bunda bilimlar bosqichma-bosqich, murakkablik darajasini oshirgan holda takrorlanadi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni mustahkamlash va ularni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatini oshiradi. Shuningdek, dasturlar o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtiriladi. Masalan, boshlang'ich ta'limda asosiy e'tibor o'qish, yozish, hisoblash va muloqot ko'nikmalariga qaratiladi, o'rta va yuqori sinflarda esa STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yo'nalishlari kengaytiriladi.

Baholash tizimi esa an'anaviy test sinovlari bilan cheklanmaydi, balki formatlashgan (ya'ni, o'quv jarayonida davomiy baholash) va umumlashtiruvchi baholashlar uyg'unligiga asoslanadi. Formatlashgan baholash o'qituvchiga o'quvchining rivojlanishini bosqichma-bosqich tahlil qilish, individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi. Bu baholash shakli dars jarayonining ajralmas qismi bo'lib, qayta aloqa, baholash mezonlari va o'z-o'zini baholash elementlarini o'z ichiga oladi.

Singapurda umumlashtiruvchi baholash esa asosan PSLE (Primary School Leaving Examination) va GCE (General Certificate of Education) kabi yakuniy imtihonlar orqali amalga oshiriladi. PSLE — boshlang'ich maktabni yakunlovchi sinov bo'lib, u o'quvchining keyingi o'quv yo'nalishini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu baholash tizimi faqat test savollaridan iborat emas, balki o'quvchining tahliliy fikrlash,

mazmunli yozish, mantiqiy izchil javob berish kabi ko‘nikmalarini ham baholaydi.

Bundan tashqari, baholash jarayoni o‘quvchilarning emotsional farovonligi va ijtimoiy psixologik holatini inobatga olgan holda tashkil etiladi. Ota-onalar bilan doimiy hamkorlik, o‘qituvchilarning yondashuvdagi moslashuvchanlik va baholash natijalarining o‘quvchilarning o‘zini baholashga bo‘lgan munosabatiga ta’siri chuqur o‘rganiladi.

So‘nggi yillarda Singapurda raqamli baholash tizimlariga ham alohida e’tibor qaratilmoqda. Elektron platformalar orqali o‘quvchilarning bilimlari real vaqt rejimida baholanib, ular uchun individual ta’lim yo‘nalishlarini ishlab chiqish imkonini beradi. Shu orqali o‘quv jarayoni yanada shaxsiylashtiriladi, bu esa o‘quvchining o‘z salohiyatini maksimal darajada ro‘yobga chiqarishiga zamin yaratadi.

Singapur ta’lim tizimining muvaffaqiyatiga erishishida o‘quv dasturlarining zamonaviyligi, moslashuvchanligi va baholash tizimining ko‘p qirrali, o‘quvchiga yo‘naltirilganligi muhim o‘rin tutadi. Bu tizim ta’lim sifati, o‘quvchining rivojlanishi va ijtimoiy-madaniy integratsiyasi o‘rtasida uyg‘unlikni ta’minlab, zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga javob bera oladigan, raqobatbardosh shaxslarni tayyorlashga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy davrda raqamli texnologiyalar ta’lim sohasining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ayniqsa, Singapur kabi texnologik jihatdan rivojlangan mamlakatlarda raqamli ta’lim tizimi ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Singapur ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi nafaqat ta’lim sifati, balki o‘quvchilarning individual rivojlanishi, ijodiy fikrlash va hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda.

Raqamli ta’lim Singapurda konseptual jihatdan chuqur o‘ylangan, bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan milliy strategiya doirasida joriy etilgan. Bu strategiya ICT Masterplan for Education (Ta’lim uchun AKT bo‘yicha bosh rejasi) nomi bilan yuritilib, 1997-yildan boshlab bir nechta bosqichlarda amalga oshirilmoqda. Har bir bosqichda asosiy e’tibor o‘quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish,

o'qituvchilarning texnologiyalarni integratsiyalash mahoratini rivojlantirish va maktab muhitini texnologik jihatdan zamonaviylashtirishga qaratilgan.

Singapurda raqamli ta'lim konsepsiyasi "Connected Learning" (Ulanishli ta'lim) tamoyiliga asoslangan. Bu tamoyilga ko'ra, o'quvchilar nafaqat maktabda, balki istalgan vaqtda, istalgan joyda raqamli qurilmalar yordamida o'qish imkoniga ega. Buning uchun o'quvchilarga 1:1 ratio asosida (ya'ni har bir o'quvchiga individual raqamli qurilma – planshet yoki noutbuk) taqdim etiladi. Darsliklar, topshiriqlar, testlar, animatsiyalar va boshqa o'quv resurslari maxsus platformalarda – Student Learning Space (SLS) orqali taqdim etiladi.

Student Learning Space (SLS) — bu butun mamlakat bo'ylab yagona raqamli ta'lim platformasi bo'lib, o'quvchilarga mustaqil ravishda bilim olish, darslarni takrorlash, topshiriqlarni bajarish va fikr almashish imkoniyatini yaratadi. O'qituvchilar esa SLS orqali darslar tayyorlaydi, baholash olib boradi va individual ta'lim yo'nalishlarini belgilaydi. Bu platformaning moslashuvchanligi va foydalanuvchi uchun qulay interfeysi uni har qanday yoshdagi o'quvchi uchun samarali vositaga aylantirgan.

Singapurda raqamli ta'limning yana bir muhim jihati — sun'iy intellekt va data-analitika asosida o'quv jarayonini boshqarishdir. Platformalarda o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va o'sish dinamikasi tahlil qilinib, har bir o'quvchi uchun shaxsiylashtirilgan o'quv yo'nalishlari ishlab chiqiladi. Bu esa ta'limda inkluzivlik, differensial yondashuv va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarning o'quv jarayoniga integratsiyasi o'qituvchilarning kompetensiyalariga ham yuqori talab qo'yadi. Shu bois Singapurda har bir pedagog uchun ICT-integration training (AKTni darsga integratsiya qilish bo'yicha o'quv kurslari) majburiy hisoblanadi. Bu kurslarda o'qituvchilar multimediya vositalaridan foydalanish, virtual laboratoriyalarni boshqarish, video darslar yaratish, onlayn baholash tizimlaridan foydalanish kabi ko'nikmalarni egallaydi.

Singapurda raqamli ta'lim pandemiya sharoitida o'zining yuqori darajadagi tayyorligini namoyon etdi. COVID-19 davrida butun ta'lim tizimi qisqa vaqt ichida to'liq onlayn shaklga o'tkazildi va bu jarayon deyarli uzilishsiz amalga oshirildi. Bu holat Singapurda ta'lim tizimining texnologik tayyorgarligi va o'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalari yuqori darajada ekanini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, raqamli ta'lim faqat akademik bilimlarni emas, balki axloqiy, madaniy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Virtual muhitda axborot madaniyati, kiber xavfsizlik, raqamli etika kabi tushunchalar o'quv dasturlariga kiritilgan bo'lib, bu orqali o'quvchilarni ongli raqamli fuqaro sifatida tarbiyalashga e'tibor qaratiladi.

Singapurda texnologiyalardan foydalanish va raqamli ta'lim zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashgan, davlat siyosati tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan, innovatsion infratuzilmaga asoslangan mustahkam tizimga aylangan. Bu tizim nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning global raqobatga tayyor shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlaydi. Singapur tajribasi raqamli transformatsiya yo'lida bo'lgan ko'plab davlatlar uchun namuna bo'lishi mumkin.

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy tamoyillaridan biri bu – har bir o'quvchining individual o'sish yo'nalishini e'tiborga olgan holda ta'lim berishdir. Bu yondashuv iqtidorli va maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashni ta'lim siyosatining ajralmas qismiga aylantiradi. Har ikki guruh o'quvchilari o'ziga xos o'quv uslublari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga ega bo'lib, ular bilan samarali ishlash zamonaviy pedagogik yondashuvlar, differensial o'qitish texnologiyalari va individual yondashuv asosida tashkil etilishi zarur.

Iqtidorli o'quvchilar – bu yuqori intellektual salohiyatga, kreativ fikrlash, chuqur qiziqish va tez o'zlashtirish qobiliyatiga ega shaxslar bo'lib, ular uchun an'anaviy dars shakllari ko'pincha yetarli bo'lmaydi. Ushbu toifadagi o'quvchilar bilan ishlashda ularning bilimga bo'lgan

yuqori talabi, mustaqil fikrlash istagi va ijodiy imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim strategiyalarini belgilash lozim.

Bunday o'quvchilar uchun kengaytirilgan va chuqurlashtirilgan o'quv dasturlar, loyihaviy va tadqiqotga asoslangan o'qitish, ilg'or topshiriqlar hamda fan olimpiadalari va tanlovlar orqali rag'batlantirish usullari qo'llaniladi. Shuningdek, mentorlash tizimi – ya'ni iqtidorli o'quvchilarga malakali pedagoglar yoki mutaxassislar bilan bevosita ishlash imkoniyatini yaratish samarali hisoblanadi. Bu orqali o'quvchining potentsiali to'liq ochilishi va u o'zining qiziqish sohalarida yuksalishi ta'minlanadi.

Maxsus ehtiyojli o'quvchilar esa – bu jismoniy, aqliy yoki psixologik rivojlanishida muayyan cheklolarga ega bo'lgan, biroq ta'lim olishga bo'lgan huquqi teng bo'lgan shaxslardir. Bunday o'quvchilar bilan ishlash inclusive (inklyuziv) ta'lim tamoyillari asosida tashkil etiladi. Inklyuziv ta'lim – bu maxsus ehtiyojli o'quvchilarni umumiy ta'lim tizimiga integratsiyalash orqali ularning ijtimoiy va intellektual salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik tizimdir.

Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun darslarning moslashtirilgan variantlari, individual o'qitish rejalari (IOR), maxsus pedagogik uslublar va texnik vositalar (masalan, Braille yozuvi, eshitish moslamalari, interaktiv displeylar) qo'llaniladi. Shu bilan birga, maxsus pedagog, defektolog, logoped va psixologlar bilan hamkorlikda ishlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Har ikkala guruh – iqtidorli va maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining tayyorgarligi muhim o'rin tutadi. O'qituvchidan yuqori darajadagi empatiya, pedagogik mahorat, metodik bilim va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv talab qilinadi. Shu bois, ta'lim tizimida doimiy ravishda malaka oshirish kurslari, maxsus treninglar va metodik qo'llanmalar orqali pedagoglarni tayyorlash muhim vazifadir.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, bunday o'quvchilar bilan ishlashda oila, maktab va jamiyat o'rtasidagi yaqin hamkorlik ham alohida o'rin egallaydi. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalarning ta'lim jarayoniga otionalarni faol jalb etish ularning psixologik holatini barqarorlashtirish va

ijtimoiy moslashuviga yordam beradi. Shu bilan birga, iqtidorli bolalar bilan ishlashda ota-onalarning ularni qo‘llab-quvvatlashi va rag‘batlantirishi ta’limiy yutuqlar uchun muhim turtkidir.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasida iqtidorli va maxsus ehtiyojli o‘quvchilar uchun alohida sinflar, maxsus dasturlar, davlat grantlari va iqtidorlarni aniqlash bo‘yicha dastlabki skrining tizimlari ishlab chiqilgan. Masalan, Finlyandiya, Kanada, Germaniya va Yaponiya ta’lim tizimida har ikki toifa o‘quvchilar bilan ishlash doimiy tahlil, baholash va modifikatsiya qilinadigan tizim asosida olib boriladi. Bu esa ularning individual rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash va qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Iqtidorli va maxsus ehtiyojli o‘quvchilar bilan ishlash zamonaviy ta’limning muhim bo‘g‘inlaridan biri bo‘lib, u pedagogik jarayonning shaxsga yo‘naltirilganligini, ta’limning insonparvarlik tamoyillariga asoslanganligini aks ettiradi. Ushbu toifadagi o‘quvchilar bilan samarali ishlash ta’lim sifatini oshirish, teng imkoniyatlar yaratish va har bir o‘quvchining shaxsiy salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ng, Pak Tee. Learning from Singapore: The Power of Paradoxes in Education. Routledge, 2017.– Singapur ta’lim tizimidagi paradoksal yondashuvlar va muvaffaqiyat omillari.
2. Goh, Chor Boon; Gopinathan, S. Education in Singapore: Development since 1965. Pearson, 2008.– Mustaqillikdan so‘nggi ta’lim islohotlari va strategik yondashuvlar.
3. Ministry of Education Singapore. Education Statistics Digest. MOE Publications, yillik.– Singapur ta’lim tizimining statistik ko‘rsatkichlari va dinamikasi.
4. Tan, Jason. “Singapore’s Education System: The Path to Innovation.” Asia Pacific Journal of Education, 2012.– Innovatsion ta’lim siyosati va texnologiyalarning roli.

5. OECD. Singapore: Rapid Improvement Followed by Strong Performance. OECD Publishing, 2011.– Singapurdagi ta'lim tizimining barqaror rivojlanish bosqichlari.
6. Dimmock, Clive; Tan, Cheng Yong. Educational Leadership in Singapore: Trends and Issues. World Scientific, 2013.– Ta'limda rahbarlik, boshqaruv va samaradorlik masalalari.
7. Tan, Charlene. Educative Traditions and Asian Education. Routledge, 2014.– Osiyo qadriyatlari va Singapurda madaniy asoslangan ta'lim yondashuvi.
8. Schleicher, Andreas. World Class: How to Build a 21st-Century School System. OECD Publishing, 2018.– Singapur ta'lim modeli dunyo uchun namunaviy tizim sifatida.
9. Asia Society. Singapore's Global Schoolhouse: Innovations in Education. Asia Society Reports, 2015.– Global darajadagi o'quv standartlari va xalqaro baholashlar.
10. Hogan, David; Haron, Shah. Educational Assessment in Singapore. NIE Working Paper, 2013.– Baholash tizimi, o'quvchilar yutuqlarini aniqlash va tahlil qilish uslublari.

13- mavzu: Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini kasbga yo'naltirishda dastlabki pedagogik jarayonlar

Reja:

1. Boshlang'ich ta'lim va kasbiy yo'naltirish tushunchasi
2. Dastlabki pedagogik jarayonlarning mazmuni va vazifalari
3. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limning ahamiyati
4. O'qituvchi shaxsini shakllantirishda motivatsiya va kasbiy identifikatsiya
5. Mentorlik va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi
6. Yangi pedagoglarning kasbiy faoliyatga kirishishida yuzaga keladigan muammolar

Boshlang'ich ta'lim – bu bolalarning intellektual, ijtimoiy, axloqiy va jismoniy rivojlanishiga asoslangan ta'lim tizimining muhim bosqichi bo'lib, uning asosiy vazifasi – shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlarni hisobga olgan holda, bilim olishga qiziqish uyg'otish, mustaqil fikrlash va o'rganishga tayyorlikni shakllantirishdir. Mazkur bosqichda o'quvchilarning asosiy o'quv ko'nikmalari – o'qish, yozish, hisoblash, muloqot qilish, tafakkur qilish va axloqiy qadriyatlarni anglashga yo'naltirilgan ta'lim mazmuni shakllanadi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonida faoliyat yuritadigan o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, kasbga bo'lgan munosabati va o'zini pedagog sifatida anglay olishi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy yo'naltirish esa – bu shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos tarzda kasb tanlashiga yo'l-yo'riq ko'rsatish, uning kasbiy o'sish strategiyasini belgilash va ushbu jarayonda pedagogik, psixologik, metodik ko'mak ko'rsatish tizimidir. Xususan, boshlang'ich ta'lim yo'nalishida bu jarayon ikki yo'nalishda amalga oshadi: birinchisi, o'quvchilarni kelgusida to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish bo'lsa, ikkinchisi, o'zlari boshlang'ich sinf o'qituvchisi bo'lishni istagan yoshlarni kasbga tayyorlash va moslashtirishga qaratilgan.

Ta'lim jarayonida o'qituvchi shaxsining kasbiy shakllanishi – bu pedagogik faoliyatga bo'lgan motivatsiya, ijtimoiy mas'uliyat, shaxsiy

e'tiqod va kasbiy qadriyatlar asosida amalga oshadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z mehnat faoliyatida ko'proq murakkab psixologik vaziyatlarga duch keladi, chunki bu bosqichdagi bolalar bilan ishlash uchun sabr-toqat, empatiya, ijodkorlik va yuqori pedagogik saviya talab etiladi. Shuning uchun ham kasbiy yo'naltirish jarayonida bu jihatlar alohida o'rganiladi va shakllantiriladi.

Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, kasbiy yo'naltirish jarayoni o'quvchining faolligini oshirishga, o'zini anglash va baholashga, mehnat bozori talablari bilan tanishtirishga, mustaqil kasbiy qaror qabul qilishga tayyorlashga yo'naltirilgan. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'lim yo'nalishida o'qiyotgan talabalarga nisbatan quyidagi tamoyillar asosida ish olib borilishi lozim: kasbiy identifikatsiyani shakllantirish, o'quv amaliyoti orqali real tajriba berish, mentorlik tizimi orqali qo'llab-quvvatlash, refleksiv o'rganish jarayonlarini yo'lga qo'yish.

Kasbiy yo'naltirishning samaradorligi bevosita pedagogik ta'lim mazmuni va metodikasiga bog'liq. Pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun amaliyotlar, pedagogik kuzatuvlar, maktab bilan hamkorlikdagi dasturlar, kasbga oid motivatsion seminarlar, ixtisoslashgan treninglar va kasbiy diagnostika usullari orqali ularda o'qituvchilik faoliyatiga nisbatan aniq tasavvur va amaliy ko'nikmalar hosil bo'ladi. Bu esa ularning kasbga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantirib, keyingi bosqichlarda o'z ustida ishlashga turtki beradi.

O'z navbatida, boshlang'ich ta'lim o'qituvchisini kasbga yo'naltirish faqat akademik bilimlar berish bilan cheklanmasligi kerak. Bu jarayonda o'qituvchilik faoliyatining ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatini tushuntirish, shaxsiy va kasbiy o'sishni uyg'otish, yetakchilik va tashabbuskorlik sifatlarini rivojlantirish zarur. Bunday yondashuv o'qituvchini o'z kasbiga ma'suliyat bilan yondashishga, bolalarning hayotida muhim shaxs sifatida faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

Boshlang'ich ta'lim va kasbiy yo'naltirish o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bu tizimning muvaffaqiyati o'qituvchilarning dastlabki tayyorgarligiga, motivatsion holatiga va ular uchun yaratilgan pedagogik sharoitlarga bog'liq. Shu sababli, bu yo'nalishda ishlayotgan pedagogik

oliy ta'lim muassasalari hamda umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'rtasida o'zaro hamkorlikda ishlab chiqilgan, ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida kasbga yo'naltirish jarayonlarini takomillashtirish zarur.

Pedagogik faoliyatga kirishishning dastlabki bosqichlari o'qituvchi shaxsining shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonlarda o'ziga xos nazariy va amaliy yo'nalishlar uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Dastlabki pedagogik jarayonlar – bu o'qituvchilik faoliyatiga tayyorlanayotgan shaxsning kasbiy faoliyatga moslashuvi, ta'lim mazmuni, shakl va metodlarini amaliyotda sinab ko'rishi, o'z pedagogik salohiyatini aniqlashi va rivojlantirishiga xizmat qiluvchi jarayonlar majmuasidir.

Ushbu bosqichdagi asosiy mazmuniy yo'nalishlar – o'quvchi shaxsini o'rganish, pedagogik jarayonni rejalashtirish, dars dizaynini ishlab chiqish, pedagogik kuzatuv olib borish va o'z-o'zini tahlil qilish faoliyatlarini o'z ichiga oladi. Bu bosqichda pedagogik faoliyatga tayyorlanayotgan talaba nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga intiladi, bu esa uning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Dastlabki pedagogik jarayonlarning asosiy vazifalari quyidagicha izohlanadi:

Pedagogik tajriba orttirish: O'quv amaliyoti va kuzatuvlar orqali pedagogik holatlarni real muhitda tahlil qilish, o'qituvchining faoliyatini o'rganish, o'quvchi psixologiyasini anglash kabi faoliyatlar orqali amaliy tajriba orttiriladi.

Kasbiy identifikatsiyani shakllantirish: Talaba o'zini o'qituvchi sifatida anglay boshlaydi, kasbiy vazifalarga nisbatan ijtimoiy va shaxsiy munosabatni shakllantiradi, shuningdek, kasbga bo'lgan motivatsiyani mustahkamlab boradi.

Reflektiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish: Dars kuzatuvi, pedagogik muammolar tahlili va baholash orqali o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish, kamchilik va yutuqlarni aniqlash hamda xulosa chiqarish qobiliyatlari rivojlanadi.

Metodik salohiyatni rivojlantirish: Dars rejalashtirish, o‘quv-uslubiy materiallar tayyorlash, fanlararo bog‘liqlikni ta‘minlash, ta‘lim texnologiyalarini qo‘llash orqali o‘quv jarayonini samarali tashkil etishga qodir bo‘lishlik shakllantiriladi.

Kasbiy muloqot va pedagogik etika: Talaba o‘quvchilar, ota-onalar, murabbiylar bilan professional muloqot qilish tajribasini hosil qiladi. Bu esa o‘z navbatida, pedagogik madaniyat va etikaning muhim elementlarini anglashga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta‘lim tizimida dastlabki pedagogik jarayonlar integratsiyalashgan yondashuv asosida tashkil etiladi. Bunda nazariy bilimlar bilan amaliy tajriba o‘zaro uyg‘unlashtiriladi. Jumladan, universitet va maktab o‘rtasidagi hamkorlik loyihalari, “mentor – stajyor” modeli, pedagogik portfel va faoliyat jurnali kabi vositalar orqali talabalar real ish muhitida faoliyat yuritishni o‘rganadilar.

Shuningdek, dastlabki pedagogik jarayonlarda talabalar uchun kasbiy vaziyatlar asosida treninglar, rol o‘yinlari, simulyatsiya darslari ham tashkil etilishi, ularning kasbiy muammolarni tahlil qilish, yechim topish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu metodlar orqali talabalar faol o‘rganuvchi subyekt sifatida shakllanadi va o‘z ustida ishlash madaniyatini egallaydi.

Yana bir muhim jihat – psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimining mavjudligidir. Talabaning pedagogik jarayonlarda o‘zini erkin tutishi, xatolaridan qo‘rqmasligi, tajriba orttirishda ochiqligi aynan ijobiy emotsional muhit orqali ta‘minlanadi. Shu bois, mentorlik faoliyati, psixologik maslahatlar, tahliliy seminarlar kabi chora-tadbirlar samaradorlikka xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, dastlabki pedagogik jarayonlar nafaqat o‘qituvchi bo‘lishni istagan shaxsning kasbiy tayyorgarligini aniqlaydi, balki uning bu kasbga mosligini baholaydi, o‘z faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonlarning sifatli va ilmiy asoslangan tarzda tashkil etilishi esa, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kelajakdagi muvaffaqiyatli pedagogik faoliyatiga zamin yaratadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimining modernizatsiyasi va mehnat bozoridagi ehtiyojlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash zamonaviy pedagogik jarayonlarning bosh mezonlaridan biriga aylangan. Shu munosabat bilan amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi tobora dolzarb tus olmoqda. Bu yondashuvning asosiy maqsadi — nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan mustahkamlash, o'quvchi yoki talabaning kasbiy faoliyatga tayyorligini real sharoitlarda shakllantirishdan iboratdir.

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim — bu ta'lim oluvchining faol ishtiroki, mustaqil tahliliy fikrlashi, kasbiy kompetensiyalarni egallashi hamda o'rgangan bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini shakllantiruvchi ta'limiy jarayondir. Bu turdagi ta'lim nazariy o'rganilgan ma'lumotlarning real muammolarni hal etishga yo'naltirilganligini ta'minlaydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim sohasida pedagogik amaliyotlar bilan uyg'unlikda olib boriladigan ta'lim, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy identifikatsiyani rivojlantiradi.

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

Amaliy kompetensiyalarni shakllantirish: Ta'lim oluvchilar real pedagogik muhitda faoliyat yuritish orqali sinfdagi dars jarayonini boshqarish, o'quvchilar bilan kommunikatsiya o'rnatish, muammoli vaziyatlarni hal qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Kasbiy faoliyatga moslashuv: Dastlabki yillardanoq o'quvchi yoki talaba amaliy faoliyatga jalb etilgani bois, u kasbiy vazifalarni bajarishda o'zini erkin tutishga, jamoada ishlashga, pedagogik axloqiy normalarga rioya qilishga o'rganadi.

“O'rganish orqali o'rganish” tamoyili: Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limda bilimlar passiv ravishda emas, balki faol faoliyat orqali egallanadi. Bu esa, nafaqat bilimlarni mustahkamlaydi, balki ularni qayta ishlash, tahlil qilish, yangilash imkoniyatini ham beradi.

Innovatsion yondashuvlarning tatbiqi: Loyihaviy faoliyat, case-stady (holatni o'rganish), trening va simulyatsiyalar orqali talabalar pedagogik

faoliyatdagi dolzarb masalalar bilan yuzma-yuz keladi va ularni yechish yo‘llarini mustaqil izlaydi.

Kasbiy refleksiya va o‘z-o‘zini tahlil qilish: O‘z faoliyatini baholash, kamchiliklarni anglash va takomillashtirish harakati, amaliyot jarayonida pedagogik refleksiya orqali yuzaga chiqadi.

Bu yondashuvning afzalliklari qatorida o‘qituvchilik kasbiga bo‘lgan ijobiy munosabatni shakllantirishi, kasbiy ma’suliyat hissining ortishi va shaxsiy taraqqiyot uchun asos bo‘lishi kabi omillarni ham alohida ta’kidlash lozim. Xususan, amaliy mashg‘ulotlar orqali talaba o‘zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, ularni rivojlantirish yo‘llarini ishlab chiqadi.

Amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni tashkil etishda universitet-maktab hamkorligi alohida o‘rin tutadi. O‘quv dasturlarini ishlab chiqishda maktab amaliyotchilarining tajribasidan foydalanish, amaliy darslarni malakali pedagoglar rahbarligida olib borish va mentorlik tizimini joriy qilish — bu yondashuvning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, bu modelda individual yondashuvga ham alohida e’tibor qaratiladi. Har bir talabaning qiziqishlari, bilim darajasi, psixologik xususiyatlari inobatga olinib, ularga mos metod va uslublar tanlanadi. Bu esa, pedagogik jarayonni yanada samarali va maqsadli tashkil qilish imkonini beradi.

Yana bir muhim jihat — zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashdir. Virtual amaliyotlar, onlayn kuzatuvlar, ta’limiy videodarslar va interaktiv platformalar orqali amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim yanada funksional va ta’sirchan bo‘ladi. Masofaviy shakldagi amaliy faoliyat ham bugungi kunda o‘z ahamiyatini oshirmoqda, bu esa global ta’lim muhitiga integratsiyani osonlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki o‘quvchi yoki talabaning kasbiy jihatdan shakllanishini ta’minlaydigan asosiy vositadir. U o‘qituvchilik kasbining amaliy mazmunini anglash, real muammolarni hal qilish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish orqali raqobatbardosh

kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Shu bois, bu yondashuv ta'lim strategiyasining ajralmas qismi sifatida keng joriy etilishi lozim.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi shaxsini shakllantirish nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallash jarayoni, balki murakkab psixologik-pedagogik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lgan kompleks hodisadir. Ushbu jarayonda motivatsiya va kasbiy identifikatsiya (ya'ni o'qituvchilik kasbini o'z shaxsiy hayoti va qadriyatlari bilan uyg'unlashtirish) asosiy o'rin tutadi. O'qituvchining kasbiy shakllanishi va o'zini namoyon etish darajasi aynan shu ikki omilga chambarchas bog'liq.

Motivatsiya, psixologik nuqtai nazardan, shaxsni muayyan faoliyatga undovchi ichki yoki tashqi rag'batlantiruvchi omillardir. O'qituvchilik kasbiga kirishish va ushbu yo'nalishda faoliyat yuritishda motivatsiyaning sifat va mazmun jihatidan boy bo'lishi muhim. Shaxsiy motivlar (masalan, bolalarni yaxshi ko'rish, jamiyatga foydali bo'lish istagi, bilim berishga bo'lgan qiziqish) va tashqi motivlar (ijtimoiy maqom, moddiy ta'minot, ijtimoiy bosim) birgalikda kasbiy yo'nalishning barqarorligini ta'minlaydi.

O'qituvchilik kasbiga motivatsiya nafaqat boshlang'ich bosqichda muhim, balki butun kasbiy faoliyat davomida o'z ahamiyatini saqlab qoladi. Kasbiy motivatsiyaning yuqori bo'lishi o'qituvchining o'z kasbiga sodiqligini, pedagogik faoliyatda ijobiy munosabat va ijodiy yondashuvni namoyon etishiga zamin yaratadi. Aksincha, motivatsiyaning susayishi professionallikning pasayishiga, ruhiy charchoq (burnout) holatlariga olib kelishi mumkin.

Kasbiy identifikatsiya esa o'qituvchi shaxsining o'z kasbini qanday qabul qilishi, unga nisbatan qanday o'zini anglashi, kasbiy rol va mas'uliyatni qanday idrok etishini ifodalaydi. Kasbiy identifikatsiya jarayonida shaxs o'zini o'qituvchi sifatida anglaydi, bu esa kasbiy faoliyatga ijtimoiy va ma'naviy yondashuvini belgilaydi. O'qituvchi kasbiy identifikatsiyani o'zlashtirar ekan, uning professional madaniyati, qadriyatlar tizimi, pedagogik etikasi va ijtimoiy pozitsiyasi shakllanadi.

Shu nuqtai nazardan, o'qituvchi tayyorlov tizimi doirasida kasbiy identifikatsiya jarayonini qo'llab-quvvatlovchi omillarni aniqlash muhimdir. Bular quyidagilar bo'lishi mumkin:

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim — talabalarga real pedagogik muhitda ishlash imkonini yaratish orqali ularning o'zlarini o'qituvchi sifatida tasavvur qilishlariga ko'maklashadi.

Pedagogik mentorlik — tajribali o'qituvchilar rahbarligida olib borilgan faoliyat natijasida, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy o'zlik shakllanadi.

Refleksiv faoliyat — o'z harakatlarini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish orqali o'qituvchi o'zini kasbiy sub'yekt sifatida anglaydi.

Ijtimoiy-psixologik muhit — kasbiy guruh, ta'lim muassasasi va jamiyatda o'qituvchilik kasbiga nisbatan hurmat va e'tibor mavjudligi kasbiy identifikatsiyaga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilik kasbining o'ziga xos jihatlaridan biri — bu doimiy o'zgarishlar va yangiliklarni o'zlashtirish zaruratidir. Shu bois, o'qituvchining motivatsiyasi va kasbiy identifikatsiyasi faqat boshlang'ich tayyorgarlik bosqichida emas, balki butun umr davomida yangilanib borishi kerak. Bu holat "kasbiy hayotiy sikl" nazariyasida ham o'z ifodasini topgan: unda o'qituvchi hayotining har bir bosqichida motivatsion va identifikatsion omillar qayta shakllanishi, o'zgarishi mumkin.

O'qituvchi shaxsini shakllantirishda yuqoridagi ikki omil pedagogik faoliyat sifati va samaradorligining asosiy tayanchlaridan biridir. Ularning uyg'unligi pedagogik refleksiya, kasbiy fidoyilik, ijtimoiy mas'uliyat, ijodiy yondashuv kabi muhim fazilatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Zero, motivatsiyasi yuqori, o'z kasbini anglab yetgan va uni qadrlovchi o'qituvchi ta'lim sifati kafolati bo'la oladi.

O'qituvchi shaxsini shakllantirishda motivatsiya va kasbiy identifikatsiya asosiy omillardan bo'lib, ular pedagogik faoliyatning mazmun-mohiyatini belgilaydi. Ta'lim tizimida bu ikki komponentni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish, ilgari surish va

tatbiq etish zamonaviy o'qituvchilik konsepsiyasining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilar tayyorlash va ularning kasbiy shakllanish jarayonida mentorlik va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida faoliyat boshlayotgan pedagoglar uchun mentorlik instituti va psixologik yordamlar ularning kasbiy rivojlanishida, motivatsiyasining saqlanishida va o'ziga bo'lgan ishonchning ortishida beqiyos ahamiyatga ega. Bunday qo'llab-quvvatlash mexanizmlari pedagog shaxsining sog'lom shakllanishi, stress holatlarini yengib o'tishi hamda kasbiy o'zini anglash jarayonining barqarorligini ta'minlaydi.

Mentorlik tizimi – bu tajribali pedagoglar tomonidan yangi o'qituvchilarni yoki pedagogika yo'nalishidagi talabalarni kasbga yo'naltirish, ularning bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash, kasbiy faoliyatga moslashishlariga ko'maklashish jarayonidir. Mentor o'z kasbiy faoliyatida yetarlicha tajriba va bilimga ega bo'lishi, shuningdek, didaktik yondashuvlar, kommunikativ malaka va emotsional intellekt nuqtai nazaridan o'z shogirdiga ijobiy ta'sir ko'rsata oladigan shaxs bo'lishi lozim.

Mentorlikning muvaffaqiyatli yo'lga qo'yilishi quyidagi omillar asosida amalga oshiriladi:

Individual yondashuv – har bir yangi o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari, ehtiyojlari va bilim darajasi hisobga olinadi.

Doimiy aloqa va tahlil – mentor va shogird o'rtasida muntazam tahliliy suhbatlar va faoliyat natijalari muhokamasi bo'lib turadi.

Faol kuzatuv va maslahatlar – mentor dars jarayonlarida kuzatuv olib boradi, aniqlangan muammolar yuzasidan taklif va maslahatlar beradi.

Emotsional yordam – yangi pedagogning ishonch va ruhiy barqarorligini qo'llab-quvvatlash, kasbiy zo'riqish va stress holatlarining oldini olish.

Bundan tashqari, psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi o'qituvchilarning kasbiy stress, emotsional charchoq, ijtimoiy muvofiqlashuv muammolari kabi masalalarni hal etishda xizmat qiladi.

Bu tizimda, pedagogik psixolog, ijtimoiy pedagog, metodistlar va boshqa soha mutaxassislari faol ishtirok etadi. Ular pedagog shaxsining holatini tahlil qiladi, muammolarni aniqlaydi va mos choralarini tavsiya etadi.

Psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

O‘qituvchining kasbiy moslashuviga ko‘maklashish;

Kasbiy identifikatsiya va motivatsiyani shakllantirish;

O‘qituvchi shaxsining ruhiy barqarorligini ta‘minlash;

Stress va emotsional charchoqqa qarshi kurashish strategiyalarini ishlab chiqish;

Kasbiy o‘zini anglash va o‘z-o‘zini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash.

Shu bilan birga, mentorlik va psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimi o‘zaro integratsiyalashgan holda faoliyat yuritgandagina kutilgan samaraga erishish mumkin. Masalan, mentorlik jarayonida aniqlangan psixologik muammolar yuzasidan pedagog psixolog bilan hamkorlik qilinadi, yoki o‘qituvchining kasbiy o‘shini rag‘batlantirish maqsadida amaliy mashg‘ulotlar, treninglar tashkil etiladi.

Xalqaro tajriba ham shuni ko‘rsatmoqdaki, pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash tizimi kuchli rivojlangan mamlakatlarda o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatdan qoniqishi, ishlash sifati va samaradorligi yuqori darajada bo‘ladi. Xususan, Finlyandiya, Singapur, Yaponiya kabi mamlakatlarda mentorlik institutlari va o‘qituvchilarning ruhiy holatini monitoring qilish amaliyotlari mavjud bo‘lib, ular orqali o‘qituvchilarning kasbiy barqarorligi ta‘minlanadi.

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda bu borada muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, pedagoglar uchun psixologik yordam ko‘rsatish markazlari faoliyat boshlagan, pedagoglar malakasini oshirish kurslarida mentorlik mashg‘ulotlari yo‘lga qo‘yilgan. Bu esa bo‘lajak va faol o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini yanada kuchaytirish, ularni zamonaviy ta‘lim talablariga moslashtirishda muhim qadam hisoblanadi.

Mentorlik va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi o'qituvchi shaxsining barkamol shakllanishi, kasbiy faoliyatga moslashuvi va sifatli ta'lim berishiga mustahkam asos yaratadi. Ushbu tizimni izchil rivojlantirish, me'yoriy-huquqiy va metodik asoslar bilan ta'minlash orqali o'qituvchilik kasbining nufuzini oshirish, jamiyatda sifatli ta'lim muhitini shakllantirish mumkin.

Yangi pedagoglarning kasbiy faoliyatga kirishish jarayoni – bu ularning nazariy bilimlardan amaliy faoliyatga o'tish, o'zini o'qituvchi sifatida anglash va ta'lim muhitiga moslashish bosqichidir. Ushbu bosqichda pedagog ko'plab tashkiliy, psixologik, metodik va ijtimoiy muammolarga duch keladi. Bu muammolarni vaqtida aniqlash va ularga ilmiy asoslangan yechim topish yangi o'qituvchining samarali kasbiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Yangi o'qituvchilar ko'pincha pedagogik faoliyatning real sharoitlariga to'liq tayyor emasliklarini his qiladilar. Dastlabki yillarda ular nazariy bilimlar bilan amaliy faoliyat o'rtasidagi tafovut, mehnat sharoitlari, o'quvchilarning individual xususiyatlari, ota-onalar bilan ishlash, ma'muriyatning kutgan natijalari va boshqa omillar bilan to'qnashadilar. Bu esa ularda ishonchsizlik, ruhiy tushkunlik, kasbiy charchoq holatlarining vujudga kelishiga sabab bo'ladi.

Kasbiy faoliyatga kirishishdagi asosiy muammolarni quyidagicha guruhlash mumkin:

Pedagogik moslashuv muammolari

Yangi o'qituvchilar nazariy jihatdan tayyor bo'lishlariga qaramay, amaliyotda sinfda tartibni saqlash, darsni samarali boshqarish, turli darajadagi o'quvchilar bilan ishlashda muammolarga duch keladilar. Bu holat ularning kasbiy faolligini pasaytirishi mumkin.

Metodik va didaktik muammolar

Dars rejasi tuzish, ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, fanlararo integratsiyani amalga oshirishda ko'nikmalarning yetarli emasligi yangi o'qituvchilarda ishonchsizlik va qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bunga o'quv dasturlarining yangilanib borishi ham qo'shimcha yuklama sifatida ta'sir qiladi.

Psixologik muammolar

Yangi pedagoglar ko'pincha o'z imkoniyatlariga ishonmaslik, sinfdagi o'quvchilarni boshqarishdagi qiyinchiliklar, tajribali hamkasblar bilan raqobatga kirisha olmaslik kabi muammolarga duch keladilar. Bu esa stress, ruhiy tushkunlik va kasbiy samarasizlikka olib kelishi mumkin.

Ijtimoiy-muloqot muammolari

Kasbiy faoliyatni boshlagan pedagogning maktab jamoasi, otanonalar va o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish ko'nikmasi yetarli bo'lmasligi uning ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishini qiyinlashtiradi. Bu holat pedagogning ijtimoiy izolyatsiyalanishiga olib keladi.

Kasbiy identifikatsiya muammolari

Yangi pedagogning o'zini o'qituvchi sifatida anglash va bu kasbga chin dildan sadoqat bilan qarashi ma'lum vaqt talab qiladi. Bunda pedagogik faoliyatga bo'lgan ichki motivatsiya, kasbiy qadriyatlar tizimi va shaxsiy e'tiqodlar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tashkiliy va mehnat sharoitlari bilan bog'liq muammolar

Yangi o'qituvchilar ko'pincha ortiqcha byurokratik yuklama, ma'muriy topshiriqlar ko'pligi, moddiy texnik ta'minot yetishmovchiligi kabi tashkiliy muammolarni boshdan kechiradilar. Bu holat ularning asosiy faoliyatiga e'tiborni jamlashiga to'sqinlik qiladi.

Bu muammolarni samarali hal etish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega:

Mentorlik tizimini kuchaytirish, ya'ni tajribali pedagoglarning yangi o'qituvchilar bilan doimiy hamkorligini yo'lga qo'yish;

Kasbiy adaptatsiya dasturlarini ishlab chiqish, bu orqali yangi pedagoglar maktab muhiti, huquqiy-me'yoriy hujjatlar va ish uslublari bilan tanishtiriladi;

Psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish, jumladan, konsullik, treninglar, psixologik maslahatlar berish;

Modul va amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlaridan foydalanish – bu orqali nazariy bilimlar amaliy ko'nikmalarga aylantiriladi.

Xulosa qilib aytganda, yangi pedagoglarning kasbiy faoliyatga kirishishidagi muammolar kompleks va ko‘p qirrali bo‘lib, ular nafaqat shaxsiy va kasbiy rivojlanishga, balki butun ta‘lim sifati va samaradorligiga bevosita ta‘sir qiladi. Shu sababli, bu muammolarni tizimli ravishda o‘rganish, ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Axmedova N. T., Yo‘ldosheva D. T. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2022.
2. To‘raxo‘jayev N., Eshniyozova S. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
3. G‘ofurov Q. G‘. Kasbiy pedagogik tayyorgarlik: nazariy va amaliy asoslar. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
4. Rustamova D. A. Pedagogik amaliyot: nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: “Ilm Ziyo”, 2019.
5. Xasanboyeva M. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisini tayyorlashda kasbiy yo‘naltirishning zamonaviy yondashuvlari. – Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2021.
6. Abdullaeva N., Haydarova G. Ta‘limda integratsiyalashgan yondashuv. – Toshkent: “Turon-Iqbol”, 2020.
7. Kadirova G. B. Pedagogik faoliyat va kasbiy shakllanish. – Nukus: Qoraqalpog‘iston, 2018.
8. Shodmonqulova D. Kasbiy rivojlanish va shaxsiy o‘shish nazariyalari. – Toshkent: “Fan va taraqqiyot”, 2022.
9. Юсупова С. А. Педагогическая практика и профессиональное становление учителя начальных классов. – Ташкент: “Ўқитувчи”, 2020.

MUNDARIJA

KIRISH	3
1-mavzu: O‘qituvchilik kasbi, uning tarixi va zamonaviy jamiyatdagi o‘rni	6
2- mavzu: Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyati	16
3- mavzu: Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat	28
4-Mavzu: Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat turlari	37
5- mavzu: Pedagogik madaniyat muammolari	50
6- mavzu: Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi va rivojlanishi	64
7- mavzu: Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi va rivojlanishi	75
8- mavzu: Pedagogik kommunikativ madaniyat.Ta’limda samarali muloqot.....	89
9- mavzu: Keng profilli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi va yuqori malakali pedagog	107
10- mavzu: Boshlang‘ich ta’limda modulli o‘qitish texnologiyalar.....	118
11- mavzu: Jahon mamlakatlari ta’lim tizimida boshlang‘ich ta’lim madaniyati	135
12- mavzu: Singapur ta’lim tizimining kuchli tomonlari	149
13- mavzu: Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarini kasbga yo‘naltirishda dastlabki pedagogik jarayonlar.....	162

B.K. XAYRIDINOV

**BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA
KASBIY MADANIYAT**

Darslik

Muharrir:	X. Taxirov
Tehnik muharrir:	S. Melikuziva
Musahhih:	M. Yunusova
Sahifalovchi:	G. Samigova

Nashriyot litsenziya № 2044, 25.08.2020 й

Bichimi 60x84¹/₁₆. “Time Nev Roman” garniturası, kegli 16.

Offset bosma usulida bosildi. Shartli bosma tabog‘i 11,1. Adadi 100 dona.

Buyurtma № 2198

Zebo prints MCHJda chop etildi.

Manzil: Toshkent shahar, Yashnobod tumani,
22-harbiy shaharcha

Tel.raqam: +998 94 673 66 56

+998 97 017 01 01

QAYDLAR UCHUN

